

วารสารสังคมภิวัตน์

Journal of Social Synergy

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562) Vol.10 No.1 (January-April 2019)

ทัศนคติและความคาดหวังของหน่วยรับตรวจราชการในส่วนภูมิภาค ต่อการกำกับติดตาม
การปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
โดย สถาปนวัฒน์ ภู่มาลา

แนวทางการพัฒนาการปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็ก
ในสถานรองรับเด็กของกรมกิจการเด็กและเยาวชน
โดย นิยาพร ไชยเสน

การพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์
ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม
โดย สัตตบงกช รัตนคช

การบำบัดอย่างมีสติสำหรับงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์
โดย ผศ.ดร.พรรณปพร ลีวิโรจน์

การคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีในประเทศไทย
โดย ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์

การเสริมพลังอำนาจ: ความหมายและกระบวนการเสริมพลังอำนาจ
ในงานสังคมสงเคราะห์
โดย ผศ.โสภา อ่อนโอภาส และ ดร.นุชนาฏ ยูอันเงาะ

Book Review : Social Policy & Social Work: An Introduction
By Jo Cunningham & Steve Cunningham
โดย อัครพงษ์ เพ็ชรพูล

สังคมภิวัฒน์

JOURNAL OF SOCIAL SYNERGY

วารสารสังคมวิวัฒน์

JOURNAL OF SOCIAL SYNERGY

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1

มกราคม-เมษายน 2562

ISSN

1906-8980

วัดกุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมนักศึกษา คณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัยทั้งในและต่างประเทศนำผลงานทางวิชาการด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะชน
2. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆ ด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
3. เพื่อส่งเสริมการพัฒนานโยบายใหม่ๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและความมั่นคงทางสังคมโดยรวม

กำหนดการเผยแพร่

ປີລະ 3 ຈຸນຍະ

ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

เจ้าของ

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ที่ปรึกษา

คุณสมบัติคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อาจารย์ ทศนีย์ นิลสูงเนิน

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ยุพา วงษ์ไชย

ศาสตราจารย์ ดร. สุรพล ปธานวนิช

ศาสตราจารย์ ดร. จรรยา สุวรรณทัต

ศาสตราจารย์ ดร. ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์

ศาสตราจารย์ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร

JOURNAL OF SOCIAL SYNERGY

Peer Review
Committee

ด้านสังคมสงเคราะห์

ศาสตราจารย์ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร

ศาสตราจารย์ ระพีพรรณ คำหอม

รองศาสตราจารย์ ดร. โกนิษฐ์ ศรีทอง

รองศาสตราจารย์ อภิญา เวชชัย

รองศาสตราจารย์ ภาวนา พัฒนศรี

รองศาสตราจารย์ สุรางค์รัตน์ วศินารมณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัญมณี บุรณกานนท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โสภา อ่อนโอภาส

ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล

ดร. ปิยฉัตร กลิ่นสุวรรณ

ดร. สดใส คุ่มทรัพย์อนันต์

ด้านสวัสดิการสังคม

ศาสตราจารย์ ดร.กิติพัฒน์ นนทปัทมะดูล

ศาสตราจารย์ดร.สุวัจนรา เปี่ยมญาติ

รองศาสตราจารย์ ดร. ขัตติยา กรรณสูต

รองศาสตราจารย์ ดร. นฤมล นิราธร

รองศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

รองศาสตราจารย์ เล็ก สมบัติ

รองศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สุวคันธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภุชงค์ เสนานุช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลภรณ์ โคตรบึงแก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ชูเกียรติ น้อยฉิม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.นฤมล ทับจุมพล

ดร. วิชัย รูปขำดี

JOURNAL OF SOCIAL SYNERGY

กองจัดการ	นพ. ประพนธ์ เกตราภาส
	นพ. ประทีป ธนกิจเจริญ
สถานที่ติดต่อ	อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูฮันเงาะ
	อาจารย์ ดร.กฤตวรรณ สาหร่าย
	กองบรรณาธิการวารสารสังคมวิวัฒน์
	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม
	18/18 ถ.เทพรัตน (บางนา-ตราด) ก.ม.18 ต.บางโฉลง
	อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540
	โทรศัพท์ 0-23126300 ต่อ 1483,
	E-mail: palakaz@hotmail.com
	URL : https://www.tci-thaijo.org/index.php/thaijss/about

- * “วารสารสังคมวิวัฒน์”ได้รับการยอมรับให้อยู่ในฐานข้อมูลศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 2 สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- * บทความใน “วารสารสังคมวิวัฒน์” นี้แต่ละเรื่องผ่านการกลั่นกรองจาก Peer Review Committee ไม่น้อยกว่า 2 ท่าน
- * บทความใน “วารสารสังคมวิวัฒน์” เป็นทรัพย์สินของผู้เขียนโดยเฉพาะ กองบรรณาธิการไม่มีส่วนในความคิดเห็นในข้อความเหล่านั้น

สารบัญ

บทบรรณาธิการ

ทัศนคติและความคาดหวังของหน่วยรับตรวจราชการในส่วนภูมิภาค ต่อการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	1
โดย สถาปนวัฒน์ ภู่มาลา	
แนวทางการพัฒนาการปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็ก ในสถานรองรับเด็กของกรมกิจการเด็กและเยาวชน	22
โดย นิยาพร ไชยเสน	
การพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม	35
โดย ลัดตบงกช รัตนคช	
การบำบัดอย่างมีสติสำหรับงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์	54
โดย ผศ.ดร.พรรณปพร สิริโรจน์	
การคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีในประเทศไทย	69
โดย ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์	
การเสริมพลังอำนาจ: ความหมายและกระบวนการเสริมพลังอำนาจ ในงานสังคมสงเคราะห์	85
โดย ผศ.โสภา อ่อนโอภาส และ ดร.นุชนาฏ ยูฮันเงาะ	
Book Review : Social Policy & Social Work: An Introduction	98
By Jo Cunningham & Steve Cunningham	
โดย อัครพงษ์ เพ็ชรพูล	

บทบรรณาธิการ

วารสาร “สังคมวิวัฒน์” ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2562) เข้าสู่ E Journal ในระบบ Thai Journals Online (ThaiJo) แล้ว ผู้อ่านสามารถเข้าถึงผ่านเว็บไซต์วารสารที่ URL <https://www.tci-thaijo.org/index.php/thaijss/about>

วารสาร “สังคมวิวัฒน์” ฉบับนี้มีบทความจากภายนอก 3 เรื่อง คือ ทศนคติและความคาดหวังของหน่วยรับตรวจราชการในส่วนภูมิภาค ต่อการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แนวทางการพัฒนาการปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็กของกรมกิจการเด็กและเยาวชน การพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม และมีบทความจากอาจารย์ของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคมอีก 3 เรื่องคือ การบำบัดอย่างมีสติสำหรับงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ การคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีในประเทศไทย และการเสริมพลังอำนาจ: ความหมายและกระบวนการเสริมพลังอำนาจในงานสังคมสงเคราะห์ ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ หรือ Book Review ฉบับนี้เป็นผลงานของ อัครพงษ์ เพ็ชรพล นักศึกษาปริญญาโท สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต ของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม วิจารณ์หนังสือเรื่อง Social Policy & Social Work : An Introduction โดยมี Helen Meenan, Nicola Rees, and Israel Doron เป็นบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการหวังว่าผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากบทความในวารสารฉบับนี้ และสามารถอ้างอิงบทความจากวารสารฉบับนี้ได้ โดยระมัดระวังเรื่องการคัดลอกเนื้อหาในบทความโดยไม่อ้างอิงซึ่งเป็นเรื่องผิดจรรยาบรรณ

กองบรรณาธิการใคร่ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยประเมินบทความอย่างเข้มข้น ก่อนที่จะตอบรับผู้เขียนบทความว่าจะนำลงตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ และใคร่ขอเชิญชวนผู้อ่านทุกท่านส่งบทความวิจัย (Research Article) บทความวิชาการ (Academic Article) หรือ การวิจารณ์หนังสือ (Book Review) มาลงตีพิมพ์ในวารสาร “สังคมวิวัฒน์” ซึ่งจะออกปีละ 3 ฉบับ โดยศึกษาคำแนะนำในการจัดเตรียมต้นฉบับจากเว็บไซต์ของวารสาร

บรรณาธิการ

ทัศนคติและความคาดหวังของหน่วยรับตรวจราชการในส่วนภูมิภาคต่อการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สถาปนวัฒน์ ภูมालา*

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องทัศนคติและความคาดหวังต่อการกำกับ ติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการของหน่วยรับตรวจราชการในส่วนภูมิภาค สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของหน่วยรับตรวจราชการต่อการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการ และเพื่อศึกษาความคาดหวังของหน่วยรับตรวจราชการต่อการพัฒนาระบบการตรวจราชการ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือหัวหน้าหน่วยราชการในส่วนภูมิภาค สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 396 หน่วย 396 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ซึ่งได้กลับคืน จำนวน 285 ชุด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความ สัมพันธ์ ด้วยค่า t-test ค่า F-test One-way ANOVA และการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี Scheffe

ผลการศึกษา พบว่า ประชากรเป็นเพศหญิงและเพศชายในสัดส่วนใกล้เคียงกัน มีอายุระหว่าง 34-60 ปี อายุต่ำสุดคือ 34 ปี อายุสูงสุดคือ 60 ปี และมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 46 ปี ระดับการศึกษาจบการศึกษาระดับปริญญาโท ตำแหน่งงานผู้ปกครองสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง/ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ส่งแบบสอบถามกลับมามากที่สุด ประสพการณ์ในการทำงานอยู่ระหว่าง 1-12 ปี มีประสพการณ์การทำงานน้อยที่สุด 1 ปี มากที่สุด 12 ปี โดยมีประสพการณ์ในการดำรงตำแหน่งเฉลี่ย 5.6 ปี ภาพรวมของทัศนคติของหน่วยรับตรวจราชการในส่วนภูมิภาค ต่อการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในรอบการตรวจราชการรอบที่ 1 รอบที่ 2 และรอบที่ 3 พบว่าเห็นด้วยในระดับมาก โดยเฉพาะการตรวจราชการรอบที่ 2 ในประเด็นข้อเสนอแนะผู้ตรวจราชการ ในการดำเนินงานของหน่วยงาน ทำให้หน่วยงานต้องมีการทบทวนรูปแบบและวิธีการทำงานเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ภาพรวมความคาดหวังต่อกระบวนการและเครื่องมือการตรวจราชการในพัฒนาการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการของหัวหน้าหน่วยงานในส่วน

ภูมิภาค พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในระดับมากที่สุด ในด้านวิธีการทำรายงานการตรวจราชการ ในประเด็น วิธีการทำรายงานการตรวจราชการ ต้องไม่ยุ่งยากซับซ้อนและมีการบูรณาการหน่วยงาน ผลการศึกษา เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม ตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศและอายุต่างกันมีระดับทัศนคติต่อกระบวนการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการที่ต่างกัน และกลุ่มตัวอย่างที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษาและตำแหน่งงานที่ต่างกัน มีระดับความคาดหวังต่อการพัฒนาการกำกับติดตามการปฏิบัติงาน ที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ข้อเสนอแนะการศึกษาในระดับนโยบาย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควร กำหนด ให้การตรวจราชการเป็นกลไกหลัก หรือกระบวนการหลักในการกำกับติดตามการปฏิบัติงานในทุก ๆ ขั้นตอน เพื่อเป็นการตรวจสอบในภาพรวมทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นการใช้งบประมาณ ความคุ้มค่า ประโยชน์ที่ถึงมือ กลุ่มเป้าหมาย การประเมินผล เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดสรรโครงการกิจกรรมและงบประมาณที่ลงถึงประชาชนในพื้นที่ ควรเพิ่มกฎกระทรวงให้ผู้ตรวจราชการสามารถให้คุณ ให้โทษ มีอำนาจหน้าที่และบทบาทสำคัญในการ ประเมินผลหน่วยงาน บุคลากร เพื่อให้มีการปฏิบัติงานในพื้นที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตามหลักธรรมาภิบาล

คำสำคัญ : ทัศนคติและความคาดหวัง, การตรวจตรา, หน่วยรับตรวจราชการ

* นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2558)

สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Attitudes and expectations of government inspectors. To monitor the performance of the inspectorate. Ministry of Social Development and Human Security

Stapanavat Phumala

Abstract

The Study on Attitudes and Expectations of Local Inspected Unitstowards Supervision and Monitoring of Inspection Offices, Ministry of Social Development and Human Security, aims to study attitudes of local inspected units towards supervision and monitoring of inspection offices, and study expectations of inspected units towards development of inspection systems. In this study, the population was 396 chiefs of 396 local government offices of Ministry of Social Development and Human Security. The tool was questionnaire, provided that 285 sets were collected. By the computer package, the date analysis included percentage, mean, standard deviation, t-test, F-test, and Scheffe's method. The study results were summarized as the following.

The male-female ratio was close to 50:50. The population aged 34-60 years (the minimum age of 34 years, the maximum age of 60 years, the average age of 46 years), had masters' degree, worked as chiefs of Shelters for Helpless Persons, had work experience of 1-12 years (the maximum work experience of 12 years, the average term of 5.6 years). The overall attitudes of local inspected units towards round 1st and 2nd supervision and monitoring of inspection offices of Ministry of Social Development and Human Security, were at the high level. In round 2nd inspection, the inspectors recommended the inspected units in term of operation; they had to revise work process and methods to ensure work efficiency. The overall expectations towards inspection process and tools used for development of inspection systems were at the highest level i.e. inspection reporting (simple reporting and integrated units). From comparison of general information, it was found that the samples of different genders and ages had different attitudes towards supervision and monitoring of inspection offices. The samples of different genders, ages,

educational levels and positions had different expectations towards development of inspection systems at the significant level of 0.05.

The policy recommendations are that Ministry of Social Development and Human Security should identify inspection as a key mechanism or process for supervising and monitoring each process to ensure overall supervision e.g. budget usage, worthiness, benefits to target groups, evaluation, etc. Inspection will be input data for allocating activities and budgets to local people. Ministerial regulations should be added that inspectors may reward, punish, have authorities and play as a key role in evaluating units, personnel. This will enhance work efficiency, transparency in line with good governance.

Keywords: Attitude and Expectation, Inspection, Inspection Office

บทนำ

จากสถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่ม การตรวจราชการ กองตรวจราชการ สำนักงาน ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ถ้านำมาวิเคราะห์จะสามารถจำแนกเป็น ประเด็นต่างๆ ได้หลายประเด็น เช่น ทิศนคติของ บุคลากรของหน่วยตรวจราชการ จากภารกิจบทบาท หน้าที่และขอบเขตของการทำงานซึ่งต้องรับผิดชอบ ในจำนวนที่มีปริมาณงานมาก มีรายละเอียด การ ดำเนินการมากมายและต้องประสานงานกับคน จำนวนมากในเขตตรวจราชการที่ตนเองรับผิดชอบ จึงทำให้เกิดความเหนื่อยล้าในการทำงาน เนื่องมาจากผลสำเร็จหรือล้มเหลว ในการดำเนินงาน การประสานงานกับหน่วยงานส่วนภูมิภาคและ แม้แต่หน่วยงานส่วนกลางเองก็ตาม ย่อมทำให้ ทิศนคติ ในการทำงานอาจจะมีการเกิดท้อหรือ ท้อถอยบ้าง แต่อย่างไรก็ตามจากผลการปฏิบัติงานที่ ผ่านมา หน่วยตรวจราชการก็สามารถปฏิบัติงานได้ สำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายตามนโยบาย ของกระทรวง พม. มาโดยตลอด จึงควรต้องสร้าง ขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากรกลุ่มนี้ เป็นลำดับแรก จึงต้องให้ผู้บริหารและหน่วยงานต้น สังกัดเล็งเห็นความสำคัญด้วยอย่างยิ่งและเร่งด่วน

ภาพของการตรวจราชการ ที่เป็นเพียงการ เก็บรายงานผลการดำเนินงานไม่ว่าจะประสบ ความสำเร็จหรือความล้มเหลว ผลการดำเนินงาน ของหน่วยงานในส่วนภูมิภาคตามเอกสารรายงานที่ จริงหรือเท็จก็ตาม ความสำคัญของกระบวนการ ตรวจราชการอำนาจของผู้ตรวจราชการในการให้ คุนให้โทษ การกำกับติดตาม มีความสำคัญอย่างไร

สำคัญแค่ไหนต้องให้ความร่วมมืออย่างไร ก่อให้เกิด ความก้าวหน้าแก่หน่วยงานหรือบุคลากรอย่างไร หรือเป็นเพียงตัวแทนผู้บริหารเดินทาง ลงมาเยี่ยมใน พื้นที่ การให้การรับรองอย่างต้ออย่างเต็มที่ก็เพียงพอ ผู้ตรวจราชการคือเสือกระดาษตัวหนึ่งของผู้บริหาร ระดับสูง มีไว้ให้ขู่ให้หน่วยงานในส่วนภูมิภาคกลัวไม่ ออกนอกแถวหรือออกนอกทางหรือทุจริตคอร์รัปชั่น ในภาพของการตรวจราชการในอดีตอาจมีภาพ เหล่านี้ออกมาให้เห็นมากมาย แต่ในปัจจุบัน ความสำคัญของการตรวจราชการมีอำนาจ และ น้ำหนักมากขึ้นเป็นกระบวนการที่เป็นจริง มุ่งมั่นใน การกำกับติดตามตรวจสอบช่วยเหลือการสร้างขวัญ และกำลังใจเป็นสื่อกลางระหว่าง หน่วยงาน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค สามารถสร้างคุนและ โทษให้กับบุคลากรได้ในระดับหนึ่ง และเป็นที่ที่มี ความก้าวหน้าต่อไปในตำแหน่งผู้บริหารระดับสูง จึง ส่งผลให้ภาพของการตรวจราชการมีความเข้มข้น และมีความสำคัญมากขึ้น มีความคาดหวังของ ผู้บริหารระดับสูงและหน่วยรับตรวจราชการในส่วน ภูมิภาคเป็นเดิมพัน ส่งผลให้หน่วยตรวจราชการต้อง ทำงานกันมากขึ้นอย่างเท่าตัว ในปริมาณงานตาม ภารกิจและนอกภารกิจด้วยจำนวนบุคลากรเท่าเดิม หรือน้อยกว่าเดิม

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ โดยกองตรวจราชการ กำหนดให้มีการ ตรวจราชการใน แต่ละปีงบประมาณจำนวน 3 รอบการตรวจ คือรอบที่1 ภายในไตรมาสแรก (ตุลาคม – ธันวาคม) ซึ่งเป็นช่วงรอกการโอนจัดสรร เข้ามาของงบประมาณ และการประกาศนโยบาย การกำหนดแผนต่างๆ จึงเป็นช่วงเวลาทีโกลาหลและ

เร่งรีบในระยะ เวลาสั้นๆ เป็นรอบการตรวจราชการ ที่เป็นการชี้แจงวัตถุประสงค์ รอบเวลาการตรวจ เครื่องมือการตรวจ การรายงานการตรวจราชการให้ ทุกหน่วยงานรับทราบ รอบที่ 2 ในช่วงไตรมาสที่ 2 - 3 (มกราคม - มิถุนายน) แม้จะดูว่ามีระยะเวลา นานแต่กระบวนการตรวจราชการมิใช่แค่ลง พื้นที่ตรวจราชการเท่านั้น ยังมีกรตรวจบูรณาการ กับหลายๆ หน่วยงานในภาพรวมของประเทศ และ ปฏิบัติงานตามภารกิจเร่งด่วนของกระทรวงฯ ด้วย ช่วงเวลานี้จึงเป็นเวลาของการเดินทางที่เร่งรีบและ เหน็ดเหนื่อยของหน่วยตรวจราชการ ไม่ว่าจะเป็น การประสานงาน การเก็บข้อมูลก่อนลงพื้นที่ตรวจ ราชการ สรุปรายงานเบื้องต้นให้ผู้ตรวจราชการร่วมลง ตรวจราชการเก็บประเด็นที่น่าสนใจต่างๆ สรุปราย และวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมนำเสนอให้ผู้ตรวจราชการ และผู้บริหารระดับสูง ดำเนินการสรุปผลในภาพรวม ของการตรวจราชการในระดับประเทศเพื่อส่ง ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะจากผู้ตรวจราชการไป ยังหน่วยงานต่างๆ เพื่อดำเนินการปรับปรุงแก้ไขและ รายงานผลมายังผู้ตรวจราชการกระทรวงอีกครั้ง จึง เป็นช่วง เวลาที่เร่งรีบอีกช่วงเวลาหนึ่ง รอบที่ 3 ไตร มาสที่ 4 (กรกฎาคม - กันยายน) เป็นช่วงไตรมาส สุดท้ายของปีงบประมาณ เป็นรอบที่หน่วยตรวจ ราชการจะต้องเก็บข้อมูลผลการดำเนินกิจกรรม/ โครงการที่เป็นปัจจุบัน เพื่อนำผลมาวิเคราะห์ใน ภาพรวมของประเทศอีกครั้งหนึ่งว่า หน่วยรับตรวจ ราชการในส่วนภูมิภาคทั่วประเทศ มีการดำเนินการ การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้มากน้อยแค่ไหน บรรลุวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัดที่ตั้งไว้หรือไม่อย่างไร และมาร่วมกันประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล

และความคุ้มค่าพร้อมกัน เพื่อสรุปผลความสำเร็จ ของนโยบายของกระทรวงฯ ว่าตอบสนองนโยบาย ของรัฐบาลอย่างไร นโยบายอันไหนควรจะ ดำเนินการต่อไป หรือควรหยุดเพื่อให้โอกาสกับ ปัญหาอื่นๆ ที่สำคัญให้ถูกกำหนดขึ้นมาเป็นนโยบาย หลักต่อไป และเมื่อผ่านกระบวนการนี้ หน่วยตรวจ ราชการก็ต้องดำเนินการรวบรวมเนื้อหาที่สำคัญสรุป เป็นรายงานการตรวจราชการประจำปีงบประมาณ เพื่อส่งให้ผู้บริหาร และหน่วยงานเพื่อใช้เป็น เอกสารอ้างอิงในการปฏิบัติงานต่อไปใน ปีงบประมาณหน้า รอบนี้ระยะเวลาจะสั้นมาก แทบ จะไม่เพียงพอเพราะภารกิจในปีงบประมาณถัดไปก็ มาจอรอดำเนินการอยู่แล้ว ข้อเสนอแนะข้อปฏิบัติ ต่างๆที่ตกผลึกในปีนี้ยังไม่ได้มีการดำเนินการ ก็มี ประเด็นนโยบายใหม่ๆ ก็ก้าวเข้ามาท้าทายให้ ดำเนินการในปีต่อไปบทสรุปของการตรวจราชการ จึงเป็นเพียงองค์ความรู้ที่ถูกเก็บไปเมื่อสิ้น ปีงบประมาณ เพราะทุกหน่วยงานรับตรวจราชการไม่มี เวลามาทบทวนย้อนหลังกับบทเรียนที่ผ่านไปแล้ว กระบวนการตรวจราชการก็ยังคงเป็นกระบวนการที่ วนเวียนไปเป็นวัฏจักร ที่จะได้รับการสนใจตามรอบ ตามช่วงเวลา และมีการเปลี่ยนแปลงตามนโยบาย ของผู้บริหารระดับสูงได้ตลอดเวลาทุกยุคทุกสมัย การตรวจราชการจึงยังคงเป็นเพียงกระบวนการหนึ่ง ที่ยังมีความสำคัญของระบบราชการไทย

ดังนั้น กองตรวจราชการได้มีการวางแผน และนโยบายในการลดรูปแบบการรายงานผลการ ปฏิบัติงาน ผลการดำเนินงาน ลดจำนวนเครื่องมือ การตรวจราชการ ตลอดจนขั้นตอนและกระบวนการ ต่างๆ ให้น้อยที่สุด เพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนหน่วยรับ

ตรวจราชการในภูมิภาคอย่างเต็มที่แล้ว ซึ่งก็ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ในแต่ละปีงบประมาณนั้นๆ รวมถึงนโยบายของผู้บริหารว่าต้องการตรวจราชการแบบใด ต้องการรูปแบบข้อมูลอย่างไร เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ของความสำเร็จในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในส่วนภูมิภาคเพื่อให้หน่วยงานต่างๆ ตั้งใจและเร่งรัดให้ความสำคัญกับการทำตามโครงการ/กิจกรรมที่จัดสรรลงไป เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายทุกคนอย่างทั่วถึง เพื่อให้ทุกคนมีชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงเจ้าหน้าที่และบุคลากรของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้องมีความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของตนเองด้วย เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่และบุคลากรได้รับสิ่งดีๆ แล้ว ย่อมสามารถแผ่แผ่การสร้างความคุณภาพชีวิตที่ดีให้กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือได้เป็นอย่างดีด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของหน่วยรับตรวจราชการต่อการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการ
2. เพื่อศึกษาความคาดหวังของหน่วยรับตรวจราชการต่อการพัฒนาระบบการตรวจราชการ

แนวคิด ทฤษฎี

ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ.2556-2561)

การสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการประชาชนนั้น เป็นการพัฒนางานบริการของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐสู่ความเป็นเลิศ เพื่อให้ประชาชนได้มีความพึงพอใจต่อคุณภาพการ

ให้บริการ โดยออกแบบการบริการที่ต้องยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมมาใช้ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามาใช้บริการได้ง่ายและหลากหลายรูปแบบ ซึ่งเน้นการบริการเชิงรุก ที่มีการปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน การให้บริการแบบเบ็ดเสร็จอย่างแท้จริง การพัฒนาระบบการจัดการข้อร้องเรียนให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเสริมสร้างวัฒนธรรมการบริการที่เป็นเลิศดังนี้

1. การพัฒนาระบบการให้บริการประชาชน
2. การเสริมสร้างวัฒนธรรมการให้บริการที่เป็นเลิศ
3. การพัฒนาระบบการจัดการข้อร้องเรียนและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน

สรุปได้ว่า ระบบราชการ มีการดำเนินการทุกอย่างเพื่อตอบสนองนโยบายรัฐบาล โดยมุ่งเป้าหมายไปที่ประชาชนผู้รับบริการเป็นสิ่งสูงสุด การพัฒนาระบบราชการที่มีมาอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่มีสถานะของการกินดีอยู่ดีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการ สวัสดิการต่างๆ มากขึ้น ได้รับการช่วยเหลือจากทุกๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ได้รับวิวัฒนาการและนวัตกรรมต่างๆ จากนโยบายของรัฐบาล ที่ต้องการยกคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ความเจริญ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ ก็เพื่อประชาชนผู้รับบริการ คุณภาพมาตรฐานจึงเป็นสิ่งสำคัญ

การตรวจราชการ จึงเป็นกลไกสำคัญในการวัด การประเมินผลคุณภาพของการปฏิบัติราชการของบุคลากรและหน่วยงาน เพื่อนำผลมาพิจารณาหาวิธีการที่จะกำหนดนโยบายให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนให้ได้มากที่สุด การตรวจราชการจึงเป็นขั้นตอนแรกที่จุดประกายของการพัฒนาระบบราชการ ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มาอย่างยาวนานและยั่งยืน

แนวคิดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) คือการปกครอง การบริหาร การจัดการควบคุมดูแลกิจการต่างๆ ให้เป็นไปในครรลองคลองธรรม นอกจากนี้ยังหมายถึง การบริหารจัดการที่ดี ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน หลัก ธรรมาภิบาล เป็นหลักการที่นำมาใช้บริหารงานในปัจจุบันอย่างแพร่หลาย ประกอบด้วย 6 หลักการ คือ

1. หลักคุณธรรม
2. หลักนิติธรรม
3. หลักความโปร่งใส
4. หลักการมีส่วนร่วม
5. หลักความรับผิดชอบ
6. หลักความคุ้มค่า

สรุปได้ว่า การดำเนินการใดๆ ก็ตาม ผู้ที่มีอำนาจในการบริหาร จะต้องเป็นผู้ที่มีหลักธรรมาภิบาล ในการดำเนินงานที่จะเป็นตัวชี้วัด ตัวกำหนด ผลของการดำเนินงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผลการดำเนินงาน ผลความก้าวหน้า ผลความสำเร็จ การตัดสินใจ การวัดผลต่างๆ จะต้องเป็นไปโดยใช้หลักธรรมาภิบาลนี้

การตรวจราชการ เป็นการดำเนินงาน โดยมีผู้นำคือ ผู้ตรวจราชการ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญ ในการที่จะนำผลการดำเนินงานเข้าไปรายงานต่อผู้บริหารระดับสูงสุด เพื่อพิจารณาถึงความก้าวหน้าของหน่วยงาน ของบุคลากร ว่ามีการดำเนินงานเพื่อตอบสนองนโยบายอย่างเต็มกำลัง เต็มความสามารถ และได้ผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพตอบสนองนโยบายของผู้บริหารอย่างไร และผลของการดำเนินงานที่เป็นเลิศ จะมีผลตอบแทนอย่างไรกลับไปสู่บุคลากรและหน่วยงานนั้นๆ ถ้าการดำเนินงานการตรวจราชการกระทำอย่างมีธรรมาภิบาล การตรวจราชการ จะเป็นกระบวนการที่มีค่ามีประโยชน์ต่อระบบราชการ เพราะจะเป็นกระบวนการกระตุ้นให้มีการดำเนินงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนของหน่วยงานที่มีความหวังในชีวิตการทำงาน ได้เป็นอย่างดี ไม่ต้องมาพะวงกับการทุจริต ปิดบัง ผลการทำงานของหน่วยใดหน่วยหนึ่ง

แนวคิดการติดตามผลและประเมินผล

การติดตามและประเมินผลเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ทราบว่าโครงการที่ดำเนิน การบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่ต้องการมากน้อยเพียงใด มีประสิทธิภาพหรือไม่ ผลจากการติดตามและประเมินผลจะให้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จ จุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานช่วยให้การบริหารแผนงานและโครงการมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ซึ่งการบริหารแผนงานและโครงการ ที่ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติตามแผน (Implementation) การควบคุม

(Control) และการประเมินผล (Evaluation) การติดตามและประเมินผลมีคำสองคำซึ่งมีความหมายเฉพาะตัวที่แยกจากกันได้ชัดเจน คือ คำว่า "ติดตาม" (Monitoring) และ คำว่า "ประเมินผล" (Evaluation)

สรุปได้ว่า การติดตามประเมินผล เป็นขั้นตอนหนึ่งหรือองค์ประกอบหนึ่งของการดำเนินการ ของโครงการทุกๆ อย่างเป็นขั้นตอนในการติดตาม กำกับดูแล ทั้งการทำงานของบุคลากร การขับเคลื่อนนโยบายหน่วยงาน การดูแลความเป็นไปประสิทธิภาพ ประสิทธิผลการดำเนินงานของหน่วยงานในทุกๆ ระดับ เป็นการตรวจสอบซ้ำ เพื่อปิดช่องว่างของความผิดพลาดและช่องทางการทุจริตต่างๆ เพื่อให้การดำเนินการของหน่วยงานเป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการทำงานทั้งตัวบุคลากรและหน่วยงาน การติดตามประเมินผล เป็นภารกิจหลักของกองตรวจราชการ ที่จะต้องสนับสนุนการตรวจราชการของผู้ตรวจราชการกระทรวง ในฐานะเป็นหน่วยตรวจราชการ การตรวจติดตามจึงต้องมีเครื่องมือ มีระยะเวลาในการตรวจที่เหมาะสม และมีระบบการตรวจที่สามารถดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์ ครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ และหน่วยรับตรวจราชการ จะต้องเป็นผู้ให้ข้อมูลรายงานและอำนวยความสะดวกในการตรวจราชการอย่างเต็มที่ เต็มกำลังตามศักยภาพของหน่วยงาน

ทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory) เป็นทฤษฎีเชิงกระบวนการ (Process Theory) ที่มุ่งอธิบายแนวทางและวิธีการในการศึกษาความต้องการและแรงจูงใจ

การตรวจราชการ เป็นด้านแรกของการประเมินผลของผู้บริหารระดับสูง เป็นเป้าหมายของบุคลากร ของหน่วยงาน ในการที่จะนำเสนอผลงานของตนให้เป็นที่ประจักษ์ ถึงความสำเร็จ ความสร้างสรรค์ พลังในการทำงาน เพื่อให้ผลงานได้รับการพิจารณาความดีความชอบ ความสำเร็จ เพื่อที่จะได้รับการตอบสนองความต้องการภายในของบุคลากร ขั้นตอนของการตรวจราชการ จึงทำให้บุคลากร หน่วยงาน ต้องกลั่นกรองผลสัมฤทธิ์ของการทำงานของตนอย่างเต็มกำลังความสามารถ เพื่อที่จะได้ประจักษ์ต่อสายตาของผู้บริหารระดับสูง เพื่อความก้าวหน้าในอาชีพราชการ ของตนเองและหน่วยงาน

แนวคิดทัศนคติ

ทัศนคติหรือเจตคติ (Attitude) เป็นแนวความคิดที่มีความสำคัญมากแนวหนึ่งทางจิตวิทยาสังคมและการสื่อสาร และมีการใช้คำนี้กันอย่างแพร่หลาย การเกิดทัศนคติแต่ละประเภทนั้นจะก่อตัวขึ้นมา และเปลี่ยนแปลงไปได้เนื่องจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน ซึ่งในความเป็นจริงปัจจัยต่าง ๆ ของการก่อตัวของทัศนคติ ไม่ได้มีการเรียงลำดับตามความสำคัญแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะแต่ละปัจจัย ปัจจัยใดมีความสำคัญมากกว่าขึ้นอยู่กับ การอ้างอิงเพื่อก่อตัวเป็นทัศนคตินั้น

สรุปได้ว่า ทศนคติ คือความเป็นนามธรรมที่กลั่นออกมาเป็นพฤติกรรม แสดงให้เห็นถึง ทิศทางในเชิงบวกหรือทิศทางในเชิงลบ มีปัจจัยมากมายทั้งภายในภายนอก ประสบการณ์ ความเชื่อมากมายหลายสาเหตุ ไม่สามารถระบุได้ว่าอะไรมาก่อนมาหลังหรือปัจจัยใดสำคัญกว่ากัน ก่อรูปร่างมาพร้อมกันนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปล้มล้างข้อมูลเดิมที่มีอยู่ จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ในทางที่ตรงกันข้ามกับพฤติกรรมเดิม

วัตถุประสงค์ของการตรวจราชการ

โดยภารกิจการตรวจราชการ จะเป็นการติดตามหลักในนโยบายการขับเคลื่อนระดับพื้นที่/จังหวัด ในข้อการ บูรณาการขับเคลื่อนเป็นทีม พม. จังหวัด ภายใต้แนวคิด บ้านเดียวกัน One Home ซึ่งจะตอบโจทย์ผลการดำเนินงานในทุกๆ นโยบายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในภาพรวม เพราะการทำงานด้านสังคมไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองหรือหน่วยงานเดียว ต้องมีการบูรณาการในการทำงานระหว่างหน่วยงาน จึงจะประสบผลสำเร็จตามนโยบาย

การขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติงาน

1. ให้ทุกหน่วยงานชี้แจงนโยบายและมอบภารกิจที่รับผิดชอบ เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่บุคลากรทุกระดับ
2. ให้ทุกหน่วยงานจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) โดยให้มีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภายในและภายนอกกระทรวง

พร้อมทั้งกำหนดตัวชี้วัดสำคัญรองรับนโยบายและให้สอดคล้องกับงบประมาณของแต่ละหน่วย

3. ให้ใช้ศูนย์ปฏิบัติการของแต่ละหน่วยงานเป็นเครื่องมือในการบริหาร ขับเคลื่อนนโยบาย ติดตาม

และประเมินผลการปฏิบัติราชการ

4. ใช้กลไกคณะกรรมการระดับชาติและคณะอนุกรรมการระดับชาติ ในการขับเคลื่อนประเด็นที่เกี่ยวข้อง

อย่างบูรณาการและเชื่อมโยงกัน

5. ให้ผู้บริหารและผู้ตรวจราชการกระทรวง กำกับดูแล ตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินงานตามนโยบายและแผนปฏิบัติการให้เป็นไปตามเป้าหมาย

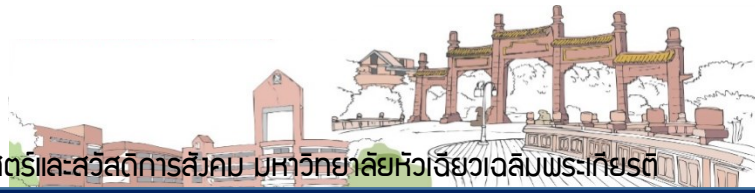
กฎหมายที่เกี่ยวกับการตรวจราชการ

กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2559

ข้อ 3 ให้แบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดังต่อไปนี้ ก. ราชการบริหารส่วนกลาง (4) กองตรวจราชการ

ข้อ 10 กองตรวจราชการ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) จัดทำแผนการตรวจราชการประจำปี และแผนการตรวจราชการแบบบูรณาการของกระทรวง

(2) สนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้ตรวจราชการกระทรวง ในการตรวจติดตามการปฏิบัติราชการของหน่วยงานในสังกัด

(3) ติดตาม ประเมินผล จัดทำข้อเสนอแนะ และพัฒนาระบบการตรวจราชการให้มีประสิทธิภาพ

(4) รับเรื่องราวร้องทุกข์และเรื่องร้องเรียน ที่เกี่ยวข้องกับงานและอำนาจหน้าที่ของกระทรวง

(5) ดำเนินการเป็นศูนย์กลางของกระทรวง ในการช่วยเหลือ ส่งต่อ ให้คำปรึกษาและพัฒนา ระบบการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม

(6) สนับสนุนและประสานการปฏิบัติงานของหน่วยงานในภูมิภาค

(7) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546

มาตรา 8 ในการบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ส่วนราชการจะต้องดำเนินการโดยถือว่าประชาชนเป็นศูนย์กลางที่จะได้รับการบริการจากรัฐ และจะต้องมีแนวทางการบริหารราชการ ดังต่อไปนี้

(2) การปฏิบัติภารกิจของส่วนราชการต้องเป็นไปโดยซื่อสัตย์สุจริต สามารถตรวจสอบได้ และมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการกำกับและติดตามการปฏิบัติราชการในภูมิภาค พ.ศ. 2547

ข้อ 20 ให้ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้ตรวจราชการกระทรวงและผู้ตรวจราชการกรม รายงานผลการติดตามประเมินผลการปฏิบัติราชการตามที่ได้รับมอบหมายแก่ผู้บังคับบัญชาโดยตรงและผู้บังคับบัญชาในระดับเหนือขึ้นไปอีกหนึ่งระดับพร้อมกัน

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการตรวจราชการ พ.ศ. 2548

ข้อ 5 ในระเบียบนี้ “ผู้ตรวจราชการ” หมายความว่า ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้ตรวจราชการกระทรวง ผู้ตรวจราชการกรม หรือผู้ดำรงตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีหน้าที่ในการตรวจราชการ แต่ไม่รวมถึงผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบภายใน “ผู้รับการตรวจ” หมายความว่า หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในหน่วยงานของรัฐ

ข้อ 7 การตรวจราชการมีวัตถุประสงค์ดังนี้ เพื่อชี้แจง แนะนำ หรือทำความเข้าใจกับหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับแนวทางและการปฏิบัติงานหรือการจัดทำภารกิจตามนโยบายของรัฐบาล และแผนต่างๆ ของชาติ และของหน่วยงานของรัฐ เพื่อตรวจติดตามว่าหน่วยงานของรัฐได้ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ มติของคณะรัฐมนตรี และคำสั่งของนายกรัฐมนตรี และเป็นไปตามความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และผลสัมฤทธิ์ตามนโยบายของรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน แผนหรือยุทธศาสตร์ใดๆ ที่กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ชาติ

หรือวาระแห่งชาติหรือไม่ เพื่อติดตามความก้าวหน้า ปัญหา และอุปสรรค รวมทั้งประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความคุ้มค่าในการปฏิบัติงานหรือ การจัดทำภารกิจของหน่วยงานของรัฐ เพื่อสับ รับฟังทุกข์สุข ความคิดเห็น และความต้องการ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน และ เพื่อ แสวงหาข้อเท็จจริง และสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับ เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ในพื้นที่

แนวทางการตรวจราชการของผู้ตรวจ ราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 การ ตรวจราชการตามนโยบายรัฐบาล และนโยบาย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

- 1) นโยบายเร่งด่วน (Agenda Based)
- 2) นโยบายการบริหารการพัฒนา (Administration Based)
- 3) นโยบายการขับเคลื่อนระดับพื้นที่/ จังหวัด (Area Based)

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. ประสิทธิภาพของการตรวจราชการ

จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่ามีการศึกษา ประสิทธิภาพของการตรวจราชการแบบบูรณาการ ของกลุ่มตัวอย่างหลายกลุ่ม โดยในกลุ่มแรกเป็น คณะครู อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ของ **สมิตรา อติศัพท์ (2557)** พบว่า ระบบการตรวจราชการจัดเป็นระบบ กลไก การควบคุม ตรวจสอบการบริหารราชการ ภายในของส่วนราชการในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งนับเป็น

กลไกในการตรวจสอบและติดตามความก้าวหน้าใน การปฏิบัติราชการส่วนภูมิภาค และในราชการส่วน ท้องถิ่นในการดำเนินการตามนโยบายของส่วน ราชการหรือของรัฐบาล ที่ส่งผลโดยตรงต่อ ความสำเร็จในการบริหารราชการ โดยที่การตรวจ ราชการจะเป็นกิจกรรมที่มีการดำเนินการโดย บทบาทของผู้ตรวจราชการ ซึ่งจะทำหน้าที่ เปรียบเสมือนเป็นตา เป็นหู และเป็นปากให้กับ รัฐบาล กล่าวคือมีหน้าที่ในการสอดส่องดูแลการ ปฏิบัติ โดยพบว่าสภาพปัญหาของการตรวจราชการ แบบบูรณาการ

แกมกาญจน์ อุ่นนันทาศ (2552) ที่ ศึกษาในกลุ่มบุคลากรของสำนักตรวจราชการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี พบว่า บุคลากร มีความรู้ความเข้าใจในการตรวจราชการในระดับ ปานกลาง มีศักยภาพและความพร้อมในการตรวจ ราชการในระดับปานกลางและบุคลากรมีความ คิดเห็นต่อการตรวจราชการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ตาม นโยบายรัฐบาลในระดับปานกลาง โดยพบอีกว่า ปัญหาอุปสรรคในเรื่องนี้คือ การบริหารความเสี่ยง ตามหลักธรรมาภิบาล

ฐิติกานต์ นิรามัย (2555) ที่ศึกษากับ บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการตรวจราชการในทุกระดับ ของสำนักนายกรัฐมนตรี พบว่ากระบวนการตรวจ ติดตามและประเมินผลมีกรอบแนวคิดและแนวทาง ปฏิบัติสอดคล้องกับการบริหารแบบมุ่งผล สัมฤทธิ์ มีการกำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมาย ตัวชี้วัดในการ ประเมินผล โดยหน่วยงานในระดับจังหวัดให้ความ ร่วมมือในการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ ซึ่งสามารถ นำไปแก้ไขปัญหาการบริหารงานในจังหวัดได้ ทำ

ให้ผลการตรวจราชการเป็นที่น่าเชื่อถือ แต่ก็มีปัจจัยที่เป็นปัญหา คือศักยภาพของบุคลากรในการตรวจราชการ เริ่มที่ผู้ตรวจราชการต้องแสดงบทบาทอย่างเต็มที่ตามภารกิจหน้าที่

2. ความคาดหวัง

ฤทธิ์เกียรติ ภาโคตร (2555) ซึ่งคาดหวังต่อผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่ครุคาดหวัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 จังหวัดพิษณุโลก ในด้านบุคลิกภาพ จะต้องมีความเชื่อมั่นในตนเอง ยุติธรรม เข้มแข็งอดทน มีกิริยาอาการที่เหมาะสมด้านความสามาถ จะต้องมีวิสัยทัศน์ ใช้แผนการทำงานเป็นเครื่องมือในการบริหารงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงาน มอบหมายงานได้ตรงกับความรู้ความสามารถและความถนัดของครูผู้ได้บังคับบัญชา และทำงานโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วม

จามรี ชุ่มทอง (2555) ซึ่งศึกษาเจาะลงไปหัตถ์ผู้ตรวจราชการกระทรวงฯ โดยตรง ในฐานะผู้นำกระบวนการตรวจราชการ พบว่า บทบาทและอำนาจหน้าที่การตรวจราชการของผู้ตรวจราชการนั้น มุ่งเน้นที่วิธีการปฏิบัติราชการมากกว่าการตรวจติดตามเร่งรัดผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติราชการ ซึ่งบทบาทและหน้าที่นี้ยังได้มีการกำหนดในการนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับการบริหารงาน รวมถึงความพอเพียงของขอบเขตอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ตลอดจนภูมิความรู้ความถนัดของผู้ตรวจราชการแต่ละคน มีไม่เหมือนกันและไม่เท่ากัน แต่ที่สำคัญคือผู้ตรวจราชการจะต้องมีความเป็นธรรมต่อทุกๆ เรื่อง

3. ทศนคติต่อกระบวนการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

กิงกาญจน์ ศิริบุญโกศัย (2554) ซึ่งศึกษาในกลุ่มพนักงานที่ต้องถูกกระบวนการกำกับติดตาม ประเมินผลการทำงาน พบว่า (1) ปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานที่แตกต่างกัน เช่น เพศ อายุ การศึกษา ตำแหน่ง ระยะเวลาในการทำงานต่างกัน ทำให้ทศนคติต่อการประเมินผลการปฏิบัติงานแบบ 360 องศาต่างกัน ซึ่งเป็นผลเกิดมาจากความเชื่อ ความคิด และทศนคติ ซึ่งต้องอาศัยพื้นความรู้ ประสบการณ์ พฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาก่อนที่จะตัดสินใจแสดงออก

อัฐพล สุจินดานพวงศ์ (2556) ซึ่งศึกษาทศนคติของบุคลากรในการตรวจราชการ ในเรื่องการใช้ระบบห่วงโซ่คุณภาพ พบว่าห่วงโซ่แห่งคุณค่าเป็นกระบวนการในการบริหารจัดการเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงาน โดยการวิเคราะห์โครงการ/กิจกรรม เพื่อค้นหาจุดอ่อนจุดแข็งของตัวโครงการ/กิจกรรม ทรัพยากรของแต่ละโครงการว่าเพียงพอหรือไม่ ยังขาดอะไร มีนวัตกรรมการทำงานในพื้นที่หรือไม่ ผลออกมามีความคุ้มค่าอย่างไร ผลลัพธ์ก่อให้เกิดภาพของหน่วยงานต่อกลุ่มเป้าหมายหรือไม่

4. การพัฒนาระบบการตรวจราชการ

ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2546) ในเรื่อง “การพัฒนาระบบการตรวจราชการและผู้ตรวจราชการ” วารสารวิธีวิทยาการวิจัย พบว่า ระบบการตรวจราชการและผู้ตรวจราชการยังไม่สามารถรองรับ

ทิศทางและแนวทางการปฏิรูประบบบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ ยังคงมีลักษณะเป็นประเพณีนิยม เน้นการทำงานในเชิงรับ โครงสร้างองค์กรไม่สามารถรองรับภารกิจได้อย่างสมบูรณ์ เครื่องมือและกระบวนการยังไม่มี ความทันสมัย ผู้ตรวจราชการ และเจ้าหน้าที่สนับสนุนมีไม่เพียงพอ และขาดการพัฒนาขีดความสามารถ และการสร้างค่านิยมร่วมอย่างเป็นระบบ

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Study) โดยมีการศึกษาขั้นตอน ดังต่อไปนี้ ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Study) ศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมดที่ทำการศึกษาคือหัวหน้าหน่วยงานราชการสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในส่วนภูมิภาค

ประชากรที่ใช้ศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ หัวหน้าหน่วยงานราชการ ในส่วนภูมิภาค ที่สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 396 คน แต่กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการศึกษาจริงเท่ากับ 285 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นแบบสอบถามทั้งแบบปลายปิด (Close-Ended) และการจัดลำดับความสำคัญของกระบวนการตรวจ

ราชการในแต่ละรอบ (Priorities) ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของหัวหน้าหน่วยงาน ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน โดยเป็นแบบคำถามให้เลือกตอบเพียงข้อเดียวจากคำตอบที่มีหลายข้อ (Multiple choices)

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับทัศนคติของหน่วยรับตรวจราชการ ในส่วนภูมิภาคที่มีต่อการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นลักษณะคำถามแบบ มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert Scale) มีระดับการตอบ 5 ระดับ คือ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคาดหวังของหน่วยรับตรวจราชการ ในส่วนภูมิภาคที่มีต่อการกำกับ ติดตาม การปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นลักษณะคำถามแบบ มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ของ ลิเคิร์ต (Likert Scale) มีระดับของการตอบ 5 ระดับ คือ คาดหวังมากที่สุด คาดหวังมาก คาดหวังปานกลาง คาดหวังน้อย คาดหวังน้อยที่สุด

ส่วนที่ 4 ข้อมูลการจัดลำดับความสำคัญของกระบวนการตรวจราชการ ในแต่ละรอบของการตรวจราชการของหัวหน้าหน่วยงานราชการ

การตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามไปหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อแก้ไขและปรับปรุงแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์

ยิ่งขึ้น และนำไปทดสอบ (Pre-test) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ได้ค่าความเชื่อมั่น .947

การเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีกระบวนการ ดังนี้ แบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบความเชื่อมั่นแล้วให้หัวหน้าหน่วยงาน รวมทั้งหมด 396 ชุด แจกในการประชุมการตรวจราชการรอบที่ 3 เนื่องจากทุกหน่วยงานต้องเดินทางมาทำการประเมินหน่วยงานของตนเองว่าดำเนินการตามนโยบายกระทรวงฯ ได้ในระดับใด จึงทำให้หัวหน้าหน่วยราชการต้องเดินทางมาด้วยตนเอง ใช้เวลาในการเก็บข้อมูล 3 วัน นำแบบสอบถามที่ตรวจสอบความสมบูรณ์ ถูกต้องแล้วมาวิเคราะห์โดยหาค่าทางสถิติ โดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์ SPSS (Statistical Package for the Social Science)

การนำเสนอข้อมูลผลการศึกษา ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลการศึกษาเรื่อง **“ทัศนคติและความคาดหวังของหน่วยรับ ตรวจราชการ ในส่วนภูมิภาคที่มีต่อการกำกับ ติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์”** นำเสนอผลของการศึกษาในรูปแบบของการบรรยาย วิธีการเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Method) และใช้สถิติข้อมูลที่ได้จากการศึกษา พร้อมทั้งมีตารางแผนภาพประกอบ เพื่อความชัดเจนในการนำเสนอผลการศึกษา

ผลการศึกษา พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลของ หัวหน้าหน่วยราชการ (หน่วยรับตรวจราชการ) ในส่วนภูมิภาค สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นเพศชายเพศหญิงใน

จำนวนไม่แตกต่างกัน แต่มีความแตกต่างกันในทัศนคติและความคาดหวังต่อการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการ มีอายุอยู่ในช่วง 41–60 ปี กว่าร้อยละ 90 ซึ่งถือว่าเป็นวัยกลางคนที่อยู่ในช่วงเวลาของการสร้างความมั่นคงให้กับชีวิต ต้องการสร้างชื่อเสียงผลงานของตนเองให้เป็นที่ประจักษ์ ตามแนวคิดเรื่องความคาดหวังโดยจะพบว่ากว่าร้อยละ 60 จบการศึกษาระดับปริญญาโท เป็นการตอบโจทย์เน้นย้ำแนวคิดความคาดหวังในการทำงานได้อย่างชัดเจน และมีกรอายุงานในการดำรงตำแหน่งหัวหน้าหน่วยราชการ น้อยที่สุด 1 ปี และมากที่สุด 12 ปี เป็นช่วงที่มีความห่างของการส่งสมประสบการณ์เป็นอย่างมาก ความคาดหวังจึงแตกต่างกัน กลุ่มแรกเป็นคนรุ่นใหม่ไฟแรงก็จะมี ความคาดหวังมากในเรื่องความก้าวหน้าในชีวิตราชการของตนเองและหน่วยงาน ยังมีช่วงระยะเวลาในการรับราชการอีกหลายปี ความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานยังมีโอกาสให้เห็นได้ในอนาคต จึงทำให้หัวหน้าหน่วยราชการในส่วนภูมิภาคเหล่านี้ เห็นความสำคัญของการตรวจราชการในทุกๆ กระบวนการ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และสรุปภาพรวมของทัศนคติและความคาดหวังของหน่วยรับตรวจราชการ ในส่วนภูมิภาคต่อการกำกับ ติดตาม การปฏิบัติงาน ของหน่วยตรวจราชการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่าทัศนคติของหน่วยรับตรวจราชการ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ความคาดหวังของหน่วยรับตรวจราชการ อยู่ในระดับคาดหวังมากที่สุด และในภาพรวมทัศนคติและความคาดหวังของหน่วย

รับตรวจราชการ อยู่ในระดับเห็นด้วยและคาดหวังมากที่สุด ตามตารางที่นำเสนอ

ทัศนคติและความคาดหวัง	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
การตรวจราชการ รอบที่ 1	4.11	.472	มาก
การตรวจราชการ รอบที่ 2	4.20	.453	มาก
การตรวจราชการ รอบที่ 3	4.19	.514	มาก
กระบวนการตรวจราชการ	4.43	.608	มากที่สุด
แบบตรวจราชการ	4.47	.599	มากที่สุด
รวม	4.28	.529	มากที่สุด

การอภิปรายผลการศึกษา

1. การตรวจราชการ รอบที่ 1

การได้รับทราบแนวทางการตรวจราชการของคณะผู้ตรวจราชการ มีประโยชน์ต่อหน่วยรับตรวจราชการ เป็นเรื่องที่กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติต่อการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยตรวจราชการมากเป็นอันดับที่หนึ่ง เนื่องมาจากแนวทางการกำหนดนโยบายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จะมีการเปลี่ยนแปลงตามนโยบายและตัวของผู้บริหารระดับสูง และนโยบายก็จะเป็นการหยิบยกประเด็นสถานการณ์เร่งด่วนหรือเป็นสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันประมาณนั้นๆ มาเป็นประเด็นเร่งด่วนหรือประเด็นในการปฏิบัติงานของหน่วยงานในส่วนภูมิภาค และการตรวจราชการซึ่งเป็นกระบวนการตรวจสอบการดำเนินงาน จึงต้องตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริหารว่าต้องการทราบผลการดำเนินการอะไรจากนโยบายของกระทรวงฯ ที่กำหนดไว้ คณะผู้ตรวจราชการและหน่วยตรวจราชการ จึงต้องมีการดำเนินการวางแผนการตรวจ

ราชการว่าจะมีแนวทางและวิธีการอย่างไร รูปแบบใด เพื่อชี้แจงให้กับหน่วยรับตรวจราชการทราบในการประชุมการตรวจราชการ รอบที่ 1 เพราะจะได้เตรียมการรับการตรวจราชการให้ทันเวลาและมีการรายงานที่สมบูรณ์แบบ มีรูปแบบการร่วมกันจัดทำรายงานอย่างไร การรับทราบแนวทางจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญที่สุดที่เป็นเป้าหมายของหน่วยรับตรวจราชการ และถ้าการชี้แจงแนวทางของหน่วยตรวจราชการมีความสมบูรณ์ชัดเจนเข้าใจได้ ทัศนคติของหน่วยรับตรวจราชการก็จะได้รับการตอบสนองสร้างแนวโน้มในทางที่ดี

การตรวจราชการ รอบที่ 1 ในช่วงเดือนธันวาคม มีความเหมาะสม เป็นประเด็นที่มีทัศนคติน้อยที่สุดในการตรวจราชการ รอบที่ 1 สืบเนื่องมาจากการตรวจราชการ ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นกระบวนการและภารกิจที่ทุกๆ หน่วยงานจะต้องเข้าร่วมและต้องผ่านการตรวจกำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน ในหนึ่งปีงบประมาณจะมีการแบ่งการตรวจราชการเป็น 3 รอบ ในช่วงไตรมาสแรกระหว่างเดือนตุลาคม ถึงธันวาคม จึงเป็นช่วงเวลาที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จะมีการประกาศนโยบายของกระทรวงฯ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หน่วยตรวจราชการจึงต้องระดมความชัดเจนในนโยบายและความต้องการของผู้บริหารว่าต้องการอย่างไร และเร่งรีบให้มีการถ่ายทอดนโยบายนี้ เดือนธันวาคมจะเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดเนื่องจากทุกหน่วยงานรับทราบนโยบายกระทรวงแล้ว งบประมาณประจำปีมีการ

โอนจัดสรรแล้ว โครงการ/กิจกรรมบางส่วนมีการดำเนินการแล้ว จึงเป็นช่วงเวลาที่ไม่ว่างไม่ซ้ำเกินไปในการเข้ารับการตรวจราชการ รอบที่ 1 เพื่อรับฟังความหมายของการตรวจราชการประจำปีงบประมาณนั้นๆ แนวทางการตรวจราชการ และการชี้แจงนโยบายในการตรวจราชการ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่ดำเนินการมาติดต่อกันเป็นประจำทุกปี หน่วยรับตรวจราชการจึงให้ความสำคัญเป็นอันดับสุดท้ายของทัศนคติในการตรวจราชการรอบที่ 1 เพราะกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้แล้วนั่นเอง

2. การตรวจราชการ รอบที่ 2

ข้อเสนอแนะผู้ตรวจราชการ ในการดำเนินงานของหน่วยงาน ทำให้หน่วยงานต้องมีการทบทวนรูปแบบและวิธีการทำงาน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในประเด็นนี้เป็นสิ่งสำคัญและเป็นที่ต้องการของหน่วยรับตรวจราชการเป็นอันดับแรก มากกว่าการรายงานผลการดำเนินงาน เพราะจากมุมมองของระดับผู้ตรวจราชการที่มีประสบการณ์ผ่านมาหลายสิบปี เมื่อได้รับฟังรายงานผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ ตามนโยบายกระทรวงของหน่วยรับตรวจราชการแล้ว ย่อมมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการช่วยเหลือแก้ไขและแนะนำวิธีเทคนิคต่างๆ ในการดำเนินงานให้ผ่านพ้นปัญหาต่างๆ ไปได้ด้วยดี ข้อเสนอแนะของผู้ตรวจราชการจึงเป็นของสำคัญที่หน่วยรับตรวจราชการทุกหน่วยต้องการเพื่อนำไปพัฒนางานของตนในหน่วยงานเพื่อให้ผลการดำเนินงานของหน่วยงานตนหรือผลงานของตนเป็นที่ประจักษ์ต่อผู้บริหารเพื่อความก้าวหน้าในตำแหน่ง

หน้าที่การงานและคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในพื้นที่ที่รับผิดชอบ

หน่วยตรวจราชการกำหนด วัน เวลา และประสานงานแจ้งกำหนดการให้กับหน่วยรับตรวจราชการล่วงหน้าเพียงพอในการเตรียมตัว ได้รับระดับความเห็นด้วยในกระบวนการตรวจราชการ รอบที่ 2 เนื่องจากการตรวจราชการ รอบที่ 2 เป็นการตรวจราชการที่มีการลงพื้นที่จริง รับฟังการรายงานจากหน่วยรับตรวจราชการ รับฟังและรับทราบปัญหาจากเครือข่ายและกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดช่วงระยะเวลายาวนานถึง 2 ไตรมาส จึงเป็นช่วงเวลาที่หน่วยรับตรวจราชการจะมีระยะเวลาในการเตรียมตัวในการจัดทำรายงานและพร้อมรับการตรวจราชการ ทุกหน่วยมีการเตรียมตัวรับอยู่แล้ว การกำหนดวัน เวลา ในการตรวจราชการจึงเป็นแค่การกำหนดวันรายงานผลการดำเนินงานเท่านั้น แค่ให้มีการประสานงานล่วงหน้า ให้เพียงพอกับการประสานงานในพื้นที่ก็เพียงพอแล้ว

3. การตรวจราชการ รอบที่ 3

การตรวจราชการ ทำให้ทราบว่าหน่วยงานในส่วนภูมิภาค มีความสำเร็จในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้ การตรวจราชการรอบที่ 3 เป็นการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความคุ้มค่าในการดำเนินงานมาตลอดปีงบประมาณนั้น เพื่อสรุปวิเคราะห์ผลการดำเนินงานว่าสามารถนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้สำเร็จเพียงใด นโยบายนั้นๆ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดีเพียงไร สถานการณ์นั้นๆ ยังคงเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ได้รับการเยียวยาแก้ไขหรือยังก็ต้อง

ดำเนินการอย่างไรต่อไป ยังคงเป็นประเด็นเร่งด่วน อยู่อย่างเดิมหรือไม่หรือลดระดับลงมาเป็นรูปแบบ การดำเนินงานปกติ จึงเป็นเรื่องที่ได้รับทัศนคติ อันดับแรกของการตรวจราชการ รอบที่ 3 เพราะจะ เป็นการคาดเดาว่าในปีงบประมาณต่อไป กิจกรรม/ โครงการใดจะต้องดำเนินการ หน่วยรับตรวจ ราชการจะสามารถนำเอาผลการตรวจราชการรอบที่ 3 นี้ไปวิเคราะห์และวางแผนการดำเนินงานของ หน่วยงานตนเองได้และที่สุดคือคุณภาพชีวิตของ ประชาชนกลุ่มเป้าหมายมีคุณภาพดีขึ้นเพียงไร รัฐบาลควรให้ความสำคัญแค่ไหนอย่างไร ความสำเร็จในกระบวนการนี้จึงได้รับความสนใจและมี ทัศนคติในระดับแรกของการตรวจราชการรอบที่ 3

การประเมินความคุ้มค่าในการดำเนินการ ของหน่วยงานในโครงการ/กิจกรรมต่างๆ เห็นว่า หน่วยงานมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการดำเนินงาน การดำเนินโครงการ/กิจกรรม ใน พื้นที่ แล้วมีกระบวนการประเมินความคุ้มค่าของ การใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดินที่จัดสรรลงไปในพื้นที่ เป็นการตีกรอบผลการดำเนินงานโดยเป็นการสร้าง ความอึดอัดให้กับหน่วยรับตรวจราชการ จากการ กำหนดจำนวนกลุ่มเป้าหมาย ตัวชี้วัดต่างๆ ในการ ดำเนินงาน เพื่อสร้างให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดใน พื้นที่ พร้อมทั้งต้องมีการใช้ทรัพยากรในการ ดำเนินงานที่ไม่มากเกินไปสามารถลดการใช้ ทรัพยากรให้น้อยลงๆ สวนทางกับผลการดำเนินงาน ที่ยังคงสำเร็จเหมือนเดิม จึงเป็นเรื่องที่หน่วยงาน ไม่ให้ความสนใจและมีทัศนคติในระดับน้อยที่สุดในการตรวจราชการ รอบที่ 3

การตรวจราชการต้องมีการติดตาม ประเมินผล ข้อเสนอแนะ ที่สามารถนำมาปฏิบัติได้ จริง เป็นความคาดหวังสูงสุดของกระบวนการตรวจ ราชการ และเป็นวงจรที่สมบูรณ์ เพราะเมื่อมีการ ดำเนินกิจกรรม/โครงการ ตามงบประมาณที่จัดสรร ไปแล้ว เมื่อมีกระบวนการตรวจราชการเข้ามา จึง ต้องทำให้หน่วยรับตรวจราชการที่ดำเนินกิจกรรม/ โครงการในพื้นที่ไปแล้วต้องมีการติดตามประเมินผล ความสำเร็จของตนในพื้นที่ด้วย การตรวจราชการจึง เป็นการกระตุ้นให้หน่วยรับตรวจราชการได้มีการ ทบทวนและติดตามผลของความสำเร็จในพื้นที่ของ ตน ซึ่งผลการตรวจราชการในเรื่องนี้ ทำให้ กระทรวงฯ ได้ค้นพบ Model ต่างๆ ในการทำงาน ในบริบทพื้นที่มากมาย สามารถนำมาใช้เป็นต้นแบบ ได้เป็นอย่างดี เป็นการค้นหานวัตกรรมในการทำงาน ของงานด้านสังคม จึงเป็นความคาดหวังอันดับแรก ของหน่วยรับตรวจราชการที่ต้องการรูปแบบและ ตัวอย่างในการทำงานในปีงบประมาณต่อไป

4. วิธีการทำรายงานการตรวจราชการ

วิธีการทำรายงานการตรวจราชการ ต้อง ไม่ยุ่งยากซับซ้อน มีการบูรณาการหน่วยงาน เป็น ความคาดหวังน้อยที่สุดของหน่วยรับตรวจราชการ ในปัจจุบันเน้นการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงาน ทุกหน่วยในพื้นที่เดียวกัน ให้มารับการตรวจราชการ ร่วมกัน ร่วมบูรณาการในทุกกระบวนการรับตรวจ ราชการตั้งแต่การเตรียมข้อมูล การจัดทำรายงาน การรายงาน การอำนวยความสะดวกในการตรวจ ราชการในพื้นที่ แบบตรวจราชการที่เป็น องค์ประกอบหลักในการตรวจราชการที่ไม่ก่อให้เกิด

ปัญหาหรือเป็นภาระให้กับหน่วยงาน ดังนั้นแบบ
ตรวจราชการจึงต้องมีการสร้างความเข้าใจให้ง่าย
ที่สุด จัดทำได้ง่ายไม่ซับซ้อน ระดับปฏิบัติสามารถ
จัดทำได้ และให้ระดับบริหารได้มีการทบทวนและลง
นามรับรองผลได้ ความคาดหวังให้มีการบูรณาการ
งานร่วมกันจึงได้รับระดับความคาดหวังมากที่สุดว่า
จะสามารถเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมได้ในพื้นที่ และ
ทั่วประเทศในหน่วยงานของกระทรวง พม.

5. การจัดลำดับความสำคัญของกระบวนการ ตรวจราชการ รอบต่าง ๆ

กำหนดการ การประสานงาน รูปแบบ
การจัดงานตรวจราชการ เป็นประเด็นที่ทุกหน่วยรับ
ตรวจราชการให้ความสำคัญในระดับแรกๆ เพราะ
กำหนดการ เป็นการบอกระยะเวลาในการให้หน่วย
รับตรวจราชการมีการเตรียมตัวในการดำเนิน
กิจกรรม/โครงการให้ทันตามกำหนดระยะเวลา
รวมถึงการเร่งรัดการเบิกจ่ายงบประมาณที่จะต้อง
ทันต่อระยะเวลาตามไตรมาสที่กำหนด กำหนดการ
จึงเป็นสิ่งที่ทุกหน่วยรับตรวจราชการให้ความสำคัญ
ที่สุด การประสานงานจึงต้องมีความชัดเจนและ
ปล่อยช่วงเวลาให้สามารถเตรียมงานรับการตรวจ
ราชการให้ทันเวลาและมีเวลาเพียงพอในการ
ประสานงาน ด้านต่างๆในพื้นที่ได้อย่างพอเพียง
รวมถึงรูปแบบการตรวจราชการ เป็นประเด็นความ
ต้องการในระดับแรกๆ เพราะเป็นการจัดงานใหญ่
ประจำปีของระดับกระทรวง อิม (Theme งานจึง
เป็นเรื่องที่ทุกหน่วยงานในภูมิภาคให้ความสำคัญ

กำหนดการส่งรายงาน การจัดทำเล่ม
รายงานการตรวจราชการประจำปี ได้รับการ

จัดลำดับความสำคัญน้อยที่สุดในปีงบประมาณนี้ แต่
ในการตรวจราชการในปัจจุบันจะมีการกำหนดวันส่ง
รายงานล่วงหน้าเป็นเวลามากกว่า 1 สัปดาห์ก่อนลง
ตรวจราชการในพื้นที่จริง ซึ่งจะทำให้หน่วยตรวจ
ราชการมีระยะเวลาในการตรวจสอบข้อมูล
วิเคราะห์และสรุปข้อมูลให้กับผู้ตรวจราชการใน
เบื้องต้น ส่วนการจัดทำเล่มรายงานประจำปี ถูกให้
ความสำคัญในลำดับสุดท้ายเพราะในทุกๆ ปี สรุป
รายงานการตรวจราชการจะดำเนินการหลังจาก
กระบวนการตรวจราชการรอบที่ 3 เสร็จสิ้นแล้วซึ่ง
เป็นระยะเวลาลิ้นปีงบประมาณ การดำเนินการ
รวบรวมแม้จะเสร็จสิ้นแล้วแต่กระบวนการรวบรวม
ผลิตจัดทำและเผยแพร่ ยังคงต้องรองบประมาณใน
ปีงบประมาณถัดไป รายงานฉบับนี้เมื่อส่งถึงมือ
หน่วยรับตรวจราชการอาจจะล่าช้าและไม่ทันสมัย
แล้ว จึงกลายเป็นลำดับความสำคัญที่ให้ความสนใจ
น้อย

ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย กระทรวงการ
พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควร
กำหนดให้การตรวจราชการเป็นกลไกหลัก หรือ
กระบวนการหลักในการกำกับติดตาม การ
ปฏิบัติงานในทุกๆ ขั้นตอน เพื่อเป็นการตรวจสอบใน
ภาพรวมทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นการใช้งบประมาณ
ความคุ้มค่า ประโยชน์ที่ถึงมือกลุ่มเป้าหมาย การ
ประเมินผล เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดสรรโครงการ
กิจกรรมและงบประมาณที่ลงถึงประชาชนจริงๆ ใน
พื้นที่ และควรเพิ่มกฎกระทรวงให้ผู้ตรวจราชการ
สามารถให้คุณ ให้โทษ มีอำนาจหน้าที่และบทบาท
สำคัญในการประเมินผลหน่วยงาน บุคลากร เพื่อให้
หน่วยงานให้ความสำคัญกับการตรวจราชการ ซึ่ง

ส่งผลต่อการปฏิบัติงานในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และมีขวัญและกำลังใจในการทำงาน

ข้อเสนอแนะระดับผู้ปฏิบัติ หน่วยรับตรวจราชการต้องตั้งใจในการรายงานผลการดำเนินการโครงการ กิจกรรม ในความรับผิดชอบของตน ของหน่วยงานของตนเพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการนำนโยบายมาสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน และส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ในการทำงานด้านการพัฒนาสังคม ให้ความสำคัญต่อการตรวจราชการ ว่าเป็นกระบวนการในการกำกับติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่ ที่เป็นกรอบ เป็นต้นแบบในการดำเนินการ สามารถให้ความช่วยเหลือ คำปรึกษา ข้อเสนอแนะในการทำงานได้เป็นอย่างดี ในมุมมองที่สวนทางกันและมีจุดกึ่งกลางที่สามารถร่วมกันทำงานได้ เพื่อให้งานประสบความสำเร็จและต้องมีความพร้อมในการรับการตรวจราชการ ทั้งผลการ

ดำเนินการ การใช้งบประมาณ ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ นวัตกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการทำงาน เพื่อให้ผลงานเป็นที่ประจักษ์เกิดผลดีต่อตัวเองในการทำงาน ตำแหน่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ และรางวัลที่ภาคภูมิใจ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป
ควรมีการศึกษา 360 องศา ในเรื่องทัศนคติและความคาดหวังของบุคลากรในการตรวจราชการ หรือหน่วยตรวจราชการ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ตรวจราชการกระทรวง กองตรวจราชการ เลขาผู้ตรวจราชการ ผู้ช่วยผู้ตรวจราชการ ผู้ว่าราชการจังหวัด และเครือข่ายในพื้นที่ และควรมีการศึกษาในเรื่องการประเมินผลการตรวจราชการ โดยบูรณาการความสำเร็จของกระทรวงต่างๆ ด้านสังคม เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนารูปแบบและกระบวนการตรวจราชการของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ให้สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กึ่งกาญจน์ ศิริบุญโกศัย. (2554). *ความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติต่อระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานแบบ 360 องศาและความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานโรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่งในเขตห้วยขวาง* (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- แกมกาญจน์ อุ่นนันทาศ. (2552). *ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตรวจราชการแบบบูรณาการเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ตามนโยบายรัฐบาลของบุคลากรสำนักตรวจราชการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จามรี ชุ่มทอง. (2555). *บทบาทและอำนาจหน้าที่ในการตรวจราชการของผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี* (ภาคินพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ฐิติกานต์ นิรามัย. (2555). ประสิทธิภาพการตรวจราชการในการติดตามและประเมินผลของผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฤทธิเกียรติ ธาโคตร. (2555). ผู้บริหารสถานศึกษาที่ครุฑคหวัง (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2543). การพัฒนาระบบการตรวจราชการและผู้ตรวจราชการ. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย, 16(2), 201.
- สุมิตรา อติศัพท์. (2558). การศึกษาประสิทธิภาพการตรวจราชการ แบบบูรณาการเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์. ในรายงานการศึกษาเอกสารวิชาการส่วนบุคคล, หลักสูตรนักปกครองระดับสูง (นปส.). กรุงเทพฯ: สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย.
- อัฐพล สุจินดานุพงศ์. (2556). ทักษะของบุคลากรต่อการนำห่วงโซ่แห่งคุณค่ามาใช้ในการตรวจราชการของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แนวทางการพัฒนาการปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงตามกรอบการปฏิบัติงาน การคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็กของกรมกิจการเด็กและเยาวชน

นิยาพร ไชยเสน*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติ ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการพัฒนาตนเองของพี่เลี้ยงในสถานสงเคราะห์ตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็กของกรมกิจการเด็กและเยาวชน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากพี่เลี้ยงที่ปฏิบัติหน้าที่โดยตรงในการเลี้ยงดูเด็กของสถานสงเคราะห์เด็กก่อน สังกัดกรมกิจการเด็กและเยาวชน ทั้งหมด 8 แห่ง จำนวน 192 คน ผลการศึกษารูปได้ ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมดเป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 51-60 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา มีรูปแบบการจ้างงานแบบลูกจ้างชั่วคราว และมีระยะเวลาการปฏิบัติงานตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไป ทัศนคติของพี่เลี้ยงในสถานสงเคราะห์เด็กก่อนมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะการปกป้องคุ้มครองเด็ก สำหรับปัญหาและอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็กอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นปัญหาที่เกิดจากการบริหารงานภายในหน่วยงานมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และพี่เลี้ยงมีความต้องการพัฒนาการปฏิบัติงานตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กอยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง พบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อทัศนคติด้านการไม่ลงโทษเด็กหรือลงละเมิดต่อเด็ก และความคิดเห็นต่อปัญหาที่เกิดจากการบริหารงานภายในหน่วยงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่าระยะเวลาในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันมีผลต่อทัศนคติด้านการไม่เลือกปฏิบัติต่อเด็กแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อเสนอแนะจากการศึกษา กรมกิจการเด็กและเยาวชน ควรสร้างความตระหนักและผลักดันให้ทุกส่วนเห็นความสำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานด้านการปกป้องคุ้มครองเด็ก และมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งควรทบทวนแนวทางและรูปแบบการพัฒนาบุคลากรให้มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับนโยบายในการทำงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อกลุ่มเป้าหมาย

คำสำคัญ : พี่เลี้ยง, สถานสงเคราะห์เด็กก่อน, กรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็ก

* นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2558)

สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Work Development of Baby sitters in Babies' Home for Child Protection Policy at Home for Children of Department Child and Youth

Niyaporn Chaiyasen

Abstract

This article has a purpose to study on the attitudes, problems and obstacles, and the needs of baby sitters regarding the implementation under the Policy at Home for Children of Department Child and Youth. In a survey research, 192 baby sitters from 8 Department of Children and Youth's babies' home for child. The sample group were female, aged 15 – 60 who had the highest education in high school. They were the temporary employee who worked here more than 21 years. The results of the study indicated that baby sitters' attitudes toward the protection policy were at the highest level, especially on child protection. The problems and obstacles in implementing the protection policy were at moderate level, except for the high level on problems arising from the babies' home for child management. The needs to improve the performance regarding the protection policy were at high level. Statistical comparison of attitudes, problems and obstacles, including the needs of baby sitters showed that the different level of baby sitters' highest education effected the attitude toward non-punishment or child violence, and problems arising from the babies' home for child management were significantly. In addition, there were significant differences in their attitude towards the non-discrimination and the amount of time they worked here at the 0.05 level of significance. According to the research, Department of Children and Youth should raise awareness and ensure that all partners understand the important of child protection and monitor the implementation continuously. They should also review the guideline and capacity building plan to be accordant with the policies for the highest benefit of the target group.

Keyword: Baby sitters, Home for Child, Protection Policy at Home for Children

บทนำ

สถานสงเคราะห์เด็กอ่อน สังกัดกรมกิจการเด็กและเยาวชน เป็นสถานรองรับเด็กที่ดำเนินงานภายใต้นโยบายและยุทธศาสตร์ของส่วนราชการระดับกระทรวง กรม และกอง โดยเป็นหน่วยปฏิบัติที่มีภารกิจหลัก ในการอุปการะเลี้ยงดูเด็กทั้งหญิงและชาย อายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาสังคมที่ครอบครัวไม่สามารถให้การเลี้ยงดูได้ตามความเหมาะสม โดยบริการที่สถานสงเคราะห์จัดให้แก่เด็กทุกรายที่เข้ามารับการอุปการะ ได้แก่ บริการด้านการเลี้ยงดู บริการด้านการส่งเสริมพัฒนาการ บริการด้านจิตวิทยา บริการด้านสังคมสงเคราะห์ และบริการด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการ ซึ่งบริการเหล่านี้ขับเคลื่อนผ่านระบบและกลไกภายใต้ความรับผิดชอบของฝ่ายงานที่มีส่วนรับผิดชอบทั้งทางตรงและทางอ้อมในการสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรให้บรรลุเป้าหมาย โดยกรมกิจการเด็กและเยาวชนได้ตระหนักถึงความสำคัญในการดำเนินงานด้านเพื่อปกป้องคุ้มครองเด็กจากการถูกใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ จึงร่วมมือกับองค์กรพันธมิตรอินเตอร์เนชั่นแนล (ประเทศไทย) จัดทำเครื่องมือในการทำงานคือ กรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็กของกรมกิจการเด็กและเยาวชน ซึ่งรายละเอียดในการปฏิบัติงานตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็ก แบ่งออกเป็น 7 องค์ประกอบ องค์ประกอบที่สำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับพี่เลี้ยง คือ องค์ประกอบที่ 4 ข้อปฏิบัติต่อเด็ก

พี่เลี้ยงถือว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดูให้เด็กมีความเจริญเติบโตทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และวุฒิภาวะ ทั้งยังปกป้องคุ้มครอง และส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัยให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กเติบโตอย่างมีคุณภาพ จึงถือว่าพี่เลี้ยงเป็นบุคคลสำคัญที่มีความใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับเด็ก ทั้งยังเป็นตัวแบบ เป็นผู้หล่อหลอม และปลูกฝังบุคลิกภาพและพฤติกรรมต่างๆ ให้แก่เด็ก โดยเฉพาะเด็กในช่วงวัยแรกเกิด – 18 เดือน ที่เป็นช่วงเวลาสำคัญที่เด็กจะเริ่มสร้างความผูกพันและสร้างความไว้วางใจกับผู้อื่น ซึ่งหากเด็กได้รับการตอบสนองที่ถูกต้อง เด็กจะมีพัฒนาการแต่ละด้านเหมาะสมตามวัย นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กในวัยนี้อยู่ในภาวะพึ่งพิง คือ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เนื่องจากพัฒนาการด้านต่างๆ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ สติปัญญา และวุฒิภาวะยังไม่เจริญเติบโตอย่างเต็มที่ ดังนั้นเด็กจึงยังไม่สามารถควบคุมตนเองจากความต้องการด้านต่างๆ และไม่สามารถปกป้องคุ้มครองตนเองให้ปลอดภัยจากสถานการณ์ความรุนแรงหรือสถานการณ์ที่เสี่ยงได้ ด้วยเหตุนี้เองพี่เลี้ยงจึงมีความสำคัญและจำเป็นที่สุดสำหรับเด็กในช่วงวัยนี้ แต่เนื่องจากภาระงานที่พี่เลี้ยงปฏิบัติอยู่นั้นมีปริมาณมาก ถูกจำกัดด้วยเวลา และการทำงานที่ต้องมีการอยู่เวรบ่อยครั้ง ประกอบกับสัดส่วนของพี่เลี้ยงต่อการดูแลเด็กไม่เหมาะสม ปรนิตา ภูแก้ววิเศษกิจ (2553) อีกทั้งยังมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในของตัวพี่เลี้ยงเอง ได้แก่ ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัว ปัญหาหนี้สิน ปัญหาเรื่องสุขภาพ และบุคลิกภาพเดิม เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยกระตุ้นที่ทำให้พี่เลี้ยงเกิดความเครียดได้ง่าย

หากบางคนไม่สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ จึงส่งผลกระทบต่อการควบคุมตนเองในขณะปฏิบัติงาน และนำมาสู่การใช้ความรุนแรงต่อเด็ก

ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจถึงทัศนคติของพี่เลี้ยง ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน รวมไปถึงศึกษาความต้องการของพี่เลี้ยงเกี่ยวกับการพัฒนาการปฏิบัติตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็กของกรมกิจการเด็กและเยาวชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของพี่เลี้ยงในสถานสงเคราะห์เด็กก่อนต่อการปฏิบัติงานตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็ก
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงในสถานสงเคราะห์เด็กก่อนต่อการปฏิบัติงานตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็ก
3. เพื่อศึกษาความต้องการการพัฒนาการปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงในสถานสงเคราะห์เด็กก่อนต่อการปฏิบัติงานตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็ก

แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็ก

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทบทวนแนวคิดการคุ้มครองเด็กภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่กำหนดขึ้นตามหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติ ที่ว่าด้วยศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน โดยระลึกว่าเด็ก

มีสิทธิพิเศษที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครอง ทั้งในสภาพแวดล้อมของครอบครัวและการเลี้ยงดูอื่นๆ บนพื้นฐานทางประเพณีและค่านิยมทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์และสังคม อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กฉบับนี้ ใช้เพื่อการพัฒนาเด็กทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญาให้เจริญเติบโตรอบด้านเต็มศักยภาพ และไม่ถูกเลือกปฏิบัติ โดยอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กได้กำหนดสิทธิพื้นฐานของเด็กไว้ 4 ประการ คือ สิทธิที่จะมีชีวิต สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา และสิทธิที่จะมีส่วนร่วม กรมกิจการเด็กและเยาวชน (2558) โดยสาระสำคัญในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กระบุว่า รัฐภาคีจะดำเนินการมาตรการด้านต่างๆ ที่จะคุ้มครองเด็กจากความรุนแรง ทุกรูปแบบทั้งทางร่างกายและจิตใจ การกระทำหรือการกระทำอันมิชอบ การทอดทิ้ง หรือการปฏิบัติโดยประมาท การปฏิบัติที่ผิดหรือการแสวงหาประโยชน์ รวมถึงการกระทำอันมิชอบทางเพศ โดยประเทศไทยได้รับเอาอนุสัญญามาสู่การปฏิบัติงานในการปกป้องคุ้มครองเด็กในรูปแบบของการตรากฎหมายขึ้นที่ยังคงบังคับมาใช้งานถึงปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2546) โดยมาตรา 22 ของกฎหมายฉบับนี้ ได้กำหนดสาระสำคัญไว้ว่า การปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใด ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และได้กำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ปกครองไว้ในมาตรา 23 คือ ต้องให้การอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของ

ตนตามสมควรแก่ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่นแต่ทั้งนี้ต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำตามที่กำหนดในกฎกระทรวงและต้องคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนมิให้ตกอยู่ในภาวะ อันน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ โดยเด็กที่พึงได้รับการช่วยเหลือตามกฎหมายฉบับนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เด็กตามมาตรา 32 เด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์ ได้แก่ เด็กเร่ร่อน เด็กกำพร้า เด็กที่ถูกทอดทิ้ง พลัดหลง เด็กที่ผู้ปกครองไม่สามารถอุปการะเลี้ยงดูได้ เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม เด็กพิการ เด็กที่ตกอยู่ในสภาพยากลำบาก และเด็กที่อยู่ในสภาพที่จำต้องได้รับการสงเคราะห์ตามที่กำหนดในกฎกระทรวงและเด็ก ตามมาตรา 40 เด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ ได้แก่ เด็กที่ถูกทารุณกรรม เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด เด็กที่อยู่ในสภาพที่จำต้องได้รับการสงเคราะห์ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

กรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็กของกรมกิจการเด็กและเยาวชน คือ แนวทางในการปฏิบัติงานที่ช่วยคุ้มครองเด็กให้ปลอดภัยและป้องกันการถูกล่วงละเมิดทุกรูปแบบทั้งจากเด็กด้วยกันเอง เจ้าหน้าที่ และบุคคลภายนอก นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นว่าสถานรองรับเด็ก มีความมุ่งหมายที่จะทำหน้าที่ดูแลเรื่องการคุ้มครองเด็กอย่างจริงจัง ซึ่งทุกคนในหน่วยงานรับทราบอย่างชัดเจนว่าเด็กจะต้องได้รับการคุ้มครอง และจะช่วยสร้างสภาวะแวดล้อมที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์สำหรับเด็ก โดยกรอบการ

ปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็กตั้งอยู่บนฐานของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 จึงทำให้มีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน คือ การดำเนินงานที่ยึดประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและการปกป้องคุ้มครองเด็กจากความรุนแรงทุกรูปแบบ จึงประกอบด้วยกรอบมาตรฐานและแนวทางอันจะเป็นรากฐานการปฏิบัติทั้งในระดับบุคคลและระดับหน่วยงานให้ได้ตระหนักรู้ ป้องกัน และตอบสนองต่อการล่วงละเมิดต่อเด็ก องค์การเฟรนด์อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย (2558) โดยรายละเอียดในการปฏิบัติงานตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็ก แบ่งออกเป็น 7 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การรับบุคลากรเข้าปฏิบัติหน้าที่ องค์ประกอบที่ 2 การให้ความรู้และการฝึกอบรม องค์ประกอบที่ 3 โครงสร้างระบบการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็ก องค์ประกอบที่ 4 ข้อปฏิบัติต่อเด็กในสถานรองรับเด็ก องค์ประกอบที่ 5 การสื่อสารกับภายนอก องค์ประกอบที่ 6 การรายงานและการดำเนินการ และองค์ประกอบที่ 7 ผลสืบเนื่องจากการกระทำผิดและการดำเนินการ แต่องค์ประกอบที่สำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับพี่เลี้ยง คือ องค์ประกอบที่ 4 ข้อปฏิบัติต่อเด็กในสถานรองรับเด็ก เนื่องจากพี่เลี้ยงทุกคนนอกจากจะเคยได้รับการอบรมให้ความรู้และการทบทวนความรู้ผ่านเวทีการประชุมกลุ่มย่อยอย่างต่อเนื่องแล้ว พี่เลี้ยงเด็กทุกคนยังต้องลงนามเพื่อให้คำยินยอมที่จะปฏิบัติตามข้อปฏิบัติต่อเด็ก ซึ่งหากมีการฝ่าฝืนยินยอมให้สถานสงเคราะห์ลงโทษตามระเบียบ ซึ่ง

รายละเอียดของข้อปฏิบัติต่อเด็กตามองค์ประกอบที่ 4 สามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

- การไม่ลงโทษหรือลงละเมิดต่อเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์ ทางเพศ และทอดทิ้งเด็ก ไม่ว่าจะเป็น การลงโทษหรือการอบรมสั่งสอน ด้วยวิธีการควบคุม การข่มขู่ การพูดจาเหยียดหยามการพูดจาด้วยภาษาที่หยาบคาย และแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อเด็กจนทำให้เด็กรู้สึกหวาดกลัว กังวล รู้สึก อับอาย รู้สึกต่ำต้อย

- การไม่เลือกปฏิบัติหรือปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือต่อเด็ก บุคลากรในสถานรองรับเด็กจะต้องดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับเด็กต้องรักษาความลับของเด็กและไม่เผยแพร่ข้อมูลส่วนตัวของเด็กและครอบครัว

- การปกป้องคุ้มครองเด็กจากสถานการณ์เสี่ยงหรือการถูกละเมิดสิทธิ หากพบสถานการณ์หรือสงสัยว่าเด็กจะถูกล่วงละเมิดหรือถูกใช้ความรุนแรง ต้องดำเนินการให้เด็กได้รับความปลอดภัยและแจ้งเหตุกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการในส่วนอื่นๆ ต่อไป

วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ดำเนินการวิจัยโดยการค้นคว้าจากเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพี่เลี้ยงที่ปฏิบัติหน้าที่โดยตรงในการเลี้ยงดูเด็กของสถานสงเคราะห์เด็กอ่อน สังกัดกรมกิจการเด็กและเยาวชน ทั้งหมด 8 แห่ง รวมประชากรที่ศึกษา

ทั้งหมด 371 คน ผู้ศึกษาได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) จึงมีกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 192 คน เกณฑ์การแบ่งระดับความคิดเห็น แบ่งเป็น 5 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยน้อยที่สุด = 1, เห็นด้วยน้อย = 2, เห็นด้วยปานกลาง = 3, เห็นด้วยมาก = 4, เห็นด้วยมากที่สุด = 5 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) หรือค่าสถิติ F-test ในกรณีที่ค่า P น้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะทำการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นประเทศเกษตรกรรม รากฐานของสังคมลาวคือความเป็นชนบท หรือความเป็นท้องถิ่นมากกว่าความเป็นเมือง แต่ละพื้นที่ของประเทศมีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในความหลากหลายนี้เองที่มีส่วนกำหนดรูปแบบการผลิตและการดำรงชีวิตของคนในแต่ละพื้นที่ การดำรงชีวิตอยู่ตามชนบท และส่วนใหญ่ทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ การดำรงชีวิต หรือการทำการผลิตยังพึ่งธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ (คำศรี สิทธิวรดา, 2552)

สปป.ลาวเป็นประเทศที่ปกครองแบบสังคมนิยม แต่วิธีการและกระบวนการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน โดยเฉพาะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจไม่แตกต่างจากประเทศทุนนิยม กลไกการพัฒนาประเทศได้รับอิทธิพลจากแหล่งทุนหลัก ๆ ของโลก เช่น ธนาคารโลก (World Bank) หรือธนาคารเพื่อการบูรณะและพัฒนาระหว่างประเทศ (International Bank for Reconstruction and Development; IBRD) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) และ/หรือประเทศที่พัฒนาในแนวทางทุนนิยมหรือเสรีนิยมได้ให้การช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ให้แก่ สปป.ลาว ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศ ปัจจุบัน สปป.ลาว อยู่ระหว่างการดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ระยะ 5 ปี ฉบับที่ 8 (ปี 2559 - 2563) (กระทรวงการวางแผนและการลงทุน สปป.ลาว, 2559) ซึ่งได้ระบุนโยบายที่สำคัญในการผลักดันการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ 8 ประการ ได้แก่ (1) ควบคุมเศรษฐกิจระดับมหภาคให้มีเสถียรภาพ (2) ควบคุมการจัดเก็บงบประมาณรายรับให้มีประสิทธิภาพ (3) เสริมสร้างศักยภาพด้านการวิจัยให้แก่หน่วยงานรัฐ (4) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการลงทุน (5) ส่งเสริมการผลิตสินค้าและบริการให้มีความหลากหลาย (6) สนับสนุนโครงการลงทุนที่ได้รับการอนุมัติและเร่งดำเนินการให้แล้วเสร็จ (7) ปรับปรุงวิสาหกิจของรัฐให้มีความโปร่งใส รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ (8) ปรับปรุงกลไกการบริหารงานของรัฐให้มีความโปร่งใส รวดเร็ว และ มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม สปป.ลาว ได้ตั้งเป้าการ

พัฒนาประเทศให้หลุดพ้นจากสถานะประเทศด้อยพัฒนาภายในปี 2563 ปัจจัยที่สนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ สปป.ลาว ในปี 2560 คือ ธุรกิจเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ พลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ ธุรกิจบริการ การท่องเที่ยว และโลจิสติกส์

สปป.ลาว มีนโยบายเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ โดยประกาศใช้กฎหมายส่งเสริมการลงทุน (ฉบับปรับปรุง) 9 สาขาธุรกิจ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม 2559 ได้แก่ (1) อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง (2) การเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (3) อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป (4) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (5) การศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (6) ธุรกิจโรงพยาบาล (7) การลงทุน การบริการ และการสาธารณูปโภค (8) ธนาคารและสถาบันการเงิน (9) ศูนย์การค้าสมัยใหม่

สปป.ลาว เปิดประเทศรับการช่วยเหลือรับการลงทุนของต่างชาติ และการวางแผนทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตั้งแต่ปี 2529 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 30 กว่าปี แต่การพัฒนา ยังคงค่อยเป็นค่อยไป โดยเฉพาะในสังคมชนบท ประชาชนยังดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาธรรมชาติ มีอาชีพเกษตรกรรมและมีความเป็นชนบท ขาดโครงสร้างพื้นฐาน ตัวอย่างเช่น ชุมชนนายางใต้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบางเป็นชุมชนหนึ่งที่ยังคงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเองหลาย ๆ ด้าน ถึงแม้ว่าจะได้รับ

ผลกระทบทางด้านการพัฒนาในรูปแบบการพัฒนาใหม่ของลาว ตามกลไกการพัฒนาแบบสังคมโลก หรือการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่วิถีชีวิตของประชาชนยังดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาธรรมชาติ อาศัยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นฐานในการดำรงชีวิตของชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาลักษณะและความสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (ด้านปัจจัยสี่: ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร และยารักษาโรค) ในระดับครอบครัว

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างและเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ คือกลุ่มผู้รู้ในเรื่องความเป็นมาของบ้าน การปกครอง ศาสนา การประกอบอาชีพ ฯลฯ และมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่เป็นองค์ประกอบ และการเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาที่ใช้เกณฑ์แบ่งตามสภาพบ้าน และลักษณะของบ้าน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านแบบดั้งเดิม กลุ่มบ้านครึ่งเก่าครึ่งใหม่ และกลุ่มบ้านแบบสมัยใหม่ ทั้งนี้ กลุ่มบ้านแต่ละแบบ ถูกสุ่มเลือกเป็นบ้านตัวอย่าง แบบละ 3 หลัง ทั้งหมด 9 หลัง

วิธีการเก็บข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บข้อมูลใน

ชุมชนด้วยตนเอง ตามขั้นตอนดังนี้

1) ดำเนินการเก็บข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์โดยตรงกับผู้เกี่ยวข้องในแต่ละด้าน โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกในประเด็นต่างๆ

2) ในระหว่างการเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบข้อมูลที่เก็บได้ทุกครั้ง เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับคำถามที่ถามไปแล้ว ผู้ศึกษาจะถามใหม่ทันทีเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้นและมีการถามคำถามเดิมกับผู้ให้ข้อมูลในหลาย ๆ ท่าน เพื่อเปรียบเทียบกัน และเพื่อยืนยันถึงสิ่งที่เกิดขึ้น

ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎี และแนวความคิดการพึ่งตนเอง และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ทั้งจากเอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และตำราเรียนอื่น ๆ จากห้องสมุด และข้อมูลเปิดจากอินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ต่าง ๆ

เครื่องมือในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บข้อมูลด้วยตัวเองโดยวิธีการสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ ซึ่งการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาได้ใช้ 2 วิธี ดังนี้

1) ใช้วิธีสังเกตการณ์ จากสภาพการตามความเป็นจริงในขณะที่ผู้ศึกษาเข้าไปเก็บข้อมูล และสังเกตการณ์ในกิจกรรม/ประเพณีต่าง ๆ ของหมู่บ้านจัดขึ้นในการทำกิจกรรมทางเกษตร เช่น ลงแขกทำนา ทุกขั้นตอน ตั้งแต่ซักรกล้า (ตกกล้า) ไปถึงการขั้นตอนการเก็บเกี่ยว ทั้งนี้ ผู้ศึกษายังได้เข้า

ร่วมกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน เพื่อให้เข้าใจการทำงาน และเพื่อซึมซับข้อมูลมากขึ้น

2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการศึกษาสนาม เพื่อสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) ในประเด็นการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชน ช่วยให้ข้อมูล และนำไปตีความได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาใช้กรอบแนวคิดเรื่องการพึ่งตนเองโดยยึดแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารต่าง ๆ

ผลของการศึกษาการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ(ปัจจัยสี่) การพึ่งตนเองด้านที่อยู่อาศัย

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างในการศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านแบบดั้งเดิม กลุ่มบ้านแบบครึ่งเก่าครึ่งใหม่ และบ้านแบบสมัยใหม่ พบว่า การพึ่งตนเองด้านที่อยู่อาศัยแต่ละครอบครัวที่ศึกษามีบ้านเป็นของตนเอง การสร้างบ้านแบบครึ่งเก่าครึ่งใหม่เจ้าของบ้านเป็นช่างเอง ขึ้นโครงการ/ก่อสร้างเอง ที่เป็นช่างร่วมกันกับช่างในหมู่บ้านได้แก่บ้านปูนแบบสมัยใหม่ ส่วนบ้านแบบดั้งเดิมที่ทำด้วยไม้เจ้าของบ้านขอให้ชาวบ้านมาช่วยเป็นนายช่างให้ และมีค่าตอบแทนเป็นของเล็กน้อย (เป็นประเพณี)

วัสดุที่นำมาสร้างบ้านแบบดั้งเดิมสามารถหาได้ในชุมชน และชุมชนใกล้เคียงทั้งหมด ส่วนบ้านครึ่งเก่าครึ่งใหม่ สามารถหาหิน ทราาย จากแม่น้ำในหมู่บ้าน ส่วนไม้ที่ใช้ ในปัจจุบัน ต้องซื้อจากที่อื่นเป็นส่วนมาก และมีไม้ที่ปลูกไว้ตามสวนของตนเองบางส่วน นอกจากนี้ บ้านสมัยใหม่จะต้องซื้อปูนซีเมนต์ เหล็ก อิฐบล็อก และวัสดุอื่น ๆ จากตลาด และชุมชนใกล้เคียง การสร้างบ้านของชุมชนมีแนวโน้มจะหาวัสดุยาก โดยเฉพาะไม้เนื้อแข็งปัจจุบันไม่สามารถใช้ไม้จากป่าธรรมชาติได้ เนื่องจากเป็นข้อห้ามของทางการ

แรงงานในการก่อสร้าง ส่วนใหญ่สามารถสร้างบ้านด้วยตนเอง โดยอาศัยแรงงานของญาติและเพื่อนบ้านใกล้เคียง บางครอบครัวจ้างเพื่อนบ้านด้วยตนเอง โดยจ้างด้วยวัสดุสิ่งของคือสัตว์เลี้ยงหรือเงินเป็นค่าจ้าง

ทุนที่นำมาสร้างบ้าน ได้มาจากหลากหลายช่องทาง การสร้างบ้านแบบดั้งเดิมใช้ต้นทุนเป็นแรงงาน (แลกเปลี่ยนแรงงาน) ต้นทุนด้านอาหารและต้นทุนจากวัสดุที่หาได้ภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง การสร้างบ้านแบบครึ่งเก่าครึ่งใหม่ใช้ต้นทุนทางวัสดุที่หาได้ทางตรงคือวัสดุที่มีในพื้นที่ เช่น ไม้ (จากบ้านเก่า) หิน ทราาย และต้นทุนวัสดุทางอ้อม เช่น การนำเอาข้าวแลกกับกระเบื้องจากพ่อค้า การเอาสัตว์เป็นค่าจ้าง ทั้งนี้ ต้นทุนในการใช้แรงงานทั้งคนและสัตว์ในการนำวัสดุในพื้นที่มาทำบ้านด้วย ส่วนการสร้างบ้านแบบสมัยใหม่ ได้ใช้ทุนที่

เป็นเงิน วัสดุ แรงงาน อาหาร ที่ทุนที่เป็นเงินได้มาจากการเก็บออมจากการทำงานด้านเกษตร หัตถกรรม และทุนกู้ยืมจากสมาชิกกลุ่ม (กลุ่มทอผ้า) แบบมีกำหนด (กำหนดในการส่งคืนทุกครั้งที่มีการรับเงินจากการขายผ้า) และบางครอบครัวมีรายได้มาเป็นทุนในการสร้างบ้านจากการรับจ้างก่อสร้าง ปลูกยาสูบ และการค้าขาย

การพึ่งตนเองด้านอาหาร

แต่ละครอบครัวมีความสามารถในการพึ่งตนเองด้านอาหาร และพึ่งกันเองได้ในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงได้แก่แต่ละครอบครัวมีพื้นที่นา (พื้นที่ทำกิน) เป็นของตนเอง โดยไม่ได้เช่าที่นา สามารถผลิตข้าวได้เอง การทำนาแบบธรรมชาติ ไม่ใช่สารเคมี ทำให้ไม่ก่อหนี้สิน การพึ่งตนเองทางด้านแรงงานในการทำนา คือแรงงานมาจากสมาชิกในครอบครัว จากการช่วยเหลือกันของเครือญาติ และจากการลงแขก แลกเปลี่ยนแรงงาน และช่วยกันเองของชาวบ้าน โดยมีค่าตอบแทนคือการเลี้ยงข้าว และค่าตอบแทนด้วยเงิน แต่ไม่ถือว่าเป็นค่าจ้าง เพราะแต่ละคนก็ต้องเป็นทั้งผู้จ้างและถูกจ้างในเวลาเดียวกัน ถือเป็น การผูกมัดทางแรงงาน ส่วนเครื่องทุนแรง (รถไถนา เครื่องตัดหญ้า) เป็นการช่วยเหลือกันของกลุ่มเครือญาติ มักจะเป็นในลักษณะให้ยืม (เติมน้ำมันเอง) หรือช่วยทั้งเครื่องและแรงงานด้วย รวมถึงการช่วย

แบบเอาแรงหรือแลกเปลี่ยนแรงงานด้วยในกลุ่มเครือญาติ

การเลี้ยงสัตว์ของแต่ละครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของการพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครอบครัวได้ จากการศึกษาจะเห็นว่าทุกครอบครัวมีการเลี้ยงสัตว์ มากบ้าง น้อยบ้าง เช่น การเลี้ยงเป็ด ไก่ ทุกครอบครัว เป็นการผลิตอาหารภายในครอบครัว เป็นอาหารทั้งในชีวิตประจำวัน และสำหรับการเลี้ยงญาติ และ/หรือชาวบ้านที่มาช่วยทำงานต่าง ๆ เช่นการสร้างบ้าน การทำนา ทำสวน ฯลฯ และยังเป็นสินค้าขายให้แก่ชาวบ้านด้วยกัน (แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน) และผลการศึกษายังพบอีกว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นครอบครัวที่ปลูกพืชผักฤดูแล้ง พืชผักที่ปลูก มีกระเทียม หอมแดง ผักชี ผักกาด ซึ่งเป็นพืชผักที่นำมาเป็นอาหารได้ตลอดทั้งปี เช่น ทำกระเทียมแห้ง หอมแดงแห้ง เม็ดผักชีแห้ง (เป็นเครื่องเทศ) และนำผักกาดมาทำผักดอง และน้ำผักโอด เก็บไว้กินยาวนานทั้งปี จนกว่าจะถึงฤดูกาลใหม่มาถึง แต่ละครอบครัวมีความรู้และสืบทอดวิธีการถนอมอาหารด้วยตนเอง เพื่อเป็นอาหารในระยะยาวก่อนฤดูกาลจะมาถึงอีกครั้งหนึ่ง เช่น การนำผักกาดมาทำเป็นน้ำโอด การนำหน่อไม้มาดอง การนำปูมาทำเป็นน้ำปู การนำปลามาทำเป็นปลาร้า การนำกบ เขียด มาทำเป็นแห้งไว้ และในช่วงฤดูกาลต่างๆ ตามป่าธรรมชาติ และป่าไม้ใกล้เคียงมีพืชผักตามธรรมชาติ ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ทำให้แต่ละครอบครัวมี

อาหารไว้กินยาวนาน ซึ่งเป็นอาหารที่แต่ละครอบครัวสามารถผลิตได้และทานได้โดยตรง และอาหารที่หามาได้โดยทางอ้อม คือมีพ่อค้าแม่ค้านำอาหาร เช่น เนื้อ หมู ปลา มาขายตามหมู่บ้าน และตลาดในตัวเมือง

การพึ่งตนเองด้านเครื่องนุ่งห่ม

การพึ่งตนเองด้านเครื่องนุ่งห่มของชุมชนน่ายางใต้ สามารถแยกได้เป็นสองลักษณะ คือ การพึ่งตนเองโดยตรง และการพึ่งตนเองโดยทางอ้อม ซึ่งเห็นว่าการผลิตเครื่องนุ่งห่ม หรืองานหัตถกรรมทอผ้า (การตำทอ) ของแม่หญิงในหมู่บ้าน ถือเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพรองจากการทำนา ทำไร่หรือเวลาว่างจากงานหลักในเวลากลางวัน (ตอนเช้าอากาศเย็นจะทำงานนอกบ้าน ทำไร ทำนา แต่ตอนกลางวันอากาศร้อนก็ทำงานในร่ม ทอผ้า จักสาน ฯลฯ) หรือเวลาตอนเย็นหลังจากกลับมาจากไร่ นา ทั้งนี้งานหัตถกรรมทอผ้ายังเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของแม่หญิงได้เป็นอย่างดียาวนาน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างจากครอบครัวทั้งหมด 9 ครอบครัว เป็นครอบครัวที่ทำไร่ฝ้าย และเป็นครอบครัวที่เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มทอผ้าบ้านน่ายางใต้ทั้งหมด แสดงถึงว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความสามารถในการทอผ้าเป็นอย่างดี การทอผ้าในปัจจุบันมีจุดประสงค์หลัก คือ ทอไว้ใช้เองในครอบครัวสำหรับประกอบพิธีในประเพณีต่าง ๆ เช่น

การทำผ้าเสื่อ ผ้าหلب (ผ้าปูที่นอน) ปอกหนอน ผ้าปูนั่ง ชิ้น ผ้าสำหรับตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นการผลิตเครื่องนุ่งห่มโดยตรง คือสามารถผลิตและใช้เอง ไม่มีค่าใช้จ่ายในการผลิต ไม่มีค่าใช้จ่าย สามารถลดรายจ่ายของครอบครัวลงด้วย และจุดประสงค์ที่ 2 คือทำขึ้นเป็นสินค้าโดยเฉพาะ เช่น ผ้าแผ่น (ผ้าม้วน) ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าชี้น และผ้าหلب (ผ้าปูที่นอน) ทำให้ครอบครัวมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ผ้าทอ และมีเงินไปใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งการพึ่งตนเองในลักษณะนี้ เป็นการพึ่งตนเองด้านเครื่องนุ่งห่มโดยทางอ้อม คือการขายผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้าน ที่มีราคาสูงกว่าตลาด แล้วซื้อเครื่องนุ่งห่มจากตลาดที่มีราคาถูกกว่ามาใช้ เป็นการจัดสรรเครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสมให้กับครอบครัว และให้ครอบครัวมีรายได้จากการทอผ้า และสามารถนำไปสู่การพึ่งตนเองในด้านปัจจัยสี่อย่างอื่นโดยทางอ้อมด้วย เช่น การซื้ออาหารจากตลาด การปลูกสร้างบ้าน (ซื้อวัสดุ) และการรักษาโรค

การพึ่งตนเองด้านยารักษาโรค/วิธีการรักษาโรค

การพึ่งตนเองด้านยารักษาโรคหรือวิธีการรักษาโรคของชุมชน จากการศึกษพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีวิธีการรักษาทั้งแบบพื้นเมือง และการใช้บริการของโรงพยาบาล การรักษาด้วยยาพื้นเมืองพบว่า ใช้สมุนไพร เช่น ห้อมช้าง ห้อมเขียว ใบหมากไฟ ใบหนาด แต่เป็นเพียงการรักษาโรคทั่วไป และเกิดขึ้นบ่อย เช่น ไข้ ปวดหัว ตัวร้อน ปวดท้อง

อาเจียน และไม่สามารถรักษาโรคร้ายแรงอย่างอื่นได้
ในปัจจุบันในเขตบ้านนายาง มีสถานบริการด้าน
สุขภาพประจำเขตคือสุขศาลาบ้านนายางเหนือ
(สถานีอนามัยประจำเขตนายาง)ซึ่งชาวบ้านได้เข้า
การประกันสังคม ได้รับรักษาทุกอย่าง (ยกเว้นการ
เกิดอุบัติเหตุ) การรักษาเห็นผลเร็วกว่า

บทสรุป

การเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นสมัยใหม่

ประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมีอาชีพทำ
นา ปลูกข้าว และทำไร่ ทำสวน ปลูกพืชผักผลไม้ แต่
ครอบครัวทำงานหัตถกรรมทอผ้า และงานจัก
สานร่วมไปด้วยในเวลาเดียวกัน ถือเป็นอาชีพเสริม
หลังจากการทำนา มีทั้งผลิตเพื่อใช้เองและผลิตเพื่อ
การจำหน่าย เป็นการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้
ให้กับครอบครัว และยังเป็นการสะสมทุนเพื่อ
แลกเปลี่ยนกับสินค้าและเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่ไม่
สามารถผลิตเองได้ และ ยังสามารถสะสมเป็นต้นทุน
ในการส่งบุตรหลานให้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน
ในระดับที่สูงขึ้นอย่างทั่วถึง ซึ่งหลายครอบครัวได้
เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนทางการศึกษา
พ่อแม่ต้องยอมเสียสละแรงงานในภาคการเกษตร
และยอมหาเงินทุนส่งเรียนในวิชาการที่บุตรหลาน
ชอบ โดยการทำงานมากขึ้น อดออมมากขึ้น ลดการ
ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ โดยเฉพาะเครื่อง
เทคโนโลยีที่ทันสมัยและไม่จำเป็นต่อครอบครัว

เพื่อให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่ดี และเพื่อหวังจะ
เป็นที่พึ่งให้กับพ่อแม่ได้ในอนาคต

ในชุมชนมีสังคมเครือญาติที่พร้อมให้ความ
ช่วยเหลือกันในการทำงานอย่างเหนียวแน่น ช่วยกัน
ทำงานในลักษณะการเอาแรงกัน ทำให้ประหยัด
ต้นทุนในการผลิต การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชุมชน
เป็นผู้นำของชุมชนมาจากครอบครัวในชุมชนเอง จึง
ง่ายต่อการระดมแรงงาน หรือขอความร่วมมือใน
กิจกรรมต่าง ๆ ของบ้านได้เป็นอย่างดี

ผลกระทบต่อการพึ่งตนเองด้านปัจจัยสี่

การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน
ในอนาคต จะได้รับผลกระทบทางลบมากขึ้น
โดยเฉพาะปัจจัยในการผลิตมีการเปลี่ยนแปลงไป
จากเดิม ทรัพยากรธรรมชาติลดลง จำนวนประชากร
มากขึ้น ทรัพยากรถูกจำกัดในการนำใช้ มีการแบ่ง
เขตแดนระหว่างชาวบ้านด้วยกัน วิธีการผลิตเปลี่ยน
จากการผลิตเพื่ออุปโภคบริโภคในครอบครัว เป็น
การผลิตเพื่อขายมากขึ้น ทำให้ใช้
ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น จึงเป็นผลให้
ความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของ
ชุมชนลดน้อยลง โดยเฉพาะการพึ่งตนเองแบบ
ทางตรง

สรุปได้ว่า

การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจในระดับบุคคลหรือครอบครัวในชุมชนน่าจะได้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบาง ในปัจจุบันมีความสามารถทำในการปลูกพืชผักผลไม้ไว้เป็นอาหาร รู้จักผลิตเครื่องมือในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต รู้จักการแลกเปลี่ยนแรงงาน และการบริหารจัดการทุนที่หามาได้ให้เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกใน

ครอบครัว ทั้งนี้ เพื่อการพัฒนาครอบครัวให้ดีขึ้นตามแนวทางของการพัฒนาประเทศที่ส่งเสริมการศึกษา และพัฒนาคุณภาพชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนแต่ในอนาคตความสามารถการพึ่งตนเองจะลดลง โดยเฉพาะการพึ่งตนเองโดยตรง คือการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน ไม่มีความมั่นคง

บรรณานุกรม

- กรมกิจการเด็กและเยาวชน กองคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2558). *อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก*. กรุงเทพฯ: กรมกิจการเด็กและเยาวชน กองคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- ปนัดดา กุญแก้ววิเศษกิจ. (2553). *การปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อน ตามมาตรฐานส่งเสริมการจัดสวัสดิการสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คำศรี สิทธิวรดา. (2552). ความสัมพันธ์หญิง-ชายในการจัดการทรัพยากรและระบบนิเวศชุมชนที่กำลังเปลี่ยนแปลงของลาว. คุนยัสตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2546). *พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- องค์การเฟรนด์อินเตอร์เนชันแนล ประเทศไทย. (2558). *การปฏิบัติงานตามกรอบการปฏิบัติงานการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับเด็ก*. สืบค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2560, จาก www.friends-international.org
- กระทรวงการวางแผนและการลงทุน สป.ลาว. (2559). *สปป. ลาว :แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2559-2563)*. สืบค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2560, จาก <http://thailand.opendevelopmentmekong.net>

การพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม

สัตตบงกช รัตนคช*

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม ศึกษาปัญหา อุปสรรค ในกระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคม และแสวงหาแนวทางการพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคมโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษา พบว่า หน่วยงานซึ่งให้บริการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์มีบทบาทภารกิจการดำเนินงาน ดังนี้ 1. การปฐมภูมิเพื่อผู้เสียหาย 2. การสัมภาษณ์เพื่อหาข้อเท็จจริง วิเคราะห์สภาพปัญหา 3. การตรวจสุขภาพกาย จิต สังคม สติปัญญา 4. การให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย 5. การเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับ 6. การส่งกลับและคืนสู่สังคม 7. การติดตามประเมินผล ทั้งนี้ ในขั้นตอนของกระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และสถานแรกรับ ปฏิบัติงานในรูปแบบทีมสหวิชาชีพภายในหน่วยงานและภายนอกหน่วยงาน ซึ่งผู้ปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในการเตรียมความพร้อม คือ กรณีผู้เสียหายชาวต่างประเทศ 1. ผู้ปฏิบัติงานประสานส่งข้อมูลผู้เสียหายให้กับหน่วยงานส่วนกลางทราบ เพื่อนำส่งข้อมูลให้กับประเทศต้นทางในการสืบหาครอบครัว 2. ประสานสอบถามข้อมูลทางคดี 3. การจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อม ได้แก่ กฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและประเทศต้นทาง กิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิต การมีรายได้ มีงานทำในรูปแบบของการฝึกอาชีพระยะสั้นและระยะยาว การประเมินความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ 4. การส่งกลับผู้เสียหายและการติดตามผล ในรูปแบบรัฐกับรัฐ ผ่านการประชุมทวิภาคีผู้จัดการรายกรณี กรณีผู้เสียหายชาวไทย ดำเนินการส่งกลับผู้เสียหายคนไทยผ่านการส่งข้อมูลให้กับหน่วยงานซึ่งผู้เสียหายมีภูมิลำเนาอยู่ เพื่อลงเยี่ยมครอบครัวก่อนการส่งกลับ กรณีเป็นเด็ก ผู้ปกครองจะเป็นผู้มารับเด็กด้วยตนเอง กรณีเป็นผู้ใหญ่ สามารถเดินทางกลับได้ด้วยตนเอง ซึ่งหน่วยงานจะดำเนินการขอรับการสนับสนุนค่าพาหนะในการเดินทางกลับภูมิลำเนาให้ รวมทั้งเงินอื่นใดที่ทางกฎหมายกำหนดให้ด้วย ตามสิทธิและประโยชน์ที่ผู้เสียหายพึงได้รับ ด้านปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด

กระบวนการเตรียมความพร้อม คือการสื่อสาร ขาดล่ามแปลภาษา และผู้ปฏิบัติงานขาดองค์ความรู้ในด้านกฎหมายของในประเทศต้นทาง และความรู้ในรูปแบบการจัดกิจกรรมสำหรับการเตรียมความพร้อม

ข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อม การส่งเสริมทักษะความสามารถให้แก่ผู้ปฏิบัติงานด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับ โดยจัดอบรมสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ระดับหน่วยงาน รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานสื่อสารภาษาต่างประเทศได้ อาทิ ภาษาอังกฤษ ภาษาเมียนมาร์ และภาษากัมพูชา เป็นต้น การศึกษาดูงานประเทศต้นทางเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจบริบททางสังคม และข้อกฎหมายของแต่ละประเทศ รวมถึงกระบวนการเดินทางเข้าออก ณ พื้นที่ชายแดน อีกทั้งการได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานส่วนกลาง การสนับสนุนสื่อการคำมนุษย์ การจัดทำคู่มือ หรือหลักสูตรสำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม ซึ่งจะเป็นการพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานเดียวกัน ครอบคลุมทุกหน่วยงาน การจัดอบรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถออกแบบกิจกรรมให้ทันต่อสถานการณ์ปัญหาการคำมนุษย์ในปัจจุบัน รวมถึงสามารถจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อม ให้เข้าถึง เข้าใจเด็ก มากยิ่งขึ้นด้วย

คำสำคัญ : ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหาย, การคำมนุษย์, การส่งกลับและคืนสู่สังคม

* นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2558)

สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Development of victim preparing procedures from human trafficking before returning to society

Sattabongkot Ruttanacot

Abstract

The objectives of this research are to explore victim preparing procedures from human trafficking before returning to society. Additionally, problem and barriers of victim preparing procedures from human trafficking before returning to society were also examined. Furthermore, this research investigates the developing guideline of victim preparing procedures from human trafficking by using qualitative research methodology.

The study found that the organizations providing protection services to human trafficking victims implement some operational roles as follows: 1) to prepare victims orientation, 2) to interview for finding the data and analyzing the problem, 3) to examine physical health, mental health, social, and intelligence, 4) to give legal assistance, 5) to prepare victims before returning to society, 6) to return victims to society, and 7) to monitor and evaluate the result. However, the processes of victim preparing procedures from human trafficking before returning to society were operated in the form of multidisciplinary teams, both inside and outside the organization by Welfare protection center and reception home. Staffs who provide assistance to victims refer to foreign victim cases. 1) to send the victim's information to the central organization in order to send information to the country of origin to investigate his/ her family; 2) to inquire legal information; 3) to create preparing activities such as relevant laws both Thailand and country of origin, life skills education, having income and career. It is in the form of short-term and long-term training, including evaluating the physical and mental readiness. And 4) to return the victims and follow-up in the form of state to state through bilateral meeting. For Thai victim cases, they will be sent to an organization where the victims are reside in order to visit the family before return. For Thai children cases, parents will pick up the children by themselves. For Thai adults who can

go back home by themselves, the organization will then support some traveling expenses to return his/ her domicile. It also includes any other legal money that the victims can obtain legally. The problem, obstacles, and limitations of preparing procedures are communication since it lacks of interpreters. Most importantly, some staffs lack legal knowledge of the countries of origin and have insufficient understanding in the form of activities preparation.

Recommendations for developing preparing procedures: Training seminars and learning exchange need to be held for staffs to promote skills and capability about pre-return preparedness. Furthermore, it is necessary to encourage staffs to communicate in foreign languages such as English, Burmese, and Cambodian. The oversea field trip at the country of origin might be beneficial for staffs to recognize social context and law of each country, including the processes of entering and leaving the border area. Additionally, it should be supported by central administration. Promoting media of human trafficking and creating handbook or curriculum for victim preparation before returning to society which will effectively develop the preparing procedures with the same standards. Training workshop for the staffs which promote online media literacy can help them to design activities to suit with current human trafficking situations, including creating activities to properly suit to particular groups of children.

Keywords : procedures preparing victim, human trafficking, Inspection Office

บทนำ

สังคมโลกได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการค้ามนุษย์ โดยตระหนักว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงที่สุดรูปแบบหนึ่งและมีความเชื่อมโยงกับปัญหาในระดับโลกอื่นๆ เช่นการก่อการร้ายและองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ โลกในยุคโลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดสภาวะโลกรั้วพรมแดน ความเจริญก้าวหน้าทางด้านคมนาคมและเทคโนโลยีของโลกทำให้การติดต่อสื่อสารต่างๆ และการเดินทางข้ามพรมแดนมีความสะดวก รวดเร็ว และทันสมัยมากขึ้น แต่ในทางกลับกันก็เป็นช่องว่างให้ขบวนการอาชญากรรมข้ามชาติใช้ประโยชน์ในทางที่ไม่ชอบ เช่น การหลอกลวงให้ไปทำงานที่ต่างประเทศ ผ่านเว็บไซต์ การเป็นธุระจัดหา และนำพาให้ข้ามพรมแดนทั้งที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย การปลอมแปลงเอกสารเดินทาง เป็นต้น จนนำไปสู่การบังคับให้ค้าประเวณี การบังคับใช้แรงงาน และการนำไปข่มขืน ในที่สุด

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้น พบว่าปัญหาการลักลอบเข้าเมือง และการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้คนต่างด้าวเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ และเนื่องจากประเทศไทยมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน เป็นระยะทาง 5,326 กิโลเมตร พรมแดนรอบประเทศไทย มีด่านเข้าออกถึง 80 ด่าน ใน 31 จังหวัดมีช่องทางธรรมชาติรอบด้านในการลักลอบเข้าเมือง ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นทั้งประเทศต้นทาง ทางผ่าน และปลายทางของการค้ามนุษย์ อีกทั้งแรงงานที่อพยพย้ายถิ่น ตัดสินใจย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยเนื่องจากสาเหตุทางเศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าประเทศของตน จึงเดินทางเข้ามาทำงานทำ

และต้องการแสวงหารายได้ที่สูงขึ้น หรือเพื่อแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า ด้วยเหตุผลเหล่านี้ประเทศไทยจึงเป็นเหมือนชุมทรัพย์และโอกาสของคนบางกลุ่ม ที่อาศัยความไม่รู้ของแรงงานข้ามชาติ และใช้ความไว้วางใจจากบุคคลใกล้ชิด เข้าสู่ขบวนการนายหน้า เพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยไม่ชอบ อาทิเช่น บังคับใช้แรงงานและการบังคับค้าประเวณี แรงงานข้ามชาติในประเทศไทย 2 ถึง 3 ล้านคน มาจากสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่ได้รับการช่วยเหลือในประเทศไทย ถูกบังคับ ชูเชื้อ หลอกลวง ให้เข้าสู่การใช้แรงงานหรือถูกกดขี่ในอุตสาหกรรมทางเพศ ธุรกิจประมง อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง กิจการสิ่งทอระดับล่าง งานรับใช้ในบ้าน และบางรายถูกบังคับให้ข่มขืน จากปัจจัยต่างๆ ข้างต้นประเทศไทยจึงกำหนดให้ปัญหาการค้ามนุษย์ เป็นวาระแห่งชาติตั้งแต่ปี 2547 เพราะถือว่าการค้ามนุษย์เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง และได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 เพื่อบังคับใช้กับการค้ามนุษย์เป็นการเฉพาะ ตั้งแต่ปี 2551 โดยได้พยายามป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์มาอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557 น.16-20)

จะเห็นได้ว่าปัญหาการค้ามนุษย์นับวันยิ่งทวีความรุนแรงและสลับซับซ้อน หน่วยงานผู้ให้บริการด้านการคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องปรับเปลี่ยนและพัฒนารูปแบบ กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ

ทำงานให้เท่าทันสถานการณ์และสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะด้านการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง นอกเหนือจากงานด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์แล้ว การฟื้นฟูเยียวยาทางร่างกายจิตใจ เพื่อให้ผู้เสียหายเกิดความผ่อนคลาย มีอาชีพมีรายได้ ที่ตรงกับความต้องการของผู้เสียหายฯ มีทักษะชีวิตที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ภายหลังกลับภูมิลำเนา มีความรู้กฎหมายพื้นฐาน การเข้าเมืองถูกต้องตามกฎหมาย และสิทธิที่ควรได้รับ เพื่อไม่ให้กลับมาโดนหลอกซ้ำ มีทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงานที่ให้บริการ เนื่องจากผู้เสียหายจะต้องอยู่ในความคุ้มครองจนกว่าคดีจะแล้วเสร็จ โดยหากมีศึกษาเรื่องการพัฒนาด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคมของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในหน่วยงานดังที่กล่าวมาข้างต้น และจะเป็นการช่วยเหลือไม่ให้ผู้เสียหายกลับมาเป็นเหยื่อซ้ำอีกต่อไป

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานหลักของภาครัฐที่ทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ โดยทำหน้าที่โดยตรงในการประสานงานกับส่วนราชการและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ใช้บริการ และการให้ความช่วยเหลือคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ซึ่งเข้ารับบริการ

ในหน่วยงานภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 9 แห่ง และให้การคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ตามมาตรา 33 แห่งตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 เพื่อรอการดำเนินคดีในชั้นศาลก่อนส่งกลับประเทศภูมิลำเนาและคืนสู่สังคม โดยหน่วยงานทั้ง 9 แห่ง จะทำหน้าที่ตั้งแต่กระบวนการรับแจ้งเหตุ การประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าช่วยเหลือให้ผู้เสียหายหลุดพ้นจากสภาพเลวร้าย การส่งต่อเพื่อเข้ารับบริการที่เหมาะสม จัดบริการด้านปัจจัยสี่ การจัดหาที่พักพิงที่ปลอดภัย บริการให้คำปรึกษา ให้บริการบำบัดฟื้นฟู บริการตรวจสุขภาพและให้การรักษาทางการแพทย์ ฝึกอาชีพในลักษณะอาชีพบำบัด ซึ่งเน้นฝึกอาชีพเพื่อการเสริมสร้างสมรรถภาพ ให้ผู้เสียหายสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างอิสระ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นอาชีพเสริม มีรายได้ระหว่างเข้ารับการคุ้มครอง ให้บริการทางกฎหมาย ประสานกับหน่วยงานเกี่ยวข้องในการเรียกร้องสิทธิและประโยชน์ให้กับผู้เสียหาย และการช่วยเหลือให้กลับคืนสู่ครอบครัวและสังคมได้โดยปลอดภัย เน้นการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในฐานะที่เป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ มิใช่อาชญากร อยู่บนพื้นฐานของการเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และการให้ความช่วยเหลือตามมนุษยธรรม ซึ่งจะให้ความช่วยเหลือโดยไม่เลือกปฏิบัติเพื่อป้องกันมิให้กลับเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์

ตารางแสดงจำนวนผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ทุกสัญชาติ รับเข้า และ ส่งกลับ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 - 2560

ในหน่วยงานภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 9 แห่ง

2556		2557		2558		2559		2560		รวม	รวม
รับเข้า	ส่งกลับ	รับเข้า	ส่งกลับ	รับเข้า	ส่งกลับ	รับเข้า	ส่งกลับ	รับเข้า	ส่งกลับ	รับเข้า	ส่งกลับ
681	395	303	397	471	401	561	243	360	111	2,376	1,547

หมายเหตุ. ข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศไทย 2560 สำนักปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560.

จากข้อมูลสถิติดังกล่าวข้างต้น เปรียบเทียบจำนวนผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เข้ารับการคุ้มครองสวัสดิภาพในหน่วยงาน และข้อมูลการส่งกลับคืนสู่สังคมของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ พบว่ามีผู้เสียหายที่เป็นยอดค้างอยู่ในหน่วยงาน ซึ่งยังไม่สามารถส่งกลับได้ และอีกหลายสาเหตุ เช่น ผู้เสียหายแต่ละรายที่เข้ารับการช่วยเหลือในสถานคุ้มครองฯ นั้น มีระยะเวลาในการช่วยเหลือต่างกัน ขึ้นอยู่กับการดำเนินคดี บ้างมีระยะเวลา 6 - 12 เดือน หรือมากกว่า ซึ่งยอดสถิติการส่งกลับในแต่ละปี จะรวมยอดผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ สะสมของปีก่อนหน้าด้วย อีกทั้ง จากหลายปัจจัยที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถคาดเดาได้นั้น มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์บางรายออกจากสถานคุ้มครองฯ โดยไม่ได้รับอนุญาต และมีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่ไม่สามารถส่งกลับภูมิลำเนาได้ในสาเหตุอื่น อาทิ กลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่ไม่สามารถจดจำภูมิลำเนาของตนเองได้ เป็นเหตุให้ต้องใช้เวลานานในการสืบหาครอบครัว กลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ชาวโรฮีนจา อยู่ๆ ที่ต้องใช้ระยะเวลาในการช่วยเหลือ การประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเข้ารับการช่วยเหลือ

ณ ประเทศที่ 3 และกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่ต้องอยู่ในความคุ้มครองระหว่างรอดำเนินคดี/สืบพยานล่วงหน้า เป็นต้น ทั้งนี้กระบวนการดำเนินงานในการส่งกลับและคืนสู่สังคมของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ทุกราย จะต้องมีการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคมให้แก่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ทุกสัญชาติ ทั้งในรูปแบบการให้คำปรึกษา การจัดกิจกรรม เพื่อลดความวิตกกังวลขณะที่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์อยู่ในหน่วยงาน และเนื่องจากมีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ไม่น้อยที่มีความหวาดกลัวว่าจะมีกลุ่มนายหน้ากลับมาทำร้าย ภายหลังการเสร็จสิ้นคดี ซึ่งทำให้ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่กลับภูมิลำเนาต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในการใช้ชีวิตของตนเอง หรือแม้กระทั่งกลุ่มผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ที่เดินทางมาทำงานที่ประเทศไทยเป็นระยะเวลานาน เมื่อต้องกลับไปประเทศของตนเอง จะหาช่องทางในการทำมาหากินได้ยาก และอาจถูกหลอกล่อเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ได้อีกครั้ง

ปัจจัยที่ทำให้การเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคมของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์สำเร็จ ได้แก่ กระบวนการเตรียมความพร้อมซึ่งจะต้องเป็นกระบวนการที่เหมาะสม โดย

กระบวนการสามารถปรับยืดหยุ่นได้บ้างเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีความหลากหลาย ทั้งอายุ เพศ สัญชาติ แต่จะต้องมีมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือผู้เสียหาย ทั้ง 9 หน่วยงานที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์นั้น มีกระบวนการเตรียมความพร้อมแตกต่างกัน ด้วยกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในความดูแลต่างกัน หรือบริบทของหน่วยงานที่ต่างกัน ทั้งนี้ กระบวนการเตรียมความพร้อมที่ทุกหน่วยงานดำเนินการอยู่นั้น เจ้าหน้าที่จะต้องให้ความรู้และทักษะในเชิงป้องกัน แก่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ การฉ้อโกง ให้ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์มีความพร้อมที่จะสามารถช่วยเหลือตนเอง และไม่ให้ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ต้องตกเป็นเหยื่อซ้ำ เนื่องจากสถานการณ์ในปัจจุบัน มีผู้เสียหายจำนวนหนึ่งกลับมาเป็นเหยื่อซ้ำ ผู้เสียหายบางรายผันตนเองจากการเป็นผู้เสียหายมาเป็นกระจัดหานาพาคคนในชุมชนของตนเองเข้ามาทำงานในประเทศไทย ท้ายสุดต้องตกเป็นผู้เสียหาย จากหลากหลายสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้ศึกษามีความสนใจในกระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม ว่าแต่ละหน่วยงาน มีกระบวนการทำงานอย่างไร มีปัญหา อุปสรรค หรือข้อจำกัดในการดำเนินงานหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานด้านการส่งกลับและคืนสู่สังคมของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ มีประสิทธิภาพ และสามารถให้ผู้เสียหายดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนของตนเองได้อย่างมีความสุข ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อม

ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคม” โดยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงกระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคม ศึกษาปัญหา อุปสรรค หรือข้อจำกัดในกระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคม รวมถึงแสวงหาแนวทางการพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคม ทั้งนี้ เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษามาเป็นแนวทางในการปรับปรุง และพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อมให้มีความเหมาะสม ตรงตามวัตถุประสงค์ และเป็นไปตามนโยบายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษากระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคม
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ในกระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคม
3. เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคม

ขอบเขตในการศึกษา

ผู้ศึกษาใช้วิธีกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คัดเลือกพื้นที่การศึกษาและกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา จากหน่วยงานทั้งหมด 9 แห่ง ประกอบด้วย

1. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จังหวัดปทุมธานี
2. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จังหวัดสงขลา
3. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จังหวัดระนอง
4. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จังหวัดเชียงราย
5. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จังหวัดนนทบุรี (บ้านเกร็ดตระการ)
6. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จังหวัดนครราชสีมา (บ้านนารีสวัสดิ์)
7. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จังหวัดสุราษฎร์ธานี (บ้านศรีสุราษฎร์)
8. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จังหวัดพิษณุโลก (บ้านสองแคว)
9. สถานแรกรับเด็กชายจังหวัดนนทบุรี (บ้านภูมิเวท)

โดยกำหนดคุณสมบัติ ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) เป็นหน่วยงานที่รองรับผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ตามกฎหมาย และในบางกรณีหน่วยงานสามารถรองรับผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จากหน่วยงานในภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อรอการส่งกลับและคืนสู่สังคม

2) หน่วยงานที่ให้การคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ซึ่งมีความแตกต่างด้านเพศ คือ เพศหญิงและเด็กหญิง เพศชาย และเด็กชาย

3) หน่วยงานตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพฯหรือปริมณฑล

4) ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา ประกอบด้วย นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา นักพัฒนาสังคม ซึ่งได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการหรือพนักงานราชการ และมอบหมายให้ปฏิบัติงานด้านการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม

ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา ดังนี้

1. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จังหวัดปทุมธานี

2. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จังหวัดนนทบุรี (บ้านเกร็ดตระการ)

3. สถานแรกรับเด็กชายจังหวัดนนทบุรี (บ้านภูมิเวท)

ซึ่งผู้ศึกษาคัดเลือกหน่วยงาน จำนวน 3 แห่ง โดยพิจารณาจากคุณสมบัติที่ได้กล่าวข้างต้น โดยหน่วยงานทั้ง 3 แห่งมีความเหมาะสม และเพียงพอในการเก็บข้อมูล

ขอบเขตผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา

ผู้ปฏิบัติงานด้านกระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคม 3 ตำแหน่ง รวมจำนวน 9 คน ดังนี้

1. นักสังคมสงเคราะห์
2. นักจิตวิทยา
3. นักพัฒนาสังคม

วิธีการศึกษา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นเตรียมการ

1) การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง อาทิ หนังสือ เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ รายงานการวิจัย สารนิพนธ์และวิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์จากอินเทอร์เน็ต และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีระบบเป็นทฤษฎีรากฐานในการศึกษาแนวคิดความพร้อม แนวคิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ แนวคิดสิทธิมนุษยชน แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับทักษะชีวิต และกฎหมาย นโยบาย มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์

2) ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาจะเป็นผู้ให้ข้อมูล ถ่ายทอดความรู้ และความคิดเห็นในประเด็นกระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคมโดยเริ่มจากการประสานกองต่อต้านการค้ามนุษย์ เพื่อขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลในหน่วยงาน ซึ่งผู้ศึกษาแจ้งรายละเอียดคำถาม เช่น ประเด็นที่จะศึกษาวัตถุประสงค์ และกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา ก่อนเข้าไปเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาต่อไป

ชั้นลงพื้นที่เก็บข้อมูล

การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา ในรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคล In-depth Interview ตาม

แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง โดยผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาเป็นผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ภายใต้หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551และที่แก้ไขเพิ่มเติม ดำเนินการเก็บข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา นักพัฒนาสังคม รวมจำนวน 9 คน ก่อนจะทำการสัมภาษณ์จะส่งแนวคำถามให้ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาก่อนทำการเก็บข้อมูล และเมื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นผู้ศึกษาจะอธิบายวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล รวมถึงสอบถามความสนใจ และมีการขออนุญาตบันทึกเสียงสัมภาษณ์และจดบันทึกข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะใช้เป็นข้อมูลเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการศึกษาต่อไป

ขั้นรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การจำแนกข้อมูลและการจัดระบบข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การจดบันทึก และการบันทึกเสียง นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา จำแนกหมวดหมู่ตามประเด็นที่ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ โดยแบ่งประเด็นของหัวข้อตามแบบสอบถาม และเชื่อมโยงข้อมูลกับทฤษฎีและเอกสารต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้าไว้ มาทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์สรุปผลเป็นความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา และนำข้อมูลมาเรียบเรียงโดยใช้ความรู้ความเข้าใจ พร้อมทั้งมีการนำเสนอผลการศึกษา โดยใช้นามสมมติ ชื่อหน่วยงาน และชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ด้วยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา โดยนำเสนอเนื้อหาตาม

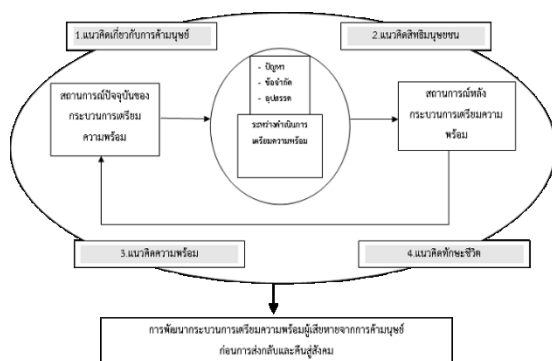

ประเด็นคำถาม เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาด้านกระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคมต่อไป

กรอบแนวคิดการพัฒนากระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและการคืนสู่สังคม

ทฤษฎีรากฐานในการศึกษา

อธิบายความเชื่อมโยงโดยใช้ “ทฤษฎีระบบ”

จากภาพข้างต้น ผู้ศึกษานำทฤษฎีระบบเป็นกรอบแนวคิดในการอธิบายสถานการณ์ของกระบวนการเตรียมความพร้อม ซึ่งผู้ศึกษานำมาประยุกต์ใช้ เพื่อการอภิปรายผลการศึกษาต่อไป

สรุปผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาบทบาท ภารกิจของผู้ให้สัมภาษณ์ หน่วยงาน ก. หน่วยงาน ข. และหน่วยงาน ค. มีภารกิจงานและขั้นตอนการดำเนินงานที่ความคล้ายคลึงกันมาก อาจมีความแตกต่างในประเด็น การแบ่งกลุ่มงานภายในองค์กร

โดยหน่วยงาน ข. มีการแบ่งกลุ่มงาน ที่ต่างออกไปจากหน่วยงาน ก และหน่วยงาน ค ดังนี้ 1.ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ 2.ฝ่ายบริหารงานทั่วไป โดยหน่วยงาน ข. จะมีโครงสร้างองค์กรโดยมีกลุ่มงานฝ่ายฝึกอาชีพและการศึกษา และฝ่ายพัฒนาฟื้นฟูและพยาบาล เข้ามาด้วย เพื่อบริการกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากและมีความหลากหลาย เข้าสู่ระบบการคัดกรองที่มีขั้นตอน เมื่อพิจารณารายละเอียดกระบวนการปฏิบัติงานทั้ง 3 หน่วยงาน ให้ความช่วยเหลือตามหลักการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ตั้งแต่ขั้นตอนการแรกรับหรือการปฐมนิเทศ ผู้เสียหาย การแจ้งสิทธิ สืบค้นข้อเท็จจริง ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชุมทีมสหวิชาชีพเพื่อวางแผนการให้ความช่วยเหลือ จัดกิจกรรมให้ผู้เสียหายหรือฝึกอาชีพหรือการจัดหางานให้ทำ การเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับ ส่งผู้เสียหายการคืนสู่สังคมอย่างปลอดภัย และท้ายสุดคือการติดตามผล ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานสังคมสงเคราะห์ อีกทั้งบทบาทของผู้ปฏิบัติงานที่มีภารกิจงานที่ต่างออกไปอยู่บ้าง เช่น หน่วยงาน ข. มีการแบ่งส่วนงานรับผิดชอบ โดยโครงสร้างจะเพิ่มกลุ่มงานแรกรับ กลุ่มงานบำบัดและฟื้นฟู และการแบ่งแผนกฝึกอาชีพ เด็กสามารถทำงานหรือฝึกอาชีพได้ในหน่วยงาน แตกต่างกับหน่วยงาน ก. มีการจัดหางานให้ผู้เสียหายทำทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน โดยจะมีนายจ้างมารับไปทำงาน การฝึกอาชีพก็จะมีแบบหลักสูตรระยะสั้น จะไม่มีแผนกชัดเจน และในส่วนของ หน่วยงาน ค. จะมีหน่วยงานเอกชนเข้ามาจัดกิจกรรม อย่างสม่ำเสมอ อาทิ การสอนภาษา การสอนหนังสือ เน้นความรู้ให้เป็นสำคัญ รวมถึงการแบ่งความรับผิดชอบ

การทำงานแบบ case manager แต่ละสัญชาติ หน่วยงาน ก. จะแบ่งการดูแลผู้เสียหายรายสัญชาติ ตั้งแต่ผู้เสียหายเข้ามาในหน่วยงาน ต่างกับ หน่วยงาน ข. มีการแบ่งสัญชาติภายหลังจากที่ ผู้เสียหายผ่านห้องแรกรับแล้ว ซึ่ง case manager แต่ละสัญชาติ ปฏิบัติงานในกลุ่มงานสังคมสงเคราะห์ จะให้การดูแลต่อเนื่องจนกระทั่งเสร็จสิ้นคดีความ และประสานส่งกลับภูมิลำเนาต่อไป ในกรณีของ หน่วยงาน ค. จะแบ่งเป็นผู้เสียหายชาวไทยกับชาว ต่างชาติ ซึ่ง case manager ทุกคนจะรับผิดชอบทุก กระบวนการในงานสังคมสงเคราะห์

2. ผลการศึกษากระบวนการทำงานของ ผู้ปฏิบัติงานด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการ ส่งกลับและคืนสู่สังคมของผู้เสียหายจากการค้า มนุษย์ หน่วยงาน ข. มีหลักสูตรที่ได้รับการอบรม จากหน่วยงานแห่งหนึ่ง โดยเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน ได้เข้ารับการอบรม เมื่อผ่านการอบรม เจ้าหน้าที่จะสามารถเป็นผู้จัดกิจกรรมได้ ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่ช่วย ให้กระบวนการเตรียมความพร้อมมีประสิทธิภาพ มากขึ้น ในส่วนของหน่วยงาน ข. มีการใช้สื่อในการ ดึงความสนใจของกลุ่มผู้เสียหาย และให้ผู้เสียหาย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ร่วมคิด และร่วม วางแผนอนาคตของตนเอง หน่วยงาน ค. จะเน้นการ เตรียมความพร้อมตั้งแต่ผู้เสียหายเข้ามายัง หน่วยงาน เพื่อปรับกระบวนการคิด ซึ่งในส่วนนี้มี กระบวนการทำงานเช่นเดียวกับ หน่วยงาน ข. โดย ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานเอกชนเข้ามาช่วย สนับสนุนในกิจกรรม และเน้นการทำงานด้าน จิตวิทยา การให้คำปรึกษา ระหว่างที่ผู้เสียหายร่วม กิจกรรมให้ความรู้ เป็นการให้คำแนะนำในเรื่องการ

ดำรงชีพภายหลังกลับสู่ครอบครัว รวมทั้งกฎหมายที่ เกี่ยวข้อง และ หน่วยงาน ก. เนื่องจากส่วนใหญ่จะ เป็นผู้เสียหายที่เป็นผู้ใหญ่ จะเน้นการให้ความรู้ โดย การพูดคุย และการเข้ามาทำงานในประเทศไทย อย่างถูกกฎหมาย นอกจากนี้ ทั้ง 3 หน่วยงาน เน้น การทำงานรูปแบบสหวิชาชีพในการจัดกิจกรรม

3. ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับและคืนสู่ สังคมของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ทั้ง 3 หน่วยงาน มีความเห็นตรงกันในเรื่องการสื่อสาร (ภาษา) ขาดล่ามในการปฏิบัติงาน ทำให้ส่งผลให้ไม่ สามารถเข้าถึงผู้เสียหายได้ ผู้เสียหายไม่เปิดใจ หรือ อาจต้องใช้ระยะเวลาในการเปิดใจ เช่น หน่วยงาน ค. มีผู้เสียหายหลบหนี หรือแม้กระทั่งการจัดการ ปัญหาทะเลาะวิวาทของผู้เสียหายใน หน่วยงาน ก. ก็ทำได้ยาก ส่งผลให้ไม่สามารถให้คำปรึกษา หรือ จัด กิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารทางเดียว จะสามารถเข้าใจความหมายของการสื่อสารได้ดีกว่า การแปลภาษาผ่านบุคคลที่สาม อีกทั้งยังได้กล่าวถึง ข้อท้าทายในการทำงานอีกว่า ผู้เสียหายที่เข้ามาสู่ หน่วยงาน ข. ปัจจุบันมีอายุน้อยลง และผัดผ่อนเอง มาเป็นผู้เสียหาย ทำให้การทำงานในรูปแบบเดิมมี ความยาก ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานให้ เท่าทันสถานการณ์ด้วย รวมถึงไปเรื่องบุคลากร ซึ่ง อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่หรือ case manager 1 คน ต้องรับผิดชอบผู้เสียหายจำนวน มาก ทำให้การดูแลผู้เสียหายทำได้ไม่เต็มที่

4. ผลการศึกษาแนวทางการเตรียมความ พร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับ และคืนสู่สังคม มีข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนา

ความรู้ด้านภาษา และการอบรมสำหรับเป็นนักจัดกิจกรรมที่สามารถนำมาจัดกิจกรรมในองค์กรได้ รวมถึงให้ส่วนกลางจัดทำคู่มือ หลักสูตรการเตรียมความพร้อมที่เป็นมาตรฐาน คือ มีทิศทางของรูปแบบกิจกรรมเหมือนกัน แบบเดียวกัน มีการพัฒนาองค์ความรู้ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน อาทิ การอบรม การศึกษาดูงาน ก็จะเป็นการช่วยให้เกิดการพัฒนาการทำงานได้เท่าทันสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้น ให้มีการประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งกลับผู้เสียหาย รวมทั้งข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางในการประชุมทวิภาคีเกี่ยวกับการบริหารจัดการรายกรณีส่งกลับและคืนสู่สังคมของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เมียนมาร์ ลาว และกัมพูชา โดยขอให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของประเทศต้นทาง เข้ามามีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมแก่ผู้เสียหายก่อนที่จะส่งกลับประเทศภูมิลำเนา ณ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เพื่อให้ผู้เสียหายคลายความกังวลใจ และให้ประเทศต้นทางร่วมในกระบวนการเตรียมพร้อมเมื่อก่อนเดินทางไปประเทศต้นทาง เน้นการพัฒนาศักยภาพให้เพียงพอต่อจำนวนกลุ่มเป้าหมาย เน้นการทำงานกับครอบครัวเด็ก เช่นการลงพื้นที่ จะช่วยให้การช่วยเหลือมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การอภิปรายผล

1. บทบาท ภารกิจของหน่วยงาน สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ และสถานแรกรับเด็กนั้น อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และคู่มือสำหรับเจ้าหน้าที่ใน

การปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (2555) กำหนดให้ภายหลังการคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ หากผลปรากฏว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จะได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามมาตรา 33 ให้เข้ารับการช่วยเหลือในหน่วยงานกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประกอบด้วย สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ (เพศชายและเพศหญิง) และสถานแรกรับเด็ก รวม 9 แห่ง หน่วยงานข้างต้นจะให้การดูแลผู้เสียหายระหว่างการดำเนินคดีทางกฎหมาย จนกระทั่งส่งกลับครอบครัว หน่วยงานจะต้องจัดบริการที่เหมาะสมให้กับผู้เสียหายเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนส่งผู้เสียหายกลับคืนสู่ครอบครัว ซึ่งในกระบวนการเตรียมความพร้อมกรอบของกฎหมายและนโยบายได้เขียนไว้แบบกว้าง ขึ้นอยู่กับโครงสร้างขององค์กรหรือผู้บริหารจะรับนโยบายมาแปลงเป็นเชิงปฏิบัติ ที่จะทำให้การเตรียมความพร้อมนั้นประสบความสำเร็จ ทฤษฎีระบบ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ขององค์รวมในเชิงบริบทและระบบที่ใหญ่กว่า ที่สามารถมีความเปลี่ยนแปลงเชิงก้าวหน้าได้ ซึ่งหน่วยงานจะต้องปรับระบบงานจากนโยบายสู่การปฏิบัติ ให้มีระบบการทำงานที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่ให้ความช่วยเหลือ และบริบทพื้นที่ของหน่วยงาน โดยรูปแบบการปฏิบัติงานอาจเปลี่ยนแปลงได้อยู่เสมอตามแต่สถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย ปัจจุบันพบว่า สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ทั้งสองหน่วยงาน คือ หน่วยงาน ก. และ หน่วยงาน ข. มีความคล้ายคลึงกัน แตกต่างกันในรายละเอียดของการจัดการปฐมนิเทศหรือแรก

รับ โดยหน่วยงาน ข. จะมีการแบ่งกลุ่มเด็กและการจัดเด็กลงสู่แผนกการฝึกอาชีพ และแบ่งกลุ่มงานความรับผิดชอบเพื่อบำบัดฟื้นฟูกลุ่มเป้าหมายก่อนการส่งเข้าแผนกต่างๆ โดยให้เด็กเลือกแผนกจากการลงทัวร์แผนกก่อนการตัดสินใจ ซึ่งมีความแตกต่างจาก หน่วยงาน ก. คือเน้นการทำงานแบบทีมสหวิชาชีพภายใน ตั้งแต่กระบวนการแรกรับ โดยกลุ่มงานสังคมสงเคราะห์ให้ความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานในเบื้องต้น ชี้แจงข้อควรปฏิบัติในหน่วยงาน สัมภาษณ์รายบุคคล และการตรวจสุขภาพกาย จิต และสอบถามความต้องการผู้เสียหาย เพื่อจัดโครงการฝึกอบรมอาชีพระยะสั้นต่อไป และเมื่อดูความสัมพันธ์การทำงานของสถานแรกรับซึ่งให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จะเห็นได้ชัดเจนว่าจะมีความคล้ายคลึงกับ บทบาท ภารกิจของ หน่วยงาน ก. สิ่งที่ทำให้หน่วยงานทั้ง 3 หน่วย ซึ่งให้การคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ตามกฎหมาย มีรายละเอียดของขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือภายในหน่วยงานที่แตกต่างกันนั้น ด้วยโครงสร้างหน่วยงาน ซึ่งมีการก่อตั้งก่อน - หลัง และภารกิจของทั้ง 3 หน่วยงานต่างมีจุดเริ่มที่ต่างกัน คือ หน่วยงาน ข. ก่อตั้งขึ้นเป็นลำดับแรก รองรับภารกิจตามพระราชบัญญัติการค้าประเวณี พ.ศ.2539 หน่วยงาน ค. รองรับภารกิจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 และในเวลาต่อมาประเทศไทยให้ความสำคัญกับปัญหาการค้ามนุษย์ เป็นนโยบายระดับชาติ จัดให้มีกฎหมายรองรับการปฏิบัติงานด้านการค้ามนุษย์ คือ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551

และจัดตั้งสถานรองรับผู้เสียหายตามกำหนดดังกล่าว คือ หน่วยงาน ก. และเพิ่มภารกิจงานเพื่อรองรับผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ โดยมี หน่วยงาน ข. และ หน่วยงาน ค. รองรับภารกิจนี้ด้วย เป็นผลให้มีความแตกต่างในโครงสร้างของหน่วยงาน และรายละเอียดขั้นตอนการทำงานที่ต่างกันออกไป

2. กระบวนการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม
กล่าวคือ การเตรียมความพร้อมในหน่วยงานเริ่มตั้งแต่กระบวนการรับเข้า ปฐมนิเทศ แรกรับ การสัมภาษณ์ พูดคุย ให้คำแนะนำปรึกษา การฝึกอาชีพ มีรายได้ มีงานทำ รวมทั้งการประเมินกาย จิต สังคม เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคมรูปแบบหนึ่ง ไม่เป็นการเน้นเฉพาะการจัดกิจกรรม หลักสูตร 1 วันก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม เพียงรูปแบบเดียว แนวคิดความพร้อม วรรณ มน ลูกบัว (2554, น.12) ได้กล่าวถึงความพร้อมของสภาวะบุคคลที่พร้อมในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง และมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าได้เตรียมตัวไว้ก่อนเพื่อทำกิจกรรมนั้น โดยมีร่างกายและจิตใจที่เข้มแข็ง มีแรงจูงใจ รวมทั้งประสบการณ์เดิมหรือได้รับการฝึกฝนอบรม ซึ่งความพร้อมต้องผ่านระยะเวลาในการเตรียมการไว้ก่อน วรรณยา ชัยยong (2549) กล่าวถึงความสำคัญของการคืนสู่สังคมคือการทำงานเป็นทีมสหวิชาชีพ ในกระบวนการปฐมนิเทศ การจัดกิจกรรมทักษะ การฝึกอาชีพระหว่างที่ผู้เสียหายอยู่ในหน่วยงาน บุคลากรมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการให้มีประสิทธิภาพ โดยการให้ความรู้เรื่องทักษะชีวิต สามารถนำไปปรับใช้ได้จริง ข้อค้นพบทั้ง 3

หน่วยงาน ให้ความรู้การพัฒนาทักษะชีวิต จากกิจกรรมที่จัดให้กับผู้เสียหาย คือ ทักษะการตระหนักรู้ในตัวเอง ความเห็นใจผู้อื่น ความภูมิใจในตนเอง ทักษะการสื่อสาร การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ซึ่งองค์การอนามัยโลก (who) ได้กำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิต ตามพฤติกรรมการเรียนรู้ ค้นพบว่าผู้ปฏิบัติงาน ทั้ง 3 หน่วยงาน ขาดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ การคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบต่อสังคม การจัดการกับอารมณ์ และการจัดการกับความเครียด วรพรรณ ลูกบัว (2554) ให้ข้อมูลว่า ทักษะชีวิตคือความสามารถบุคคลที่จะปรับตัว เผชิญต่อสิ่งเร้า อย่างสร้างสรรค์ รู้จักแก้ไขปัญหา ป้องกันตนเองในภาวะคับขันได้ หากแต่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เข้ามาในหน่วยงานมีความหลากหลายทั้งสัญชาติ และสภาพปัญหาของแต่ละคนที่พบเจอก็แตกต่างกัน การพัฒนาทักษะชีวิตจึงต้องคำนึง ให้สามารถนำไปปรับใช้กับทุกกลุ่มเป้าหมาย ให้มีการวางแผนชีวิตเมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหา การคิด การตัดสินใจ ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ และคำนึงถึงข้อจำกัดของผู้เสียหาย คือ ข้อจำกัดเรื่องการอ่าน เขียน หรือภาษาที่ใช้สื่อสาร สร้างความเข้าใจให้ผู้เสียหายได้ ดังนั้นการเตรียมความพร้อมในรูปแบบกิจกรรมที่มีความต่อเนื่อง ผ่านแผนพัฒนารายบุคคล IDP จะเป็นการเสริมทักษะที่ตรงตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เสียหาย รวินาญ โพธิ์ทอง (2547) กล่าวว่า การให้อาชีพที่ตรงต่อความต้องการของผู้เสียหาย และความต้องการของตลาด จะส่งผลให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ นอกเหนือจากนี้หากการดำเนินงานด้านการเตรียมความพร้อม วรพรรณ ลูก

บัว (2554) การจัดกิจกรรมถูกออกแบบเพียงหน่วยงานภายในประเทศ ขาดการมีส่วนร่วมของหน่วยงานระหว่างประเทศในการบูรณาการวางแผนกิจกรรมในการส่งกลับร่วมกัน รวมถึงมีการถอดบทเรียนการตกเป็นเหยื่อซ้ำ เพื่อประเมินผลการเตรียมความพร้อมร่วมกัน ซึ่งข้อค้นพบการไม่ให้ผู้เสียหายกลับมาเป็นเหยื่อซ้ำและกลับสู่ครอบครัวอย่างปลอดภัย ยังไม่มีสถิติของการกลับมาเป็นเหยื่อซ้ำอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร แสดงให้เห็นว่าการเตรียมความพร้อมที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีประสิทธิภาพดีอยู่แล้ว หรือเพราะกลุ่มเด็กชายเด็กหญิง ผู้ใหญ่ ที่เคยตกเป็นผู้เสียหาย รู้ช่องทางการหลบหนี ไม่ให้ถูกจับได้ นอกจากนั้นผลการศึกษา “เด็กที่เป็นผู้เสียหายมีอายุน้อยลง และผันตนเองจากผู้เสียหายมาเป็นผู้ค้า” สอดคล้องกับ เล็ก สมบัติและคณะ (2557) ที่กล่าวว่ากระบวนการคืนสู่สังคมของผู้เสียหาย มีความยุ่งยากในการให้ความช่วยเหลือ ต้องเน้นการเปลี่ยนความคิดของผู้เสียหาย ไม่เช่นนั้นก็มีโอกาสที่จะกลับไปสู่วงจรเดิมสูงมาก แต่การฟื้นฟู เยียวยาทำได้ยากมาก เนื่องจากผู้เสียหายไม่เต็มใจให้ความร่วมมือ บางครั้งผันตนเองไปเป็นนายหน้า และสร้างค่านิยมผิดๆแก่คนในสังคม เช่น คนในหมู่บ้านที่มีบ้านหลังโตขึ้น เป็นข้อท้าทายในการวางแผน กำหนดกิจกรรม สำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม กล่าวคือผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้อยู่หนึ่งที่อยู่ภายใต้ระบบของหน่วยงาน หากผู้ปฏิบัติงานไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้เสียหายแล้ว การดำเนินงานต่างๆก็ไม่ประสบผลสำเร็จตามไปด้วย ดังนั้น การให้ความสำคัญกับประสบการณ์เดิมของผู้เสียหาย เน้นการแก้ไขปัญหา

รายบุคคล ค่อยๆปรับเปลี่ยนมุมมองทีละเล็กทีละน้อย ภายใต้การดูแลของผู้ปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด มีความยืดหยุ่นในกิจกรรม ไม่เลือกปฏิบัติ เป็นการเน้นกิจกรรมห้องแรกรับ การเปิดใจผู้เสียหาย คลายความวิตกกังวล นำไปสู่การประเมิน และกำหนดกิจกรรม การเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคมต่อไป

3. ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม

ระบบงาน อุปสรรคด้านการสื่อสาร เนื่องจากแต่ละประเทศ มีหลายเชื้อชาติหลายเผ่าพันธุ์ ทำให้การดำเนินกิจกรรมการประเมินทางด้านจิตใจ ทำได้ยาก พร้อมทั้งขาดล่ามแปลภาษาที่มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการส่งกลับของแต่ละประเทศ อุปสรรคด้านภาษาในการสื่อสารของผู้เสียหายชาวต่างชาติ เนื่องจากกรณีเด็กต่างชาติพบปัญหาการสื่อสารขณะทำกิจกรรม แก้ไขปัญหาโดยการให้เพื่อนช่วยแปลภาษา ซึ่งไม่สามารถทำให้เด็กเข้าใจสิ่งที่เจ้าหน้าที่ต้องการสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเรื่องข้อจำกัดของระยะเวลา ในการเตรียมความพร้อม โดยปัญหาข้อนี้เกิดขึ้นจากประเทศต้นทางที่จะรับผู้เสียหายกลับ ขอเลื่อนระยะเวลาในการรับผู้เสียหาย ซึ่งทางหน่วยงานได้วางแผนการเตรียมความพร้อมก่อนเดินทางไว้พร้อมแล้ว ซึ่งในภายหลัง ได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับ เพียง 1 วัน เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจของผู้เสียหาย

ผู้ปฏิบัติงาน ข้อมูลความรู้ในส่วนของประเทศต้นทางถือเป็นข้อมูลสำคัญ ซึ่งผู้ปฏิบัติขาดทักษะและความรู้ในเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับประเทศต้นทาง ทำให้ไม่สามารถอธิบายหรือลงรายละเอียดการทำงานได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในกระบวนการส่งกลับของแต่ละประเทศ ซึ่งประเทศต้นทางแต่ละประเทศมีการพัฒนาหรือปรับปรุงระบบใหม่ แต่ผู้ปฏิบัติงานไม่ทราบข้อมูล อาจทำให้เกิดปัญหาในการทำงานได้ การทำงานกับหลายภาคส่วน หลากหลายหน่วยงาน ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการทำงาน รวมทั้งบุคลากร ผู้ทำหน้าที่ผู้จัดการรายกรณี 1 คน รับผู้เสียหายจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถให้คำปรึกษา หรือให้ความช่วยเหลือได้เต็มที่ เจ้าหน้าที่ขาดองค์ความรู้ในด้านกฎหมายของประเทศต้นทาง อาทิ เมียนมาร์ ลาว กัมพูชา เป็นต้น รวมทั้งภาษาที่ใช้ในการสื่อสารกับเด็ก ต้องผ่านล่าม อัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่มีน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนเด็กที่อยู่ในหน่วยงาน ทำให้การดูแลไม่ทั่วถึง ไม่มีประสิทธิภาพ และองค์ความรู้ ทั้งรูปแบบการจัดกิจกรรม กฎหมาย ที่สามารถส่งเสริมการทำงานให้มีประสิทธิภาพ

ผู้เสียหาย ซึ่งผู้เสียหายบางราย ไม่ประสงค์ที่จะเดินทางกลับประเทศต้นทาง จึงไม่ให้ความร่วมมือในการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับประเทศต้นทาง ซึ่งเป็นข้อท้าทายในการทำงาน จากสถานการณ์ปัญหาในปัจจุบันมีความหลากหลายขึ้น เด็กที่ตกเป็นผู้เสียหายมีอายุน้อยลง ซึ่งในอดีต การทำงานกับเด็กที่เป็นผู้เสียหาย อายุ 17-18 ปี แต่ปัจจุบันมีอายุ 12-13 ปี กลุ่มเด็ก

ต่างชาติชาย มีแนวโน้มอายุลดลง คือ 6 -10 ปี มากขึ้น ส่งผลให้การจัดกิจกรรมต้องเน้นการสร้างความรู้ให้เด็กมากขึ้นอีกทั้งผันตัวเองเป็นธุระจัดหา ล่อลวงเด็กคนอื่นมาทำงาน ส่งผลให้การเตรียมความพร้อมมีความยากขึ้น เพราะผู้เสียหายที่ช่วยเหลือ เป็นทั้งผู้เสียหายและเป็นทั้งผู้ต้องหา โดยเฉพาะกรณีเด็กต่างชาติ กระบวนการทำงานกับครอบครัวไม่สามารถทำได้เลย ไม่มีโอกาสได้พูดคุยกับครอบครัวได้เพียงเตรียมความพร้อมเด็ก ซึ่งเมื่อเด็กกลับไปสู่อุปการะ อาจกลับเป็นเหยื่อซ้ำ เพราะไม่ได้เตรียมความพร้อมกับผู้ดูแลด้วย และด้วยสถานการณ์ปัญหาในปัจจุบัน มีเรื่องของค่านิยม การใช้โทรศัพท์มือถือ สื่อเป็นตัวการสำคัญที่หน่วยงานไม่สามารถควบคุมได้ ผู้เสียหายส่วนใหญ่ถูกสื่อเทคโนโลยี เข้ามามีบทบาทสำคัญ ค่านิยมของครอบครัว ความห่างเหินระหว่างเด็กกับครอบครัวก็เพิ่มมากขึ้น ปัญหาการถูกละเมิด เกิดจากการที่เด็กมองตนเองว่าไม่ใช่ผู้เสียหายจริง เด็กหลายคนเป็นวัยรุ่นมีแฟนอยู่ภายนอกหน่วยงาน อีกทั้งการดำเนินคดีที่ใช้ระยะเวลานาน และผู้เสียหายบางรายเมื่อต้องอยู่ร่วมกับเด็กหนุ่มๆ ก็มีการทะเลาะวิวาท เด็กมีความหวาดกลัวจึงต้องหลบหนี

4. แนวทางการพัฒนาการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม

ระดับผู้ปฏิบัติ ส่งเสริมทักษะความสามารถให้แก่ผู้ปฏิบัติงานด้านการเตรียมความพร้อมก่อนส่งกลับ โดยจัดอบรมสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้จากแต่ละตำแหน่งงาน และระดับหน่วยงานด้วยกันเอง ในการให้ความช่วยเหลือ

ผู้เสียหาย รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานสื่อสารภาษาต่างประเทศ ซึ่งภาษาที่ใช้อยู่บ่อยครั้ง อาทิเช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาเมียนมาร์ ภาษากัมพูชา เป็นต้น

ระดับหน่วยงาน (ส่วนภูมิภาค) จัดโครงการหรือกิจกรรมเพิ่มศักยภาพผู้ปฏิบัติการรายกรณี case manager (CM) แต่ละประเทศภายในองค์กร ศึกษาดูงานเพื่อให้เข้าใจบริบททางสังคมและกระบวนการเดินทางเข้าออก อย่างถูกต้องของแต่ละประเทศ และสามารถนำความรู้การนำมาปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระดับหน่วยงาน (ส่วนกลาง)

1) จัดประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์กลับประเทศภูมิลำเนาทั้งหน่วยงานในประเทศและหน่วยงานประเทศต้นทางในการวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมการส่งกลับและคืนสู่สังคมทั้งระดับหน่วยงานและผู้เสียหายเอง จะได้เข้าใจและปฏิบัติงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2) จัดทำคู่มือ หรือหลักสูตร สำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคมของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ รวมทั้งคู่มือสำหรับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน

3) ข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางในการประชุมทวิภาคีเกี่ยวกับการบริหารจัดการรายกรณีส่งกลับและคืนสู่สังคมของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ (ไทย - เมียนมาร์) (ไทย - ลาว) (ไทย - กัมพูชา) โดยขอให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของประเทศต้นทาง เข้ามามีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมแก่ผู้เสียหายก่อนที่จะส่งกลับประเทศภูมิลำเนา ณ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

เพื่อให้ผู้เสียหายคลายความกังวลใจ รวมทั้งให้หน่วยงานประเทศต้นทางได้มีส่วนร่วมในการเข้ามารับฟังความคาดหวัง จากผู้เสียหาย ความเสี่ยงของผู้เสียหาย เพื่อจะได้นำไปวางแผนในการให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้เสียหายเดินทางกลับประเทศต้นทางต่อไป

4) ส่งเสริมให้มีการอบรมกิจกรรมโครงการ ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานด้านการเตรียมความพร้อมเพิ่มเติม ครอบคลุมทั้ง 9 หน่วยงาน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงาน

5) เพิ่มพูนความรู้ให้กับผู้ปฏิบัติงาน เรื่องสื่อออนไลน์ เพื่อสามารถออกแบบกิจกรรมให้ทันต่อสถานการณ์ปัญหาในปัจจุบัน เพื่อจักได้พัฒนาการทำงานให้เข้าถึง เข้าใจผู้เสียหายมากขึ้น

6) พัฒนาทักษะการทำงานให้กับเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง อบรมเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสามารถเข้าร่วมจัดกิจกรรม และเข้ารับการอบรมในส่วนของการเตรียมความพร้อมเด็กก่อนกลับสู่ครอบครัว ในหลักสูตรของเอกชนแห่งหนึ่ง ซึ่งจากผลการศึกษาทำให้ทราบว่า เป็นหลักสูตรที่ใช้กับเด็กได้ดี และหากนำหลักสูตรดังกล่าวมาใช้กับทุกหน่วยงาน ซึ่งมีผู้เสียหายที่เป็นผู้ใหญ่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษา พบข้อเสนอแนะจากการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงการปฏิบัติ และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ให้ความสำคัญกับเจ้าหน้าที่ โดยมีนโยบายสนับสนุนอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ ให้เหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมาย โดยเริ่มจากการสำรวจความต้องการของหน่วยงานทั่วประเทศ

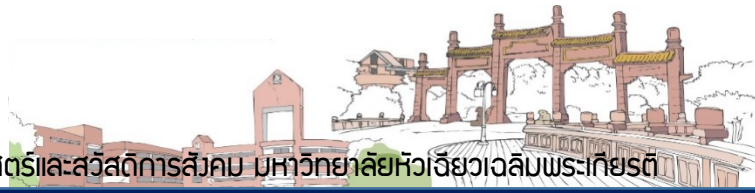
2. ให้กองต่อต้านการค้ามนุษย์ ผลักดันให้มีการนำเสนอแนวทางการทำงานร่วมกันของประเทศ ต้นทางและประเทศไทยในการดำเนินงานด้านเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ในเวทีการประชุมความร่วมมือทวิภาคีร่วมประเทศที่มีความร่วมมือในรูปแบบ รัฐกับรัฐ เพื่อพัฒนาแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

3. ให้กองต่อต้านการค้ามนุษย์ กำหนดโครงสร้างหน่วยงานให้มีความคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ให้มีความเหมาะสมในการดูแลผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. กองต่อต้านการค้ามนุษย์จัดอบรมให้ความรู้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ดูแลผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการทำงานอย่างต่อเนื่องและเท่าทันสถานการณ์ปัญหาการค้ามนุษย์

2. กองต่อต้านการค้ามนุษย์จัดโครงการถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนการทำงานด้านการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก่อนการส่งกลับและคืนสู่สังคม ให้มีแนวทางการทำงานที่เป็นมาตรฐานต่อไป

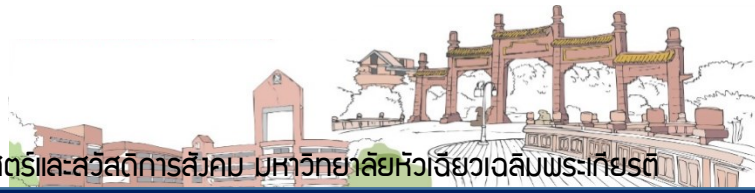
ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาการติดตาม ประเมินผล การส่งกลับผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่กลับสู่ครอบครัว สังคม ในสังคมที่มีการทำข้อตกลงการส่งกลับรูปแบบ รัฐกับรัฐ เช่น เมียนมาร์ ลาว กัมพูชา

เพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายและพัฒนาแนวทางการทำงานระหว่างประเทศให้เท่าทันสถานการณ์การค้ามนุษย์ที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว รวมไปถึงไม่ให้ผู้เสียหายกลับมาเป็นเหยื่อซ้ำได้

บรรณานุกรม

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). *รวมกฎหมายในการกิจกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี และราชกิจจานุเบกษา.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). *คู่มือสำหรับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์. (2560). *รายงานผลการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- เล็ก สมบัติ และคณะ. (2557). งานวิจัย “กลไกความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน เพื่อสนับสนุนงานต่อต้านการค้ามนุษย์และแนวทางการพัฒนาระบบการช่วยเหลือคุ้มครองพิเศษแก่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์” *กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ*. กรุงเทพฯ: เจปรินท์ 2.
- วรชยา ชัยยอง. (2549). *การพัฒนาการปฏิบัติงานตามรูปแบบศูนย์การเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือและคุ้มครองและเด็กที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ของบุคลากรสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านเกร็ดตระการ* (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณมน ลูกบัว. (2554). *การเตรียมความพร้อมผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์สัญชาติลาวก่อนการส่งกลับละคืนสู่สังคม เพื่อป้องกันการตกเป็นเหยื่อซ้ำ* (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

การบำบัดอย่างมีสติสำหรับงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์

พรรณปพร ลีวีโรจน์*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการทบทวนแนวคิดการบำบัดความคิดอย่างมีสติ Mindfulness-Based Cognitive Therapy (MBCT) ที่สามารถนำมาใช้ในการช่วยเหลือผู้ป่วยในงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ได้ โดยศึกษาในบริบทไทยและเชื่อมโยงกับการศึกษาในต่างประเทศ พบว่า ในต่างประเทศมีการนำ MBCT มาใช้กันอย่างมากและหลากหลายกลุ่ม เช่น โรคทางจิตเวช ติดสารเสพติดและโรคอ้วน เป็นต้น และสิ่งสำคัญของ MBCT สามารถช่วยผู้ป่วยหายจากโรคและไม่กลับไปเป็นซ้ำได้อีก โดยเฉพาะโรคทางจิตเวช สำหรับประเทศไทยยังไม่มี การนำ MBCT มาใช้ในการช่วยเหลือผู้ป่วยแต่เริ่มมีการศึกษาบ้างแล้ว ดังนั้น จึงต้องการนำเสนอว่าน่าจะมีการนำ MBCT มาประยุกต์ใช้ในงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ เพื่อให้การปฏิบัติการสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ มีประสิทธิภาพสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยได้ โดยไม่กลับไปเป็นซ้ำได้อีก ทั้งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยและครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบำบัดความคิดอย่างมีสติ, สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์, โรคทางจิตเวช

* อาจารย์ประจำ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Mindfulness-Based Cognitive Therapy (MBCT)

Panpraporn Leeviroj

Abstract

This article was aimed to review the concept of Mindfulness-Based Cognitive Therapy (MBCT) that can be used to assist patients in medical social work. This article was studied in the Thai context and linked to study abroad. The results have been found that MBCT was widely used in many countries and many groups, such as psychiatric disorders, drug addiction and obesity, and so on. The importance of MBCT could assist the patients from the diseases and those diseases did not happen again especially psychiatric diseases. Therefore, in Thailand, MBCT has never applied to help patients. However, it has already begun to study of MBCT. Hence, it was recommended that MBCT could be applied in medical social work in order to provide effective medical social work which could assist patients without returning to be repeated, as well as improving the quality of life for patients and their families in a sustainable manner.

Keywords: Mindfulness-Based Cognitive Therapy, medical social work, psychiatric disorders

บทนำ

แนวคิดการบำบัดความคิดอย่างมีสติ (Mindfulness-Based Cognitive Therapy: MBCT) ของ Segal, Williams, and Teasdale (2013) ที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดการบำบัดพฤติกรรมทางความคิด (Cognitive Behavioral Therapy: CBT) ของ Beck (1995) ที่ได้รับความนิยมอย่างมากทั่วโลก และปัจจุบันยังคงใช้อยู่ แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปได้นำแนวคิดนี้ไปใช้ในบางกลุ่มพบว่าไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้จริง จึงได้พัฒนาเป็นแนวคิด MBCT และนำแนวคิดนี้ไปใช้บำบัดในหลากหลายกลุ่มทำให้หายขาดจากโรคได้ เช่น กลุ่มโรคทางจิตเวช โรคอ้วน การลดความอยากบุหรี่ยาลดน้ำตาลในเลือด และลดอาการอยากกินยา และที่สำคัญป้องกันการกลับมาเป็นซ้ำได้อีก ที่ผ่านมามี MBCT ใช้การฝึกการมีสติด้วยการทำสมาธิ (Meditation) เพียงอย่างเดียวตามแนวคิดพุทธศาสนา เช่น นั่งสมาธิ การฝึกสติสัมปชัญญะ การฝึกสมาธิแบบอานาปานสติ วิปัสสนากรรมฐาน สวดมนต์ เดินจงกรม และการท่องเที่ยวมนต์ตรา ที่เป็นการฝึกจิตให้สงบนิ่งชั่วขณะทำให้หยุดความคิดเชิงลบ แต่ในระยะเวลาผ่านไปจิตกลับไม่สงบนิ่งขึ้นมาอีก จึงเป็นเหตุให้กลับมามีความคิดเช่นเดิม ที่เป็นสาเหตุของการกลับมาเป็นซ้ำ เนื่องจากยังขาดการฝึกจัดการกับความคิดอย่างมีสติที่เป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดนี้ MBCT เป็นการรวบรวมแนวคิดจิตวิทยาตะวันตกกับจิตวิทยาตะวันออกเข้าด้วยกัน ด้วยการผสมผสานการมีสติตามแนวพุทธกับศาสตร์ทางการแพทย์ ด้วยการฝึกสังเกตความคิดที่สามารถแยกออกจากพฤติกรรมของตนเอง และฝึกความคิดที่เราคิดอยู่ใน

ขณะนั้นว่าไม่ใช่ความเป็นจริง และมันก็ไม่ใช่ความคิดของฉัน “Thoughts are not Facts” and “I am not my Thoughts” เพื่อจัดการกับความคิดแบบเดิม ๆ ที่เคยเป็นมาที่อาจไม่ใช่ความจริง ในระบบความคิดอัตโนมัติ “Automatic Pilot” (Segal et al., 2013) อันเป็นสาเหตุสำคัญในระบบความคิดของผู้ป่วยโรคจิตเวช ที่ทำให้มีอาการกลับไปเป็นซ้ำ ฉะนั้น ถ้าสามารถจัดการกับระบบความคิดอัตโนมัติได้ ก็จะทำให้ผู้ป่วยมีความคิดที่แตกต่างไปจากความคิดแบบเดิม ๆ ที่เคยเป็นมาในที่สุดหลุดจากความคิดเดิม ๆ MBCT จึงเป็นการป้องกันการกลับมาเป็นซ้ำของโรคได้และสามารถนำไปใช้ในกลุ่มต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เช่น ติดสารเสพติด จัดการความเครียด ความวิตกกังวลและความซึมเศร้า (Catherine et al., 2014; Forkmann et al., 2014; Sona et al., 2014; Spinhoven, Huijbers, Ormel, and Speckens, 2017; นิรมล กุบแก้ว, 2555; ธิดา รัตนสมบัติ 2555)

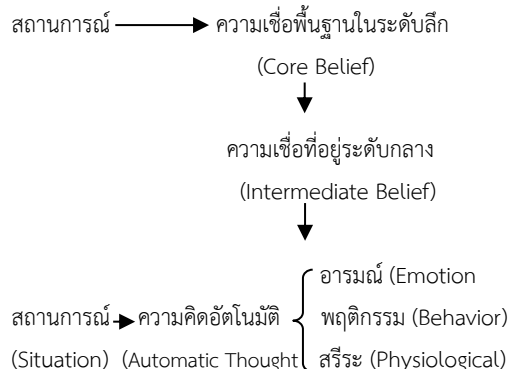
ดังนั้น แนวคิดการบำบัดความคิดอย่างมีสติ (MBCT) ในประเทศไทยเริ่มมีการศึกษาบ้างแล้ว แต่ยังไม่มีการนำมาใช้บำบัดในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ โดยเฉพาะในงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ ที่เป็นงานให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยที่มีปัญหาด้านสังคมและอารมณ์จากสภาวะความเจ็บป่วย ด้วยการให้คำปรึกษา เพื่อป้องกัน แก้ไข พัฒนา ที่เป็นอุปสรรคต่อการรักษาพยาบาล บทความวิชาการนี้จึงขอเสนอทางเลือกใหม่ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยที่มีปัญหาทางด้านจิตสังคม ด้วยการนำแนวคิดการบำบัดความคิดอย่างมีสติ (MBCT) ไปประยุกต์ใช้ในงาน

สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถจัดการกับปัญหาที่เขาเผชิญอยู่ได้หรือไม่กลับไปเป็นซ้ำได้อีก ด้วยหลักการและวิธีการในการช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

แนวคิดการบำบัดความคิดอย่างมีสติ (Mindfulness-Based Cognitive Therapy: MBCT)

แนวคิดการบำบัดความคิดอย่างมีสติ (Mindfulness- Based Cognitive Therapy: MBCT) ได้พัฒนามาจากแนวคิดการบำบัดพฤติกรรมทางความคิด (Cognitive Behavior Therapy: CBT) ด้วยการผสมผสานกันระหว่างการบำบัดความคิด (Cognitive Therapy: CT) ของ Ellis และ Beck ในปี ค.ศ. 1962-1967 และการบำบัดพฤติกรรม (Behavior Therapy: BT) ของ Skinner และ Pavlov ในปี ค.ศ. 1927-1970 เนื่องจากแนวคิดการบำบัดพฤติกรรม (BT) ไม่สามารถจัดการปัญหาได้ Beck จึงได้พัฒนาทฤษฎีใหม่ขึ้นมาเป็นการบำบัดพฤติกรรมทางความคิด (CT) เริ่มใช้กับกลุ่มพยายามฆ่าตัวตาย ติดสารเสพติด โรคจิตประเภทต่าง ๆ ปัญหาด้านการกิน ปัญหาทางอารมณ์ ปัญหาทางบุคลิกภาพ ฯลฯ ด้วยการประเมินความคิด และหาวิธีการแก้ไขปัญหา หรือใช้การจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ที่ผ่านมา ที่ส่งผลให้มีพฤติกรรมแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีพื้นฐานมาจากรูปแบบของกระบวนการคิด (Cognitive Model) ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบกระบวนการคิด (Beck, 1995)

จากภาพที่ 1 รูปแบบกระบวนการคิดที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ออกมาเกิดจากเมื่อมีสถานการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นบุคคลจะรับรู้และจดจำเข้าไปในระบบความคิด ในที่สุดกลายเป็นความคิดความเชื่ออยู่ในความคิดอัตโนมัติ เมื่อมีสถานการณ์มากระตุ้นเหมือนกับในอดีตที่ผ่านมา คนเรามักจะใช้ความคิดความเชื่อแบบที่รับรู้มานั้นอย่างอัตโนมัติ แบบไม่ทันคิดหรือไม่มีการไตร่ตรองและแสดงออกทางกาย อารมณ์และพฤติกรรม ฉะนั้น แนวคิดนี้จึงให้ความสำคัญกับความคิดอัตโนมัติ (Automatic Thought) เพราะเป็นความคิดที่เกิดขึ้นทันทีทันใดแบบไม่ทันคิด มักจะเป็นได้ทั้งความคิดทางบวกหรือทางลบก็ได้ ตามประสบการณ์ที่ได้รับจากอดีตที่ผ่านมา หรืออาจเป็นการคิดเพียงด้านใดด้านหนึ่งมากกว่าที่จะคิดถึงข้อมูลความเป็นจริง ส่วนใหญ่มักเป็นความคิดที่บิดเบือนจากความเป็นจริง เช่น เครียดกินเหล้า เป็นต้น เป็นรูปแบบความคิดที่เป็นผลมาจากอดีตที่ผ่านมา และเป็นสาเหตุของการตี้อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น แนวคิดนี้จึงให้ความสำคัญกับการบำบัดความคิด ในความคิดอัตโนมัติที่ส่วนใหญ่มักเป็นความคิดที่บิดเบือนจากความเป็นจริง จากนั้น แนวคิดการบำบัดพฤติกรรมทางความคิด (CBT) ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากทั่วโลกตลอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เพราะสามารถใช้ได้ในหลายกลุ่มเป้าหมาย แต่ในระยะเวลาต่อมาได้มีการนำรูปแบบนี้ไปใช้ในกลุ่มผู้ที่มีอาการซึมเศร้า พบว่าแนวคิดนี้ไม่สามารถรักษาโรคนี้ได้ขาด และมีอาการกลับมาเป็นซ้ำอีก เนื่องจากหลังจากบำบัดแล้วยังไม่สามารถปรับความคิดแบบเดิม ๆ ที่เป็นสาเหตุของอาการกลับเป็นซ้ำ (Segal & Teasdale, 2002) จึงได้มีการพัฒนาไปสู่แนวคิดการบำบัดความคิดอย่างมีสติ (Mindfulness-Based Cognitive Therapy, MBCT) ที่ให้ความสำคัญกับอาการกลับมาเป็นซ้ำ ด้วยวิธีฝึกการมีสติเป็นหลักสำคัญ เป็นการรวมกันของแนวคิดจิตวิทยาตะวันตกกับจิตวิทยาตะวันออก MBCT เริ่มต้นจาก John Kabat-Zinn (1990) ได้พัฒนาโปรแกรมลดความเครียดอย่างมีสติ (Mindfulness-Based Stress Reduction Program, MBSR) ที่ให้ความสำคัญกับการฝึกสติแบบนั่งสมาธิอย่างเตี๋ยว (Mindfulness Meditation) ที่ให้ความสำคัญกับการฝึกสติอยู่กับตนเองในกิจวัตรประจำวัน ให้ทำอยู่ตลอดเวลาไม่หาคิดถึงสิ่งอื่นใด และฝึกการมีสติด้วยการทำสมาธิและฝึกการหายใจ จากนั้น Segal and Teasdale (2002) ได้พัฒนาโปรแกรมลดความเครียดอย่างมีสติ (MBSR) เข้ากับแนวคิดการบำบัดพฤติกรรมทางความคิด (CBT) จึงมาเป็นแนวคิดการบำบัดความคิดอย่างมีสติ (MBCT) ได้เริ่มพัฒนาครั้งแรกในปี ค.ศ.

2000 โดยรวมจุดเด่นของการบำบัดสองรูปแบบเข้าด้วยกัน ด้วยการสังเกตความคิดที่สามารถแยกจากพฤติกรรมได้ รวมทั้งการฝึกความคิดที่ไม่เป็นจริง และมันก็ไม่ใช่ความคิดของฉัน “thoughts are not facts” and “I am not my thoughts” (Segal & Teasdale, 2013) เป็นการฝึกความคิดเพื่อจัดการกับความคิดแบบเดิม ๆ ในความคิดอัตโนมัติ “automatic pilot” (Segal & Teasdale) ที่ทำให้เป็นปัญหา แนวคิดการบำบัดความคิดอย่างมีสติ (MBCT) นี้ยังได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่นำไปสู่การตระหนักรู้ ที่แตกต่างไปจากความคิดความเชื่อแบบเดิม ๆ และทำให้เกิดการเรียนรู้ทักษะในการป้องกันการกลับมาเป็นซ้ำของโรคได้ (Segal & Teasdale, 2013) ฉะนั้น แนวคิดการบำบัดความคิดอย่างมีสติ (MBCT) มีวิธีการหลักด้วยการมีสติ จึงต้องทำความเข้าใจว่าการมีสติเป็นอย่างไร และมีวิธีการฝึกบำบัดอย่างไร ดังต่อไปนี้

ความหมายของการมีสติ

จำลอง ดิษยวณิช (2557) ได้ให้ความหมายของการมีสติ (Mindfulness) ว่าเป็นความตระหนักรู้ในขณะนั้น สติจะทำงานควบคู่ไปกับสัมปชัญญะ (ความเข้าใจอย่างชัดเจน) หรือปัญญา (ความรอบรู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง)

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2558) ได้ให้ความหมายของการมีสติ ว่าเป็นความรู้สึกตัวได้ เช่น มีสติ ไร้สติ ความระลึกได้ในการกำหนดสติ

Germer (2005) ได้ให้ความหมายของการมีสติ (Mindfulness) ว่าประกอบด้วย Awareness, In the Present, และ Acceptance

เช่น Awareness หมายถึง การตระหนักรู้ ระลึกได้ ต่อสิ่งที่มากระทบต่อประสาทสัมผัสภายในและภายนอกทั้ง 5 In the Present หมายถึง การรับรู้ อยู่กับเหตุการณ์ในขณะนั้น (Here and Now) และ Acceptance หมายถึง การยอมรับกับความจริงแม้จะดีหรือไม่ดี

Jain et al. (2007) ได้ให้ความหมายของการมีสติว่า เป็นการเน้นการตระหนักรู้ในปัจจุบัน อยู่บนฐานการไม่ตัดสินและให้ยอมรับ เพื่อเฝ้าดูความคิดที่เกิดขึ้นมากกว่าจดจำ ด้วยการพิจารณาลมหายใจ การเฝ้าสังเกตและการตระหนักรู้ภายในและภายนอกร่างกาย โดยไม่ตัดสินหรือปรุงแต่ง

กล่าวโดยสรุป การมีสติ หมายถึง ความระลึกได้ ความนึกขึ้นได้ ความไม่เผลอใจ ผูกคิดขึ้นได้ การรู้สึกตัวในขณะนั้น เป็นการคุมจิตไว้ในกิจหรือมีสมาธิในการทำกิจการงานใด ๆ เป็นอาการที่จิตไม่หลงลืม ระวังยับยั้งใจได้ สามารถควบคุมความคิดและอารมณ์ ในการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความไม่ประมาท

หลักการของการบำบัดความคิดอย่างมีสติ

Segal et al. (2013) ได้อธิบายการทำงานของจิตว่า บุคคลเมื่อประสบกับสถานการณ์ใด ๆ จะมีความคิดความรู้สึก 2 รูปแบบ คือ ความคิดความรู้สึกที่ไม่มีสติ (Doing Mode) และความคิดความรู้สึกที่มีสติ (Being Mode) ดังนี้

1. ความคิดความรู้สึกที่ไม่มีสติ (Doing Mode) เป็นความคิดตามความเคยชิน ที่เป็นการตอบสนองอย่างอัตโนมัติกับสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ

ตั้งใจ เป็นผลให้ไม่มีการตระหนักรู้ที่ส่วนใหญ่เป็นความคิดที่บิดเบือนจากความเป็นจริง เช่น ถ้าเคยประสบกับสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในอดีต เมื่อเกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้นอีก ก็จะมีแนวโน้มที่จะเป็นอย่างนั้น ตัดสินแบบอัตโนมัติหรืออย่างเคยชิน (Automatic Pilot) เหมือนการขับรถไฟไป เราไม่ตระหนักรู้ถึงการขับรถ แต่จิตคิดถึงเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นความคิดตามความเคยชิน โดยไม่มีการตระหนักรู้

2. ความคิดความรู้สึกที่มีสติ (Being Mode) เป็นความคิดที่มีสติ เป็นการจดจ่ออยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ไม่พยายามไปปรับเปลี่ยนสถานการณ์หรือหลีกเลี่ยง ที่แตกต่างกับ Doing Mode เพราะ Being Mode จิตจะไม่ล่องลอยไปไหน อยู่กับปัจจุบัน และยอมรับได้กับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่หลีกเลี่ยง รู้ว่าทำอะไรอยู่ เมื่อมีสติรู้ตัวจิตสงบอยู่กับตัว (Self of Control) ไม่ฟังชวนไปตามความคิด อารมณ์ และความรู้สึก ทำให้สามารถแยกความคิดออกจากตัวตนได้ และเฝ้ามองดูจิตของตนเอง ทำให้เห็นความคิด อารมณ์อย่างชัดเจน และพิจารณาอารมณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ถึงอารมณ์ว่าดีชั่วร้าย สับเปลี่ยนกันไป ไม่คงอยู่ตลอดไป ทำให้เกิดการยอมรับ (Acceptance) กับสิ่งที่เกิดขึ้นที่มีทั้งสุข ทุกข์ปะปนกันไป ไม่มีอะไรอยู่คงทนถาวร เป็นสิ่งที่ผ่านมาทำให้เราได้รับรู้และเกิดความเข้าใจตนเองมากขึ้น การมีสติจะช่วยให้รู้ทันความคิด อารมณ์และความรู้สึกที่ละเอียดขึ้น ช่วยลดความคิดทางลบ ช่วยให้เกิดการปล่อยวาง (Non-Striving) จากความครุ่นคิดเกี่ยวกับอดีตหรืออนาคต ด้วยการอยู่กับปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป แนวคิดหลักของการบำบัดความคิดอย่างมีสติ เป็นรูปแบบของจิตที่มีทั้งความคิดความรู้สึกที่มีสติ และความคิดความรู้สึกที่ไม่มีสติ ที่เป็นความคิดตามความเคยชินแบบไม่ทันคิด ฉะนั้น ต้องมีการฝึกการมีสติ เมื่อมีสติก็สามารถพิจารณาอย่างใคร่ครวญ ทำให้สามารถควบคุมความคิดในการป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ โดยมีวิธีการบำบัดความคิดอย่างมีสติ ดังต่อไปนี้

วิธีการบำบัดความคิดอย่างมีสติ

Kabat Zin (1990) อธิบายการบำบัดความคิดอย่างมีสติ มี 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. เป็นการทำความรู้จักกับ Doing Mode เพื่อสร้างเข้าใจกลไกการทำงานของจิตที่ไม่มีสติ มี 2 กิจกรรม คือ การดำเนินชีวิตแบบไม่มีสติในความคิดอัตโนมัติ เป็นการทำงานของ Doing mode ที่ขาดสติทำให้พบกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ และพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาที่ประสบและมักคิดแต่เรื่องเดิม ๆ ที่เป็นความคิดตามแบบเคยชิน

2. เป็นการเริ่มฝึกการกระทำอย่างมีสติ ใน Being Mode ให้เข้ามาแทนที่ Doing Mode โดยอาศัยการฝึกสติอย่างจริงจังเมื่อมีสติเพิ่มขึ้นดีแล้ว ก็จะทำให้ทำความรู้จักกับการฝึกสติให้จดจ่ออยู่กับชีวิตประจำวัน ด้วยการพิจารณาความคิดด้านลบที่เกิดขึ้น และปฏิกิริยาที่ตอบสนองจากการทำงานของ The Doing Mode และค่อย ๆ เรียนรู้ในการตั้งตนเองออกจาก The Doing Mode มาสู่ The Being Mode ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ 1) การใช้ชีวิตอย่างมีสติ (Being Mode) ด้วยการฝึกการไม่ดิ้นรนแข่งขัน (Non-Striving) สงบ (calming)

ฝึกการมีสติแบบจดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (concentration practice) และฝึกการหยั่งรู้ (Insight practice) 2) การฝึกการรับรู้อยู่กับปัจจุบัน (Being present) ด้วยการตระหนักรู้สัมผัสทางกาย 3) ฝึกความคิดไม่ใช่ความจริง (Thought are not fact and self observe)) และ 4) ฝึกการยอมรับในสิ่งที่ เป็น (Acceptance and allowing/ letting be)

3. ฝึกการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม ด้วยการบูรณาการความรู้และทักษะไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน พร้อมกับการป้องกันการกลับเป็นซ้ำของภาวะซึมเศร้าในอนาคตได้ ประกอบด้วย 2 กิจกรรมคือ 1) เรียนรู้เกี่ยวกับความเปราะบางที่นำไปสู่ปัญหา หรือความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในบุคคล (Learning about vulnerability) 2) สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ และการนำไปใช้(Summary/ Reflection/ Planning)

Crane et al. (2012) อธิบายการบำบัดความคิดอย่างมีสติมี 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ระบุขอบเขตของปัญหา มีการฝึกสติให้ตระหนักรู้อยู่กับปัจจุบัน ด้วยการรวมสติตามหลักพุทธปฏิบัติ และพัฒนาปัญญาและพฤติกรรม ด้วยการบำบัดกลุ่ม

2. บำบัดความคิดในการเจริญสติ (MBCT) เป็นการบำบัดกลุ่มมี 8 กิจกรรม แต่ละกิจกรรม จะมีใบงานกลับไปทำที่บ้าน ครั้งที่ 1 ถึง 4 มุ่งเน้น การเรียนรู้แนวคิดพื้นฐาน และทักษะการปฏิบัติสติ รับรู้และเข้าใจเท่าทันความคิดอัตโนมัติ ฝึกให้มีสติอยู่กับปัจจุบัน ทำให้เกิดการตระหนักรู้ จะต้องปฏิบัติด้วยความตั้งใจและการลงมือกระทำจริง ด้วย

การเฝ้ามองความคิดและความรู้สึกตนเอง (Knowing Your Thought and Feeling) ให้อยู่กับปัจจุบัน (Staying Present) ยอมรับตามที่เป็นจริง (Allowing/Letting Be) เรียนรู้ความคิดอัตโนมัติด้านลบ (Automatic Negative Thought Learning) ทำให้จัดการอารมณ์ของตนเองได้อย่างมีสติ ยอมรับความคิดและความรู้สึกตนเอง ให้จิตอยู่กับปัจจุบัน และประสบการณ์ที่ได้รับ นำมาพัฒนาความคิด ความรู้สึกทางกายและใจ

3. การรู้ทันความคิดที่บิดเบือน การรู้ทันความคิดที่ไม่เป็นความจริง (Thought are not Facts) จัดการกับความรู้สึกสูญเสีย “ฉันไม่ใช่ฉัน” เปลี่ยนเป็น “ฉันเป็นฉัน” (I = Me) มีสติอยู่กับปัจจุบัน จิตใจไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของอารมณ์ ความรู้สึกหรือความคิด ไม่คิดวนเวียนแต่เรื่องเดิม ๆ แยกตัวออกไป โดยการเฝ้ามอง ติดตาม เข้าใจ ความคิดและความรู้สึกตนเอง มีสติอยู่กับปัจจุบัน เรียนรู้เพื่อเตรียมรับกับความคิดอัตโนมัติด้านลบ ความคิดที่บิดเบือน ความคิดที่ไม่ใช่ความจริง ที่จะมาฉุดให้อารมณ์ไม่ดี ทำให้การกลับเป็นซ้ำหรือกำเริบซ้ำของโรคได้อีก

Segal et al. (2013) อธิบายการบำบัดความคิดอย่างมีสติมี 8 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การตระหนักรู้และความคิดอัตโนมัติ (Awareness and Automatic Pilot) การฝึกสติจากการกินลูกเกดอย่างมีสติ (Raisin) และการรับรู้สัมผัสร่างกาย (Body Scan)

2. ความคิดอยู่กับตัว (Living in our Heads) ด้วยการฝึกนั่งสมาธิ (Sitting Meditation)

และการมีสติกับลมหายใจ (Mindfulness of the Breath)

3. การควบคุมความคิด (Gathering the Scattered Mind) การทำสมาธิกำหนดลมหายใจ (Stretch and Breath Meditation) และฝึกการมีสติแบบเคลื่อนไหว (Mindfulness Movement)

4. การตระหนักรู้ (Recognizing Aversion) ฝึกนั่งสมาธิ (Sitting Meditation) และการเดินอย่างมีสติ (Mindful Walking)

5. การยอมรับความจริง (Allowing, Letting be) ฝึกสมาธิกับการทำงาน

6. ความคิดไม่ใช่ความจริง (Thought are not Facts) ฝึกนั่งสมาธิ (Sitting Meditation) และฟังเสียงกระดิ่งใน 5 นาที 10 นาที 15 นาที 20 นาที 25 นาที และ 30 นาที (Bell)

7. ฉันจะดูแลตัวเองให้ดีที่สุด (How can I Best Take Care of Myself)

8. การดูแลรักษาและขยายการเรียนรู้ (Maintaining and Extending)

ฉะนั้น การบำบัดความคิดอย่างมีสติ เป็นวิธีการฝึกให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการตระหนักรู้เท่าทันความคิดอัตโนมัติด้านลบที่ไม่เป็นความจริง หรือความคิดทางลบ ด้วยการฝึกมีสติอยู่กับปัจจุบัน และยอมรับกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ทำให้รู้เท่าทันความคิดอัตโนมัติด้านลบที่เป็นเหตุให้เกิดปัญหา ในที่สุดเกิดสติที่สามารถควบคุมความคิดได้ ความคิดจึงไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของอารมณ์ ความรู้สึก วนเวียนแต่เรื่องเดิม ๆ ที่ฉุดอารมณ์ให้จมลึกกับความคิดทางลบ ที่เป็นเหตุให้เกิดความเครียดและอาการกำเริบซ้ำมาอีก ฉะนั้น แนวคิด MBCT จึงเป็น

แนวคิดที่เหมาะสมเกี่ยวกับการทำงานสังคมสงเคราะห์การแพทย์ ดังนี้

งานสังคมสงเคราะห์การแพทย์

พระราชบัญญัติวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ (2556) ได้ให้ความหมาย งานสังคมสงเคราะห์ คือ วิชาชีพที่ต้องใช้ความรู้และทักษะทางสังคมสงเคราะห์ ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาของบุคคล ครอบครัว กลุ่มคน หรือชุมชน เพื่อให้กระทำหน้าที่ทางสังคมและดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข

Ang Bee Lian (2015) ได้ให้ความหมาย งานสังคมสงเคราะห์ คือ วิชาชีพที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาสังคม การทำงานทางสังคมร่วมกัน การเสริมสร้างพลังอำนาจ และการช่วยเหลือบุคคลให้พ้นทุกข์ ด้วยหลักการของความยุติธรรมทางสังคม สิทธิมนุษยชน ความรับผิดชอบร่วมกันและการเคารพในความหลากหลายของบุคคล ที่เป็นสิ่งสำคัญของงานสังคมสงเคราะห์

IFSW and IASSW. (2014) ได้ให้ความหมาย งานสังคมสงเคราะห์ คือ เป็นการปฏิบัติงานบนพื้นฐานวิชาชีพและมีกฎระเบียบทางวิชาการ ที่ไปสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคม การทำงานร่วมกันทางสังคม การเสริมสร้างพลังอำนาจและการปลดปล่อยประชาชน หลักการของความยุติธรรมทางสังคม สิทธิมนุษยชน ความรับผิดชอบร่วมกันและการเคารพต่อความหลากหลาย เป็นหัวใจสำคัญของงานสังคมสงเคราะห์ ที่มีพื้นฐานทฤษฎีของงานสังคม

สงเคราะห์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น งานสังคมสงเคราะห์ซึ่งเกี่ยวกับคนและโครงสร้าง เพื่อรับมือกับความท้าทายในชีวิตและยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

กุลนิษฐ์ ดำรงค์สกุล (2556) ได้ให้ความหมาย งานสังคมสงเคราะห์การแพทย์ คือ เป็นสาขาหนึ่งในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ที่มีนักสังคมสงเคราะห์ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยที่ประสบปัญหาด้านสังคมและอารมณ์ อันเนื่องมาจากสภาวะความเจ็บป่วย แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาใดๆ ได้ด้วยตนเองหรือปัญหานั้นเป็นอุปสรรคต่อการรักษาพยาบาล โดยจะดำเนินการให้คำปรึกษาป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู ส่งเสริมศักยภาพทางสังคม และการเสริมพลัง (Empowerment) เพื่อให้ผู้ป่วยมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้าย รวมถึงส่งเสริมระบบสภาวะแวดล้อมของผู้ป่วย (Patient's Supra System) เช่น ผู้ดูแลผู้ป่วย ครอบครัว บุคคลแวดล้อม รวมถึงชุมชน ให้สามารถช่วยเหลือดูแลส่งเสริมศักยภาพซึ่งกันและกัน ตลอดจนใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้ป่วยภายใต้สภาวะแห่งโรคที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นปกติที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

(Morrow, 2014) ได้ให้ความหมาย สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ คือ นักสังคมสงเคราะห์ที่ทำงานในสถานพยาบาล เช่น คลินิกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาล หน่วยงานด้านสุขภาพชุมชนหรือสถานบริการดูแลระยะยาว

Surendra Sha (2515) ได้ให้ความหมาย สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ คือ วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ที่ต้องใช้ศาสตร์และศิลปะ ในการ

แก้ปัญหาหรือช่วยเหลือบุคคลที่มีปัญหา ให้ได้รับชีวิตและความสัมพันธ์ในสังคมที่ดีขึ้น

สรุป สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ เป็นสาขาหนึ่งในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ที่ปฏิบัติงานต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ในการช่วยเหลือหรือแก้ไข้ปัญหา โดยมีนักสังคมสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยที่มีปัญหาด้านสังคมและอารมณ์จากสภาวะความเจ็บป่วย และเป็นอุปสรรคต่อการรักษาพยาบาล ด้วยการให้คำปรึกษา เพื่อป้องกันแก้ไข้ฟื้นฟูและพัฒนา รวมทั้งการเสริมพลัง ส่งเสริมครอบครัว ชุมชนและสังคมให้มีส่วนร่วมกันช่วยเหลือดูแล

การสังคมสงเคราะห์แบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับจุลภาค (Micro Social Work) ระดับมัชฌิมภาค (Mezzo Social Work) และระดับมหภาค (Macro Social Work) ของ (Social Work License Map, 2018)

1. การสังคมสงเคราะห์จุลภาค (Micro Social Work) การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์จุลภาคที่มักพบบ่อยมากที่สุด ทำให้คนส่วนใหญ่มักเข้าใจถึงการให้บริการของนักสังคมสงเคราะห์ในระดับนี้ โดยงานสังคมสงเคราะห์จุลภาคจะปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาที่บุคคลหรือครอบครัว เช่น การช่วยเหลือผู้รับบริการในการหาที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม การดูแลสุขภาพและบริการสังคมครอบครัวบำบัดและการให้คำปรึกษารายบุคคล ที่เป็นการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์จุลภาค รวมทั้งบุคคลหรือครอบครัวที่ทุกข์ทรมานจากปัญหาสุขภาพจิตหรือปัญหาการใช้สารเสพติด ช่วยให้

บุคคลรับมือได้กับความท้าทายและเข้าถึงสิทธิประโยชน์ที่พวกเขาพึงได้รับ

2. การสังคมสงเคราะห์มัชฌิมภาค (Mezzo Social Work) เป็นการทำงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ตัวอย่างของงานสังคมสงเคราะห์มัชฌิมภาค คือการทำงานในระดับละแวกใกล้เคียง (ตำบล อำเภอหรือหมู่บ้าน) โรงเรียนหรือองค์กรท้องถิ่น รวมถึงการจัดระเบียบชุมชน การบริหารจัดการองค์กรสังคมสงเคราะห์ ที่มุ่งเน้นไปที่สถาบันหรือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมากกว่า การให้บริการรายบุคคล นักสังคมสงเคราะห์ที่ทำงานสังคมสงเคราะห์มัชฌิมภาค มักจะงานทั้งระดับสังคมสงเคราะห์จุลภาคและ/หรือสังคมสงเคราะห์มหภาค ที่ช่วยให้ความต้องการของผู้ใช้บริการได้รับการแก้ไข้ควบคู่ไปกับปัญหาสังคม

3. การสังคมสงเคราะห์มหภาค (Macro Social Work) เป็นการทำงานสังคมสงเคราะห์ในระดับที่สูงกว่าการสังคมสงเคราะห์จุลภาคและมัชฌิมภาค ในส่วนที่จะพยายามช่วยเหลือผู้ให้บริการโดยการเข้าไปแทรกแซงในระบบขนาดใหญ่ เช่น การรณรงค์ในการเปลี่ยนกฎหมายการดูแลสุขภาพ สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางสังคมระดับชาติ การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในระดับมหภาคที่สำคัญมีความแตกต่างกับการช่วยเหลือของวิชาชีพอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น การช่วยเหลือบำบัดทางจิตเวช ในงานสังคมสงเคราะห์มักจะกล่าวถึงการช่วยเหลือในปัญหาในระดับจุลภาคและมัชฌิมภาค ซึ่งการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในระดับมหภาค เป็นการวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ การปฏิบัติการในระบบขนาดใหญ่และ

สนับสนุนให้ผู้ใช้บริการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง

ดังนั้น การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ ที่สามารถนำการบำบัดความคิดอย่างมีสติ (MBCT) มาใช้ในการปฏิบัติงานได้ในระดับจุลภาคและมหัพภาคได้ โดยผลการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศที่นำ MBCT ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาได้ในกลุ่มที่มีปัญหาสุขภาพ พบว่าสามารถจัดการปัญหาการเจ็บป่วยได้สำเร็จและไม่กลับไปเป็นซ้ำได้อีก แต่ยังไม่มีการศึกษาในงานสังคมสงเคราะห์การแพทย์ ดังนี้

Mindfulness-Based Cognitive Therapy มาประยุกต์ใช้ในงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์

จากการศึกษาในประเทศไทยและต่างประเทศ ยังไม่พบว่า มีการนำ MBCT มาใช้ในงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ แต่จะนำไปใช้ในงานวิชาชีพอื่น ๆ ดังนี้

การศึกษาในประเทศไทย พบว่า มีผู้นำ MBCT ไปศึกษาในกลุ่มโรคซึมเศร้าและวิตกกังวล จำนวน 6-15 คน ด้วยการทำกลุ่มบำบัด 6-8 ครั้ง ๆ ละ 60-120 นาที สัปดาห์ละ 1 ครั้ง และติดตามผลหลังการทำกิจกรรม 2 สัปดาห์ และ 4 สัปดาห์ กิจกรรมประกอบด้วย 1) เรียนรู้จากความเคยชินหรือนิสัยเดิม ๆ 2) เรียนรู้ที่จะเข้าใจและจัดการกับปัญหา 3) การอยู่กับปัจจุบัน 4) การยอมรับความจริง 5) ความคิดไม่ใช่ความจริง และ 6) การใช้ประสบการณ์ที่เรียนรู้เพื่อจัดการกับอารมณ์ในอนาคต ด้วยการฝึกสติกับการเคลื่อนไหว (Meditation in Motion) สมาธิด้วยลมหายใจ วัดผลก่อน-หลังและติดตาม ด้วยแบบวัดอาการวิตก

กังวลและอาการซึมเศร้า พบว่า ระดับภาวะความวิตกกังวลและความซึมเศร้าของผู้ป่วยหลังการทดลอง และในระยะติดตามผลลดลง (จุฬาลักษณ์ คำนวนคอม, 2555; ธิดา รัตนสมบัติ, 2555; นิรมล กุบแก้ว, 2555)

สำหรับต่างประเทศ พบว่า มีผู้นำ MBCT ไปใช้ในกลุ่มที่หลากหลาย เช่น ดิตสารเสพ ดิต โรคซึมเศร้าและวิตกกังวล อารมณ์สองขั้ว โรคนอนไม่หลับ โรคสมาธิสั้นและโรคเบาหวาน จำนวน 8-12 คน ด้วยการทำกลุ่มบำบัด 8 ครั้ง ๆ ละ 60-120 นาที สัปดาห์ละ 1 ครั้ง และติดตามผลหลังการทำกิจกรรม 3 สัปดาห์ 6 สัปดาห์ และ 12 สัปดาห์ กิจกรรมประกอบด้วย

- 1) การตระหนักรู้และความคิดอัตโนมัติ (Awareness and Automatic Pilot)
- 2) การฝึกสติจากการกินลูกเกดอย่างมีสติ (Raisin) และการรับรู้สัมผัสร่างกาย (Body Scan)
- 3) Living in our Heads ฝึกนั่งสมาธิ (Sitting Meditation) และการมีสติกับลมหายใจ (Mindfulness of the Breath)
- 4) การควบคุมความคิด (Gathering the Scattered Mind) การทำสมาธิกำหนดลมหายใจ (Stretch and Breath Meditation) และฝึกการมีสติแบบเคลื่อนไหว (Mindfulness Movement)
- 5) การตระหนักรู้ (Recognizing Aversion) ฝึกนั่งสมาธิ (Sitting Meditation) และการเดินอย่างมีสติ (Mindful Walking)

6) การยอมรับความจริง (Allowing, Letting be) ผูกสมากับการทำงาน

7) ความคิดไม่ใช่ความจริง (Thought are not Facts)

8) ฉันจะดูแลตัวเองให้ดีที่สุด (How can I Best Take Care of Myself)

9) การดูแลรักษาและขยายการเรียนรู้ (Maintaining and Extending) ด้วยการฝึกสติกับการนั่งสมาธิ (Sitting Meditation) และฟังเสียงกระดิ่ง การฝึกสติด้วยการสำรวจร่างกาย การนั่งสมาธิ การเดินจงกรม การยืดและเดินอย่างช้า ๆ การฝึกหายใจอย่างช้า ๆ วัดผลก่อน-หลังและระยะติดตามผล ด้วยแบบวัดอาการซึมเศร้าและความวิตกกังวล พบว่า ระดับภาวะความซึมเศร้าและวิตกกังวล ลดลง (Segal et al. 2013, pp. 70-75; Spinhoven, Huijbers, Ormel, and Speckens, 2017; Van et al. 2014; Sona et al. 2014; Schoenberg et al. 2014; Larouche, Belisle, and Lorrain, 2014; Kurdyak, Newman, and Segal, 2014; Forkmann et al. 2014; Catherine

et al. 2014; Billie, Clara, Kate, and Fergal, 2014)

ดังนั้น ในต่างประเทศมีการนำ MBCT มาใช้ในกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย สำหรับในประเทศไทยเริ่มมีการศึกษาขึ้นแล้วแต่ยังไม่มี การนำมาใช้ในการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย แต่สิ่งสำคัญผลการศึกษาที่ได้ พบว่า MBCT สามารถใช้ช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายได้หลากหลาย และมีประสิทธิภาพในการป้องกันการกลับเป็นซ้ำของโรคได้อีก ที่เป็นต้นเหตุของการกลับมารับบริการอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ที่มีประสิทธิภาพ จึงขอแนะนำว่าน่าจะนำ MBCT มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเพราะจะช่วยให้ผู้ป่วยไม่กลับมาเป็นซ้ำของโรคและไม่ต้องเป็นภาระของโรงพยาบาลอีกต่อไป แต่ต้องมีการศึกษาเพื่อพัฒนาให้เป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือในงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ต่อไป

บรรณานุกรม

- กุลนิษฐ์ ดำรงค์สกุล. (2556). ภาพพจน์เก่า : อุปสรรคในงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์. สืบค้น 11 มกราคม 2562, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/534970>
- จุฬาลักษณ์ คำโนนคอม. (2555). การบำบัดความคิดบนพื้นฐานการเจริญสติสำหรับผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า ในผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ป่วยเอดส์ โรงพยาบาลทุ่งฝน จังหวัดอุดรธานี. สืบค้น 11 มกราคม 2562, จาก http://newtdc.thailis.or.th/result.aspx?Ntk=subject_facet1&Ntt=%
- จำลอง ดิษยวณิช. (2557). จิตบำบัดเชิงพลศาสตร์ที่อิงสติเป็นพื้นฐาน. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 59(3), 179-194.

- จิตา รัตนสมบัติ. (2555). การใช้โปรแกรมการบำบัดความคิดและพฤติกรรมบนพื้นฐานของการเจริญสติ ในผู้ป่วยซึมเศร้าที่กลับเป็นซ้ำ ณ โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์. สืบค้น 11 มกราคม 2562, จาก http://gsmis.gs.kku.ac.th/student/student_detail/505060066.
- นิรมล กุบแก้ว. (2555). การบำบัดทางปัญญาโดยใช้การเจริญสติเป็นฐานในบุคคลที่มีภาวะซึมเศร้า. สืบค้น 11 มกราคม 2562, จาก เข้าถึงได้จาก [http:// library.dmh.go.th](http://library.dmh.go.th)
- พจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน. (2558). พจนานุกรมไทย. สืบค้น 11 มกราคม 2562, จาก <http://dictionary.sanook.com>
- พระราชบัญญัติวิชาชีพสังคมสงเคราะห์. (2556). ผู้ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เล่ม ๑๓๐ ตอนที่ ๘ ก. สืบค้น 11 มกราคม 2562, จาก [http:// swpc.or.th](http://swpc.or.th)
- Ang Bee Lian (2015). *The Ministry of Health, Ministry of Social and Family Development, National Council of Social Service and Social Service Institute*. Retrieves January, 15, 2019, from <http://www.socialserviceinstitute.sg/>
- Beck, T. (1995). *Cognitive therapy: basics and beyond*. New York: Guilford press.
- Billie, T., Clara, S., Kate, C., & Fergal, W. (2014). The effectiveness of self-help mindfulness-based cognitive therapy in a student sample: A randomized controlled trial. School of Psychology, University of Surrey, Guildford, London. *Behaviour Research and Therapy Journal*, 63(1), 63-69.
- Catherine, C., Rebecca, S., Catrin, E., Melanie, V., Fennell, J., Williams, G., & Thorsten, B. (2014). The effects of amount of home meditation practice in mindfulness-based cognitive therapy on hazard of relapse to depression in the staying well after depression trial. *Behavior Research and Therapy*, 63(1), 17-24.
- Crane, C., Winder, R., Hargus, E., Amarasing, M., & Barnhofer, T. (2012). Effect of mindfulness-based cognitive therapy on specific of light goals. *Cognitive Therapy and Research Journal*, 36(3), 182-189.
- Forkmann, T., Wichers, M., Geschwind, N., Peeters, F., van Os, J., Mainz, V., & Collip, D. (2014). Effects of mindfulness-based cognitive therapy on self-reported suicidal ideation: Results from a randomized controlled trial in patients with residual depressive symptoms. *Comprehensive psychiatry*, 55(8), 1883-1890.
- Germer, K. (2005). *Mindfulness and psychotherapy*. New York: Guilford Press.

- IFSW and IASSW. (2014). *definition-of-social-work*. Retrieves January, 15, 2019, from [https://www.ifsw.org/th/what-is-social-work/global- /](https://www.ifsw.org/th/what-is-social-work/global-/)
- Jain, S., Shapiro, S. L., Swanick, S., Roesch, S.C., Mills, P. J., Bell, I., & Schwartz, G. E. (2007). A randomized controlled trial of mindfulness meditation versus relaxation training: Effects on distress, positive states of mind, rumination and distraction. *Annals of Behavioral Medicine*, 33(1), 11-21.
- Kurdyak, P., Newman, A., & Segal, Z. (2014). Impact of mindfulness-based cognitive therapy on health care utilization: A population-based controlled comparison. *Journal of Psychosomatic Research*, 77(2), 85-89.
- Larouche, M., Belisle, D., & Lorrain, D. (2014). Kind attention and non-judgment in mindfulness-based cognitive therapy applied to the treatment of insomnia: State of knowledge. *Pathologie Biologie*, 62(5), 284-291.
- Morrow, N. A. (2014), *MSW, School of Social Policy and Practice*, University of Pennsylvania.
- Schoenberg, P. L., Hepark, S., Kan, C. C., Barendregt, H. P., Buitelaar, J. K., & Speckens, A. E. (2014). Effects of mindfulness-based cognitive therapy on neurophysiological correlates of performance monitoring in adult attention- deficit/hyperactivity disorder. *Clinical Neurophysiology*, 125(7), 1407-1416.
- Segal, Z. V., Williams, J. M. G., & Teasdale, J. D. (2002). *Mindfulness-based cognitive therapy for depression: A new approach to preventing relapse*. New York: Guilford Press.
- Segal, Z. V., Williams, J. M. G., & Teasdale, J. D. (2013). *Mindfulness-based cognitive therapy for depression (2nd ed.)*. New York: Guilford Press
- Social Work License Map. (2018). *macro-mezzo-and-micro-social-work*. Retrieves May, 15, 2019, from <https://socialworklicensemap.com/macro-mezzo-and-micro-social-work/>
- Sona, D., Arne, B., Jennifer, N., Jennifer, M., Boggs, R., & Zindel, S. (2014). Web-based mindfulness-based cognitive therapy for reducing residual depressive symptoms: An open trial and quasi- experimental comparison to propensity score matched controls. *Behavior Research and Therapy Journal*, 63(1), 83-89.

Spinhoven, P., Huijbers, M. J., Ormel, J., Speckens, A. E. M. (2017). Improvement of mindfulness skills during mindfulness-based cognitive therapy predicts long-term reductions of neuroticism in persons with recurrent depression in remission. *The Journal of Affective Disorders*, 213(1), 112-117.

Surendra Shah. 2015. *Methods of Social Work*. Retrieves January, 15, 2019, from https://www.academia.edu/19348033/CASEWORK_and_GROUP_WORK p.2

Van, J., Nyklicek, I., Pop, V. J., Blonk, M. C., Erdtsieck, R. J., & Pouwer, F. (2014). Mindfulness-based cognitive therapy for people with diabetes and emotional problems: long-term follow-up findings from the DiaMind randomized controlled trial. *Journal of Psychosomatic Research*, 77(1), 81-84.

Zgierska, A., Rabago, D., Zuelsdorff, M., Coe, C., Miller, M., & Fleming, M. (2008). Mindfulness meditation for alcohol relapse prevention: A feasibility pilot study. *Journal of Addiction Medicine*, 2(3), 165-173.

การคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีในประเทศไทย

ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์*

บทคัดย่อ

เด็กอายุไม่เกิน 10 ปีต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด มีบทบัญญัติยกเว้นโทษให้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 “เด็กอายุยังไม่เกิน 10 ปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก เพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น” ถือว่าเป็นเด็กที่จำต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามมาตรา 40 (3) แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

ประเทศไทยมีกฎหมายบัญญัติหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กกระทำผิดที่มีอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญาไว้ในกฎหมายหลายฉบับ ครอบคลุมหลักการสำคัญตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 แต่ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการทำให้การคุ้มครองสิทธิเด็กยังไม่บรรลุตามเจตนารมณ์ในหลักการของกฎหมาย และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

ผลการศึกษาที่มีข้อเสนอแนะดังนี้ กรณีเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีที่ต้องกล่าวหาว่ากระทำความผิด เป็นเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา กฎหมายได้บัญญัติยกเว้นโทษ โดยให้ใช้วิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ดังนั้นหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการคุ้มครองดูแลสวัสดิภาพเด็กคือ กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จึงควรเป็นหน่วยงานเจ้าภาพที่จะเข้ามาคุ้มครองดูแลเด็กกลุ่มนี้นับตั้งแต่ทราบเรื่อง และควรมีการประชุมทำความเข้าใจเพื่อจัดทำแนวปฏิบัติร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำงานกับเด็กกระทำผิดอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา โดยทำเป็นบันทึกข้อตกลงระหว่างหน่วยงาน (MOU) รวมทั้งมีข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงมาตรการทางกฎหมาย และมาตรการทางการบริหารไว้ในงานวิจัยนี้

คำสำคัญ: สิทธิเด็ก, การคุ้มครอง, เด็กกระทำผิด, เด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา, สวัสดิภาพ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพันธกิจหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารกระบวนการยุติธรรม)

Protecting the Rights of Juvenile Offenders under the Age of Ten in Thailand

Siriporn Kaukulnarak

Abstract

Thai law prohibits the prosecution of juvenile offenders under age 10. Section 73 of the Thailand - Penal Code, B.E. 2499 (1956) states that a “child not yet over ten years of age shall not be punished for committing what is provided by the law to be an offence.” A child is defined as someone requiring protection under Section 40 (3) of The Child Protection Act B.E. 2546 (2003). (The Act) While Thai law protects childrens’ rights, according to principles of The United Nations Convention on the Rights of the Child (1989), several problems remain in resolving certain issues.

In the case of children under the age of 10 who have been accused of wrongdoing, the court’s main duty is to protect the childrens’ welfare. The Department of Children and Youth, a dependent department of the Ministry of Social Development and Human Security, should therefore be the host agency to protect this group of children from exploitation. Meetings should be held to establish common practice between agencies working with juvenile offenders who have not yet reached the age where criminal penalties are prescribed. Memorandums of agreement between relevant departments (MOU) would clarify such practice and definitions. Other suggestions for improving legal and administrative measures are offered as well in this research.

Keywords: Children’s rights, Protection, Juvenile offender, Children under the age of criminal responsibility, Child welfare

บทนำ

เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ หากได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมตามวัยย่อมจะเป็นประชากรที่มีคุณภาพแก่สังคมในอนาคต นานาอารยประเทศได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการคุ้มครองเด็กและเยาวชน จึงได้ให้การรับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) ซึ่งมีหลักการสำคัญว่าการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยสถาบันสังคมสงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ศาลยุติธรรม หน่วยงานฝ่ายบริหาร หรือองค์กรนิติบัญญัติ จะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นลำดับแรก (The best interests of the child shall be a primary consideration)

การกระทำความผิดของเด็ก (Juvenile Delinquency) โดยเฉพาะเด็กเล็กที่อายุน้อยอาจไม่ได้เกิดจากความตั้งใจ อันเนื่องมาจากความรู้สึกทำไม่ถึง การขาดวุฒิภาวะ ขาดความยับยั้งคิด เกิดจากความสนุกสนาน อยากรู้ อยากลอง ทำตามกลุ่มเพื่อน รวมทั้งขาดการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมจากครอบครัวจึงเป็นเหตุให้เด็กพลั้งพลาดหรือถูกชักจูงให้ไปกระทำความผิดได้ง่าย ดังที่มีรายงานระบุว่ามีการนำเด็กอายุเพียง 10 ขวบเข้าร่วมในกระบวนการค้ายาเสพติด (ศิรินันท์ กิตติสุขสถิตและคณะ, 2554: 21) ประเทศไทยได้มีการปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญาเกี่ยวกับเกณฑ์อายุขั้นต่ำของเด็กในการรับผิดทางอาญา เพิ่มจากอายุ 7 ปีเป็น 10 ปี ตามที่บัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 ความว่า “เด็กอายุยังไม่เกิน 10 ปีกระทำการอันกฎหมาย

บัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก เพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น” องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ) ประเทศไทย (2554: 54) ระบุในรายงานปีพ.ศ.2554 ว่า การปรับปรุงกฎหมายการเพิ่มอายุขั้นต่ำการรับผิดทางอาญาจาก 7 ปีเป็น 10 ปีทำให้เด็กกว่า 300 คนต่อปีสามารถออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและเข้าสู่ระบบการคุ้มครองเด็กซึ่งเด็กจะได้รับการดูแล ที่สำคัญคือต้องมีมาตรการในการป้องกันและการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพ เพื่อลดภาวะความเสี่ยงที่เด็กและเยาวชนจะกลายเป็นผู้กระทำความผิด ระบบยุติธรรมและระบบคุ้มครองเด็กจำเป็นต้องร่วมมือกัน เพื่อแก้ปัญหาซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำความผิดของเยาวชน และส่งเสริมให้มีการปรับปรุงการบริการด้านการฟื้นฟูและการช่วยเด็กคืนสู่สังคม

เด็กที่มีอายุก่อนความรับผิดชอบทางอาญาซึ่งได้แก่เด็กที่มีอายุไม่เกิน 10 ปีที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เป็นเด็กที่จำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตาม มาตรา 40 (3) แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 แต่เนื่องจากผู้เกี่ยวข้องยังไม่เข้าใจวิธีดำเนินงานตามที่กฎหมายกำหนดและยังขาดแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน อีกทั้งยังมีปัญหาหลายประการในการดำเนินการและกระบวนการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน อาทิ ผู้ปฏิบัติงานบางส่วนยังขาดความเข้าใจการปฏิบัติตามกฎหมาย เจ้าหน้าที่พนักงานคุ้มครองเด็กไม่ได้รับการส่งตัวเด็กมาจากชั้นพนักงานสอบสวน ทำให้เด็ก

เหล่านี้ไม่ได้รับการปฏิบัติเพื่อให้ได้รับการคุ้มครอง
สวัสดิภาพตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและสิทธิที่
เด็กควรจะได้รับ อีกทั้งยังไม่มีการศึกษารวบรวม
ข้อมูลที่เป็นระบบถึงกระบวนการคุ้มครองเด็กที่
กระทำความผิดเมื่อมีอายุไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทาง
อาญา

ดังนั้นการศึกษาถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กที่
กระทำความผิดเมื่ออายุยังไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษ
ทางอาญารั้งนี้ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจถึงลักษณะ
ของปัญหาในทางปฏิบัติ และเสนอแนวทาง
มาตรการในการดูแลและคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก
ไม่ให้ไปกระทำผิดซ้ำ อีกทั้งเพื่อรักษาประโยชน์
สูงสุดของเด็กและเยาวชนให้มีโอกาสเติบโตและ
พัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

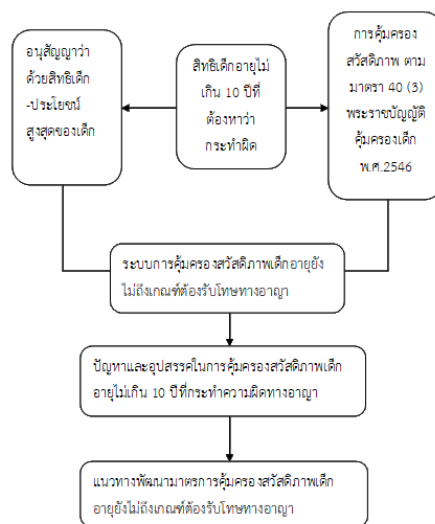
1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการ
เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กที่กระทำความผิด ตาม
หลักกฎหมายระหว่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาถึงวิธีปฏิบัติตามขั้นตอนทาง
กฎหมายต่อเด็กที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทาง
อาญา
3. เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง
กฎหมาย และวิธีการปฏิบัติเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็ก
อายุไม่เกิน 10 ปีที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติ
เป็นความผิดแต่ไม่ต้องรับโทษทางอาญา

วิธีการดำเนินงานวิจัย ประกอบด้วย

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทั้ง
ภาษาไทยและต่างประเทศ ได้แก่ หนังสือ กฎหมาย
รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์
และข้อมูลที่เกี่ยวข้องทางอิเล็กทรอนิกส์
2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กกระทำ
ผิดอายุไม่เกิน 10 ปี จำนวน 8 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้าน
สิทธิเด็ก 1 ท่าน และกรณีศึกษา จำนวน 5 ราย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

(Conceptual Framework)

ผลการศึกษา

โดยทั่วไปบุคคลไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิด อาญา ผู้ได้รับความเสียหายหรือตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิด ย่อมต้องการได้รับความเป็นธรรม ภายใต้กฎหมายเดียวกัน อย่างไรก็ตามเป็นที่ยอมรับกันว่าเด็กที่กระทำความผิดทางอาญานั้น เกิดจากความบกพร่องในเรื่องความรู้ผิดชอบในการที่จะแยกแยะถูกผิด เนื่องจากเป็นผู้ที่ยังไม่มีวุฒิภาวะดังเช่นผู้ใหญ่ การลงโทษผู้ไม่รู้ผิดชอบย่อมไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ จึงมีหลักการยกเว้นโทษหรือลดโทษแก่เด็กและเยาวชนในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73-76 ซึ่งเป็นบทบัญญัติคุ้มครองเด็กและเยาวชน อันเนื่องมาจากความอ่อนด้อยด้วยอายุและวุฒิภาวะ ดังนั้นการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและสังคมให้มีความสมดุลกันถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของรัฐ

กรณีเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีที่ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด มีบทบัญญัติยกเว้นโทษให้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 “เด็กอายุยังไม่เกิน 10 ปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษให้พนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก เพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น” ทั้งนี้เด็กที่มีอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญาซึ่งได้แก่เด็กอายุไม่เกิน 10 ปีที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เป็นเด็กที่จำต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตาม มาตรา 40 (3) แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546

การปฏิบัติต่อผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 10 ปี หรือเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา

ประกอบด้วยวิธีการปฏิบัติที่สำคัญ 2 ประการคือ ประการแรกเพื่อพิสูจน์ว่าเด็กนั้นเป็นผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายหรือไม่ โดยมีกระบวนการที่เกี่ยวข้องนับตั้งแต่ การจับ การควบคุมตัวเด็ก การตรวจสอบการจับในกรณีที่มีการจับกุมตัวเด็ก การสอบปากคำเด็กเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบสำนวนของพนักงานสอบสวน ประการที่สองเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เป็นกระบวนการหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กเป็นรายบุคคล โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายคุ้มครองเด็กจะทำการสืบค้นถึงปัญหาสาเหตุของพฤติกรรม การดูแลป้องกันมิให้เด็กไปก่อเหตุร้ายซ้ำ รวมทั้งหามาตรการป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ในทำนองเดียวกันขึ้นอีก โดยให้การสงเคราะห์เด็กและครอบครัว หรือการคุ้มครองสวัสดิภาพที่เหมาะสมเป็นการเฉพาะสำหรับเด็กแต่ละราย ทั้งนี้มีหลักการสำคัญคือ การปฏิบัติใดๆที่เกี่ยวข้องกับเด็กต้องยึดหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการคุ้มครองเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

1. หลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก

การดำเนินการและการปฏิบัติทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับเด็ก มีที่มาจากหลักการสำคัญ หลักการแรกคือ หลักการตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ให้การรับรองว่า “เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลและการช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพื่อให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างกลมกลืนและเต็มที่ เด็กควรเติบโตในสิ่งแวดล้อมของครอบครัวในบรรยากาศแห่งความผาสุก ความรักและความเข้าใจ” หลักการ

ที่สองคือ หลักการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก (The Best Interest of the Child) ตามข้อ 3 (1) “การกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะโดยสถาบันสังคมสงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ศาล ยุติธรรม หน่วยงานฝ่ายบริหารหรือองค์กรนิติบัญญัติ จะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นลำดับแรก” เป็นหลักที่ให้ความคุ้มครองประโยชน์สูงสุดในทุกเรื่องเกี่ยวกับเด็ก นับเป็นหลักการสำคัญ ที่ต้องคำนึงถึงในการปฏิบัติต่อเด็กทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมและการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก

2. กฎหมายเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติต่อเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีที่กระทำผิดทางอาญา

มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเด็กในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน รวมทั้งบัญญัติไว้ในกฎหมาย กฎกระทรวง และระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73

2) พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546

2.1) ระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ว่าด้วย วิธีการให้การสงเคราะห์เด็ก พ.ศ.2547

2.2) กฎกระทรวง กำหนดเด็กที่อยู่ในสภาพที่จำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ พ.ศ. 2549

2.3) กฎกระทรวง กำหนดเด็กที่อยู่ในสภาพที่จำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ พ.ศ. 2549

2.4) กฎกระทรวง กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแล พ.ศ.2549

2.5) ระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ ว่าด้วยวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด แต่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทางอาญา พ.ศ. 2555

3) พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

3. การปฏิบัติตามขั้นตอนทางกฎหมายต่อเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา

เมื่อเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด จะไม่ถูกนำตัวเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เนื่องจากอายุไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทางอาญา กฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 มาตรา 40 (3) เด็กที่อยู่ในสภาพที่จำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งกฎกระทรวงกำหนดเด็กที่อยู่ในสภาพที่จำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ พ.ศ.2549 (1) ได้แก่ เด็กที่ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด แต่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทางอาญา

การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญานั้น ตามมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 บัญญัติให้เป็นไปโดยระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ ซึ่งคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติได้

ออกระเบียบคือ “ระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ ว่าด้วยวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด แต่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทางอาญา พ.ศ.2555” โดยมีสาระสำคัญข้อ 5 “ในกรณีที่พนักงานสอบสวนได้รับตัวเด็กที่ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดแต่อายุไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทางอาญา ตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว และมาตรา 73 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ไว้ทำการสอบสวน ให้แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ทราบก่อนที่จะมอบตัวเด็กให้อยู่ในความปกครองดูแลของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กอาศัยอยู่ด้วย หรือมอบตัวเด็กให้พนักงานเจ้าหน้าที่ในกรณีที่เด็กไม่มีบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กอาศัยอยู่ด้วย เพื่อดำเนินการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก”

4. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กกระทำความผิดกรณีเด็กอายุไม่เกิน 10 ปี

4.1 ปัญหาด้านกฎหมาย

4.1.1 ปัญหาในชั้นการจับกุม ควบคุมตัว

กรณีผู้ต้องหาเป็นเด็กอายุไม่เกิน 10 ปี หากเป็นความผิดที่อยู่ในอำนาจเปรียบเทียบของพนักงานสอบสวน และเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก พนักงานสอบสวนว่ากล่าวตักเตือนเด็ก บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลหรือผู้แทนองค์กรซึ่งเด็กนั้นอาศัยอยู่ด้วย ถ้าเด็กสำนึกในการกระทำ และบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กนั้น

อาศัยอยู่ด้วย สามารถดูแลเด็กได้ ก็ให้งดการสอบสวนและปล่อยตัวไป (มาตรา 69/1 วรรคหนึ่ง วรรคสอง พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553) เด็กกลุ่มนี้ถูกปล่อยตัวไป โดยไม่มีการแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็กทราบเรื่อง ซึ่งอาจเป็นเด็กกลุ่มเสี่ยงและหรือเด็กที่ต้องได้รับความช่วยเหลือ โดยการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 และไม่ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของมาตรา 73 ประมวลกฎหมายอาญา ที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาเด็กอายุไม่เกินสิบปีทุกกรณีให้พนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก

4.1.2 ปัญหาการสอบถามเบื้องต้นในชั้นพนักงานสอบสวน

ตามมาตรา 70 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ.2553 บัญญัติว่า กรณีผู้ต้องหาเป็นเด็กหรือเยาวชนและคดีนั้นต้องพิจารณาในศาลเยาวชนและครอบครัว ให้พนักงานสอบสวนรีบสอบถามเด็กหรือเยาวชนในเบื้องต้นแล้วแจ้งให้ผู้ปกครองเด็กและผู้อำนวยการสถานพินิจฯทราบ และกำหนดวิธีการสอบถามเด็กต้องกระทำในสถานที่ที่เหมาะสม ไม่ปะปนกับผู้ต้องหาอื่น จัดหาลำโพงให้ เป็นต้น ซึ่งผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชนและคดีนั้นต้องพิจารณาในศาลเยาวชนและครอบครัวคือ ผู้ต้องหาที่มีอายุเกินกว่า 10 ปีแต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ ตามคำนิยามในมาตรา 40 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. 2553 ดังนั้นจึงยังไม่มียกข้อยกเว้นวิธีการปฏิบัติในชั้น

สอบสวนกรณีผู้ต้องหาเป็นเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีหรืออายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญาไว้เป็นการเฉพาะซึ่งพนักงานสอบสวนได้นำวิธีการตามมาตรา 70 มาปรับใช้โดยอนุโลมในทางปฏิบัติ

4.1.3 ปัญหาการตรวจสอบการจับ

เมื่อมีการจับกุมผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 10 ปี ต้องนำตัวเด็กไปตรวจสอบการจับที่ศาลเยาวชนและครอบครัว แต่ยังไม่มีความหมายบัญญัติวิธีการปฏิบัติเพื่อคุ้มครองเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีไว้เป็นการเฉพาะ

4.1.4 ปัญหาในชั้นการสอบสวน

ยังไม่มีกฎหมายบัญญัติวิธีการสอบสวนกรณีผู้ต้องหาเป็นเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีหรือเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา

4.2 ปัญหาด้านบุคลากรและการบริหาร

4.2.1 ปัญหาด้านบุคลากร

(1) หน่วยงานด้านการสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ปัญหาด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ยอมทำคดีเกี่ยวกับเด็กกระทำความผิด เนื่องจากกฎหมายกำหนดวิธีการปฏิบัติต่อเด็กกระทำความผิดและมีขั้นตอนมาก มีรายละเอียดแตกต่างจากผู้ใหญ่ ทำให้ไม่ยอมทำคดีเกี่ยวกับเด็กโดยไม่คิดว่าเด็กที่จะต้องได้รับการคุ้มครองช่วยเหลือหรือสิทธิของเด็ก นอกจากนี้ฝ่ายผู้เสียหายมักไม่ติดใจเอาเรื่องเพราะเห็นว่าเป็นเด็ก บางรายผู้ปกครองยอมชดเชยค่าเสียหายแล้ว ทั้งสองฝ่ายพึงพอใจต่อกันแล้วแยกย้ายกันไป ซึ่งตรงนี้ไม่มีใครคิดว่าจะต้องแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของเด็ก

ปัญหาด้านกำลังพลมีน้อย พนักงานสอบสวนต้องทำคดีทุกประเภทและมีคดีเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน จึงอาจไม่ให้ความสำคัญกับคดีเกี่ยวกับเด็กหรือไม่ยอมทำคดีเด็กซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยากกว่าคดีของผู้ใหญ่

ปัญหายังขาดความรู้ความเข้าใจพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 เจ้าหน้าที่มีความรู้ความเข้าใจสาระสำคัญของกฎหมายคุ้มครองเด็กน้อย ยังขาดระเบียบที่วางแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้เจ้าหน้าที่ขาดความมั่นใจในการปฏิบัติงาน

(2) หน่วยงานด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

การขาดความรู้ความเชี่ยวชาญของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการทำงานกับเด็กกระทำความผิด เนื่องจากส่วนใหญ่จะคุ้นเคยและมีประสบการณ์ทำงานกับเด็กที่เป็นผู้เสียหาย หรือเป็นฝ่ายที่ถูกกระทำให้เกิดความเสียหาย หรือเป็นเด็กที่ต้องได้รับการสงเคราะห์

จำนวนพนักงานเจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็กมีไม่เพียงพอ

พนักงานเจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้อง หรือไม่ทราบว่ามีการแก้ไขกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ

4.2.2 ปัญหาการบริหาร

(1) หน่วยงานด้านการสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

สถานที่และอุปกรณ์ไม่พร้อมในการปฏิบัติงาน การสอบปากคำเด็กต้องใช้สถานที่ที่เป็น

สัดส่วน มีการบันทึกวิดีโอ ซึ่งยังมีปัญหาความไม่พร้อมของหน่วยงานที่จะต้องจัดสถานที่เป็นส่วนสัดส่วน บางแห่งไม่มีอุปกรณ์เพื่อใช้บันทึกวิดีโอ

การติดต่อเจ้าหน้าที่สหวิชาชีพเข้าร่วม สอบปากคำเด็ก ไม่สามารถมาได้ในพื้นที่ติดต่อ ยาก กฎหมายจำกัดเวลา 24 ชั่วโมง เป็นอุปสรรค เพราะต้องรอทางอัยการและสหวิชาชีพจาก หน่วยงานอื่น

(2) หน่วยงานด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพ เด็ก กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ปัญหาการไม่ได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวน เมื่อมีผู้ต้องหาเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา พนักงานสอบสวนเป็นหน่วยงานแรกที่พบตัวเด็กผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดกฎหมาย บัญญัติเป็นความผิด เมื่อไม่มีการแจ้งจากตำรวจ พนักงานเจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็กจึงไม่ทราบเรื่อง ทำให้เด็กไม่ได้รับการประเมินเพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามสิทธิที่ควรจะได้รับ

ปัญหาการบริหารเชิงโครงสร้าง ยังขาดการเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่เพื่อรองรับภารกิจด้านนี้ โดยเฉพาะในด้านความเชี่ยวชาญการทำงานกับเด็กกระทำผิด

การทำงานด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ยังมีความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ซึ่งมีองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำงานร่วมกันแตกต่างกัน ในพื้นที่ต่างจังหวัดยังมีข้อจำกัดเรื่องหน่วยงานที่ทำงานร่วมกันในลักษณะสหวิชาชีพ

หน่วยงานของกรมกิจการเด็กและเยาวชน ยังขาดความพร้อมในเรื่องสถานที่เพื่อรองรับเด็กที่มี

ปัญหาพฤติกรรมกระทำผิดกฎหมาย ยังมีไม่เพียงพอ และมีข้อจำกัดด้านการจัดโปรแกรมบำบัดแก้ไขเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่มีพฤติกรรมร้ายแรงจำเป็นต้องแยกจากเด็กอื่น

อภิปรายผล

การคุ้มครองสิทธิเด็กกระทำผิดอายุไม่เกิน 10 ปีหรือเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญาของประเทศไทย มีบทบัญญัติในกฎหมายหลายฉบับ ครอบคลุมหลักการสำคัญตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 โดยเฉพาะหลักการคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วรินทร์ภักดิ์ ขาวสิทธิวงษ์ (2559:126) และทิตยาภรณ์ ดีแก้ว (2559:120) พบว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 กำหนดให้เด็กต้องได้รับการปฏิบัติโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและไม่เลือกปฏิบัติ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการบำบัดฟื้นฟูส่งเสริมและคุ้มครองสวัสดิภาพอย่างไรก็ตามยังมีปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการกล่าวคือ

1. ปัญหาด้านกฎหมาย มีบทบัญญัติบางประการยังไม่เหมาะสม ควรมีการแก้ไขปรับปรุงในบางมาตราสอดคล้องกับผลการวิจัยของสมนทิพย์ จิตสว่าง (2555:243) พบว่า ข้อกำหนดของกฎหมายบางประการเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของตำรวจเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน มีข้อเสนอแนะควรปรับแก้กฎหมาย รวมทั้งระเบียบปฏิบัติขั้นตอนการปฏิบัติงานของตำรวจให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานเช่นเดียวกับผลการศึกษาของพิชญ์สนิ วงศ์ปราโมทย์ (2557:101) อุษากร ภูวิทย์พันธ์ (2557:118) และวรินทร์ภักดิ์ ขาวสิทธิวงษ์

(2559:126) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขกฎหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติของผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนกระทำผิด

2.ปัญหาด้านบุคลากรและการบริหาร ผลการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กกระทำผิดอายุไม่เกิน 10 ปีหรือเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญามีความรู้ความเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้องน้อย อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ สถานที่และอุปกรณ์ไม่พร้อมยังไม่มีสถานที่รองรับ โดยเฉพาะสำหรับเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญาปัญหาขาดการส่งต่อระหว่างหน่วยงานตำรวจกับหน่วยงานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุนทิพย์ จิตสว่าง (2555:239-246) พบว่า ตำรวจผู้ปฏิบัติงานโดยเฉพาะพนักงานสอบสวนมีคดีที่ต้องรับผิดชอบมากทำให้ไม่มีเวลาให้ความสำคัญกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเท่าที่ควร การขาดความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. 2553 โดยมีข้อเสนอแนะทางการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของตำรวจ คือ การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติการให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ.2553 การเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่ การปฏิบัติงานของตำรวจร่วมกับสหวิชาชีพโดยดำเนินงานในลักษณะการทำงานร่วมกับสหวิชาชีพอื่นๆ ในชุมชน และการพัฒนาระบบการทำงาน ผลการศึกษาของอนุชัย เล็กบำรุง (2555:36) พบว่า ในชั้นตรวจค้นจับกุม เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ

เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ผลการศึกษาของอุษณีย์ ธีระภาคเสถียร (2557:117) พบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจประมาณครึ่งหนึ่งมีความรู้ความเข้าใจต่อการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ.2553 ในระดับปานกลาง ผลการศึกษาของทิตยาภรณ์ ดีแก้ว (2559:131) พบว่า บุคลากรมีปัญหาขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 บุคลากรบางตำแหน่งไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ไม่ทราบว่าตำแหน่งที่ตนปฏิบัติงานอยู่เป็นบุคลากรที่มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 รวมทั้งไม่มีความเข้าใจวิธีการหรือขั้นตอนในการปฏิบัติงานตามกฎหมายทำให้เกิดการปฏิบัติงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ และผลการศึกษาของนัฐพล ชมภูนิช (2559:112-117) พบว่า พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน โดยมีปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ได้แก่ การขาดสถานที่เฉพาะและเหมาะสมในการควบคุมตัวผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน การขาดพนักงานสอบสวนที่มีความเชี่ยวชาญในการสอบสวนเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ผลการศึกษาของทองวันทร์ภักษ์ ขาวสิทธิวงศ์ (2559:126) ทิตยาภรณ์ ดีแก้ว (2559:132) และพิชญ์สินี วงศ์ปราโมทย์ (2557:101-103) ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย ควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหา

ในทางปฏิบัติด้านการบริหาร เช่น พนักงานสอบสวน ต้องจัดสถานที่เป็นสัดส่วนในระหว่างควบคุมตัวเด็ก และเยาวชน จัดการประชุมสัมมนาหรืออบรมให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน เป็นต้น ดังนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเด็กกระทำผิดอายุไม่เกิน 10 ปีหรือเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา มีความจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานและการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กกลุ่มนี้ เพื่อให้เด็กได้รับการคุ้มครองสิทธิในภาคปฏิบัติได้อย่างแท้จริงเป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักการตามกฎหมายและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทางพัฒนามาตรการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีที่ต้องหาว่ากระทำความผิด หรือเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา

กรณีเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีต้องกล่าวหาว่ากระทำความผิด เป็นเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา กฎหมายได้บัญญัติยกเว้นโทษ โดยให้ใช้วิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ดังนั้นหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการคุ้มครองดูแลสวัสดิภาพเด็กคือ กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงควรเป็นหน่วยงานเจ้าภาพที่จะเข้ามาคุ้มครองดูแลเด็กกลุ่มนี้นับตั้งแต่ทราบเรื่อง แต่ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติว่าพนักงานเจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็กไม่ได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวน จึงทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็กไม่

ทราบเรื่อง รวมทั้งเด็กไม่ได้รับสิทธิในการดูแลคุ้มครองสวัสดิภาพ ซึ่งเด็กเล็ก ๆ ในวัยนี้ยังด้อยด้านวุฒิภาวะ ไม่อาจเข้าใจความหมายของการกระทำหรือผลที่เกิดขึ้น ถูกปล่อยปละละเลยหรือขาดการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม เด็กเหล่านี้มีปัญหาในด้านต่าง ๆ อันอาจจำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพ

จากเจตนารมณ์ตามหลักแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 ที่มุ่งให้การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีที่ต้องกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา ได้ถูกนำมาปฏิบัติได้อย่างแท้จริง หน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องได้แก่ (1) กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (3) สำนักงานคดีเยาวชนและครอบครัว สำนักงานอัยการสูงสุด ควรมีการประชุมร่วมกัน โดยให้มีการทำความเข้าใจกำหนดบทบาทและภาระหน้าที่ของแต่ละองค์กรให้ชัดเจน จัดทำแนวปฏิบัติร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำงานกับเด็กกระทำผิดอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา โดยทำเป็นบันทึกข้อตกลงระหว่างหน่วยงาน (MOU) รวมทั้งแก้ไขกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน

นอกจากนี้ยังควรแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีข้อเสนอแนะแบ่งออกเป็น 2 มาตรการ คือ มาตรการทางกฎหมาย และมาตรการทางการบริหาร ดังนี้

1.1 มาตรการทางกฎหมาย

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีต้องกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญามีอยู่หลายฉบับ รวมทั้งมีบทบัญญัติบางประการยังไม่เหมาะสมทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ จึงเห็นสมควรแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติในมาตราที่เกี่ยวข้อง

อนึ่งการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้นี้ เป็นเพียงแนวทางเบื้องต้นเพื่อประกอบการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมต่อผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องและสภานิติบัญญัติที่จะพิจารณาปรับแก้ไขในมาตราใดหรือตัดตอนเพิ่มเติมถ้อยคำประการใดให้เป็นไปตามมติข้อพิจารณาของที่ประชุมดังกล่าว

1.1.1 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีข้อเสนอเพื่อแก้ไขเพิ่มเติม ดังนี้

(1) มาตรา 70 โดยเพิ่มข้อความในวรรคท้าย ความว่า

(วรรคสี่) “กรณีบุคคลซึ่งถูกจับหรือต้องหาว่ากระทำความผิด เป็นบุคคลซึ่งมีอายุไม่เกินกว่าอายุที่กำหนดไว้ตามมาตรา 73 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ถูกเรียกมา ส่งตัวมา เข้าหาพนักงานสอบสวนเอง มาปรากฏตัวอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวน หรือมีผู้นำเข้ามามอบตัวต่อพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนแจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็กทันที และทำการสอบถามเบื้องต้นตามวรรคหนึ่ง โดยให้มีพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก และหรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลที่เด็ก

ไว้วางใจร่วมอยู่ด้วย เพื่อให้เด็กได้ติดต่อสื่อสารหรือปรึกษาหารือได้”

(2) มาตรา 72 โดยเพิ่มข้อความในวรรคท้าย ความว่า

(วรรคสี่) “กรณีผู้ถูกจับเป็นบุคคลซึ่งมีอายุไม่เกินกว่าอายุที่กำหนดไว้ตามมาตรา 73 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พนักงานสอบสวนอาจมอบตัวผู้ถูกจับให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก และส่งให้นำตัวไปยังศาลภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนภายหลังถูกจับ”

(3) มาตรา 73 โดยเพิ่มข้อความในวรรคท้าย ความว่า

(วรรคห้า) “การตรวจสอบการจับตามวรรคหนึ่ง กรณีเป็นบุคคลซึ่งมีอายุไม่เกินกว่าอายุที่กำหนดไว้ตามมาตรา 73 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ให้มีพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก และหรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กอาศัยอยู่ด้วย หรือบุคคลที่เด็กไว้วางใจร่วมอยู่ด้วย เพื่อให้เด็กได้ติดต่อสื่อสารหรือปรึกษาหารือได้”

(4) มาตรา 75 โดยเพิ่มข้อความในวรรคท้าย ความว่า

(วรรคห้า) “ในการแจ้งข้อหาและการสอบปากคำบุคคลซึ่งมีอายุไม่เกินกว่าอายุที่กำหนดไว้ตามมาตรา 73 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ให้มีพนักงานอัยการ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายคุ้มครองเด็ก และหรือบุคคลที่เด็กร้องขอร่วมอยู่ด้วย เพื่อให้เด็กได้ติดต่อสื่อสารหรือปรึกษาหารือได้ และให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามมาตรา 133 ทวิ

วรรคหก แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

1.1.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ โดยเพิ่มข้อความในวรรคท้ายความว่า

(วรรคหก) “กรณีผู้ต้องหาเป็นเด็กอายุไม่เกินกว่าอายุที่กำหนดไว้ตามมาตรา 73 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนคดีในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายคุ้มครองเด็ก พนักงานอัยการ และหรือบุคคลที่เด็กร้องขอร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็ก และในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายคุ้มครองเด็กเห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายคุ้มครองเด็กเป็นการเฉพาะ ตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวนโดยมิให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวน และห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร และในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายคุ้มครองเด็ก พนักงานอัยการ บุคคลที่เด็กร้องขอเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็ก โดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งดังกล่าวอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน”

1.1.3 ระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ ว่าด้วยวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด

แต่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทางอาญา พ.ศ. 2555 โดยแก้ไขเพิ่มเติมข้อความดังนี้

“ข้อ 5 ในกรณีที่พนักงานสอบสวนได้รับตัวเด็กที่ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดแต่อายุไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทางอาญาตามมาตรา 73 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ไว้ทำการสอบสวน ให้แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ทราบทันทีทั้งนี้ภายในเวลาสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่เด็กมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ เพื่อดำเนินการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก”

1.1.4 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม โดยกำหนดให้มีพนักงานเจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็กในระดับท้องถิ่นหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกำหนดกลไกเชิงบริหารในการทำงานเพื่อคุ้มครองเด็กบัญญัติไว้ในกฎหมาย

1.2 มาตรการทางการบริหาร มีข้อเสนอดังนี้

1.2.1 ควรมีการอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายคุ้มครองเด็ก ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเด็กกระทำผิดที่มีอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเด็กและการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 พระราชบัญญัติศาล

เยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ ว่าด้วยวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดแต่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทางอาญา พ.ศ. 2555 และคำสั่งหรือระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานกับเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา

1.2.2 กรมกิจการเด็กและเยาวชน ควรจัดการอบรมให้บุคลากรมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการทำงานด้านการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กที่มีพฤติกรรมเสี่ยง หรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด การปรับพฤติกรรมเด็ก การให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่หรือผู้ปกครองในการดูแลเด็กตามมาตรฐานการเลี้ยงดูเด็ก เป็นต้น

1.2.3 ควรเพิ่มอัตรากำลังพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายคุ้มครองเด็ก ให้มีจำนวนเพียงพอรองรับกับปัญหาและปริมาณของเด็กที่ต้องได้รับความคุ้มครองช่วยเหลือ

1.2.4 กรมกิจการเด็กและเยาวชน ควรเสริมสร้างความเข้มแข็งในการทำงานแบบเครือข่ายเพื่อการคุ้มครองเด็ก โดยทำงานร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ทั้งองค์กรภาคเอกชน ภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ภาคส่วนต่างๆได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานทั้งในเชิงป้องกันและแก้ไขปัญหา

1.2.5 กรมกิจการเด็กและเยาวชน ควรมีหน่วยงานโดยเฉพาะเพื่อทำหน้าที่ดูแลเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมกระทำความผิดกฎหมาย หรือเด็กกระทำความผิดที่มี

อายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา โดยจัดให้มีโปรแกรมบำบัดแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเฉพาะของเด็กแต่ละราย เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควร การให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่หรือผู้ปกครองในการดูแลเด็ก เป็นต้น

1.2.6 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรจัดตั้งหน่วยงานโดยเฉพาะเพื่อรับผิดชอบทำคดีเกี่ยวกับเด็ก คดีความรุนแรงในครอบครัว โดยมีพนักงานสอบสวนที่มีความรู้ทางด้านจิตวิทยาเด็กและกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

1.2.7 ควรจัดทำแนวปฏิบัติร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานกับเด็กกระทำความผิดที่อายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา โดยทำเป็นบันทึกข้อตกลงระหว่างหน่วยงาน (MOU) ได้แก่ (1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (2) กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (3) สำนักงานคดีเยาวชนและครอบครัว สำนักงานอัยการสูงสุด

1.2.8 ควรจัดทาระบบฐานข้อมูล จัดเก็บข้อมูลเด็กกระทำความผิดที่มีอายุไม่เกิน 10 ปี หรือเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา โดยหน่วยงานที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (2) กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

(3) สำนักงานคดีเยาวชนและครอบครัว สำนักงานอัยการสูงสุด ให้สามารถเชื่อมต่อบบบข้อมูลระหว่างเครือข่ายในการประสานงาน รวมทั้งมีฐานข้อมูลสถิติที่สามารถนำไปใช้กำหนดนโยบายและแผนงานป้องกันแก้ไขปัญหาการกระทำผิดของเด็ก และการปฏิบัติงานเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาครั้งต่อไป

ควรทำการศึกษาวิจัยในประเด็นเรื่อง

1. กฎหมายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน กระทำความผิดในกรณีที่อยู่ในอำนาจเปรียบเทียบของพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานอื่น
2. การชดเชยเยียวยาผู้เสียหายจากผลการกระทำผิดของเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีหรือเด็กอายุไม่ถึงเกณฑ์รับโทษทางอาญา

บรรณานุกรม

- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2553). *ผลที่ผู้ต้องหาเด็กได้รับภายหลังการแก้ไขกฎหมายเพิ่มอายุความรับผิดชอบทางอาญา*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดซี.เอ็ม.เอส ดิจิตอลปริ้นท์ออฟฟิศ.
- คณิต ณ นคร. (2554). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2553). *กฎหมายอาญาวาดด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ทิตยาภรณ์ ดีแก้ว. (2559). *การศึกษาประสิทธิภาพกลไกการคุ้มครองเด็กของพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ภายใต้การปฏิบัติงานของบ้านพักเด็กและครอบครัว: กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดน่าน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นัฐพล ขมภูนิช. (2559). *การพัฒนาบทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเด็กและเยาวชนในคดีอาญา ศึกษาเฉพาะกองบัญชาการตำรวจนครบาล* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิชญ์สินี วงศ์ปราโมทย์. (2557). *ปัญหาการตรวจสอบการจับกุมเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรินทร์ลักส์ ขาวสิทธิวงษ์. (2559). *การคุ้มครองเด็กภายใต้หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก: ศึกษากรณีการแยกเด็กออกจากครอบครัว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิรินันท์ กิตติสุขสถิตและคณะ. (2554). *โครงการศึกษาสภาพปัญหาการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายของประเทศไทย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมนทิพย์ จิตสว่าง. (2555). กระบวนการดำเนินการป้องกันปราบปรามและดำเนินการสืบสวนสอบสวนและดำเนินคดีของตำรวจเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ) ประเทศไทย. (2554). การวิเคราะห์สถานการณ์เด็กและสตรี พ.ศ. 2554. กรุงเทพมหานคร: องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย.

อนุชัย เล็กบำรุง. (2555). ปัญหาในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว: ศึกษาเฉพาะกองบัญชาการตำรวจนครบาล. หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.

อุษณีย์ ธีระภาคเสถียร. (2557). ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553: ศึกษาเฉพาะกรณีกองบังคับการตำรวจนครบาล 6 และ 7 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Feridun Yenisey. (2007). *Age of Criminal Responsibility in Terms of Comparative Law and Alternative Sanctions for Children Under the Age of Criminal Responsibility*. This report is an outline based on a report dated May 2007, p.7.

Frieder Dunkel. (2014). "Juvenile Justice Systems in Europe- Reform developments between justice, welfare and new punitiveness". *Kriminologijos studijos*, vol.1, p.44.

Joseph Goldstein, Albert J. Solnit, Sonja Goldstein, Anna Freud. (1996). *The Best Interests of The Child: The Least Detrimental Alternative*. New York: The Free Press.

การเสริมพลังอำนาจ: ความหมายและกระบวนการเสริมพลังอำนาจ ในงานสังคมสงเคราะห์

โสภา อ่อนโอภาส*

นุชนาฏ ยูอันเงาะ**

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง การสร้างเสริมกลไกชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังหญิง นำเสนอแนวคิดการเสริมพลังอำนาจที่นำไปใช้กับบุคคลที่อยู่ในสภาวะแวดล้อม ซึ่งการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ เป็นการปฏิบัติการที่ใช้องค์ความรู้ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทั้งบุคคล กลุ่ม ชุมชนและสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ มีความยุติธรรมทางสังคม เคารพความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์เพราะการสังคมสงเคราะห์ เชื่อมโยงสัมพันธ์บุคคลเข้ากับระบบโครงสร้างสังคม เพื่อที่จะให้บุคคล กลุ่ม หรือชุมชนสามารถจัดการกับข้อท้าทายในชีวิตได้ ฉะนั้นการเสริมพลังอำนาจเป็นแกนหลักสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานกับกลุ่มผู้เปราะบางและถูกเลือกปฏิบัติจากผู้คนในสังคมนั้นจึงมิใช่เพียงการช่วยเหลือและเปลี่ยนแปลงที่ปัจเจกเท่านั้น แต่ต้องเปลี่ยนแปลงบริบทสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งจะเป็นการทำงานที่ยึดหลักความยุติธรรมทางสังคมเป็นกรอบในการดำเนินงานร่วมด้วย

คำสำคัญ: การเสริมพลังอำนาจ กระบวนการเสริมพลังอำนาจ งานสังคมสงเคราะห์

* เลขาธิการสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

** อาจารย์ประจำ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Empowerment: Definition and Empowerment Process in Social Work

Sopa Onopas

Nutchanat Yuhanggoh

Abstract

This article is part of the research on building the community mechanisms to improve the quality of life of female prisoner. This article presents the concept of empowerment and power that applies to people in the environment. The social work practice is a practice that uses knowledge to promote change for individuals, groups, communities and society to be able to live in peace and communities that are fair. Everyone should respect the differences and diversity of human beings, because social work connects people with the social structure system, so that individuals, groups or communities can handle life challenges. Therefore, the empowerment and power is an important core and is essential in working with vulnerable groups and being discriminated against by people in that society. It is not just the assistance and change that an individual has, but also the social and environmental context. It is a work that adheres to social justice principles as a framework for joint operations.

Keywords: Empowerment, Empowerment Process, Social Work

บทนำ

การเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) เป็นแนวคิดสำคัญของการปฏิบัติงานตามแนวนุชนิยมสมัยใหม่ในหลายสาขาอาชีพ เช่น การให้คำปรึกษาเสริมพลังอำนาจตามแนวสตรีนิยม งานจิตวิทยาชุมชน พหุวัฒนธรรมนิยม และงานสังคมสงเคราะห์ (Fox, Prilleltensky, & Austin, 2009) แต่ละสาขาอาชีพจะมีกลุ่มการปฏิบัติงานที่มีมุมมองว่าการเสริมพลังอำนาจแตกต่างกัน บางกลุ่มถือว่าอำนาจเป็นแกนกลางของการปฏิบัติงานที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตมนุษย์โดยมีจุดเน้นที่กรอบการวิเคราะห์ทางสังคมการเมืองหรืออัตลักษณ์ของกลุ่มคนในสังคมที่มีอำนาจมากหรือน้อย การเข้าถึงหรือไม่ถึงแหล่งทรัพยากร ความไม่เท่าเทียมของสังคม ความเข้มแข็งของบุคคลหรือชุมชน และการเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตผ่านกระบวนการสร้างเสริมความมุ่งมั่นของการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก (Zimmerman, 2000) บางกลุ่มเน้นการสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคลให้เขาสามารถควบคุมชะตาชีวิตของตนเองได้ ซึ่งจะมีผลเชื่อมโยงถึงสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Chandola, Kuper, Singh-Manoux, Bartley, & Marmot, 2004) บางกลุ่มเน้นที่กลไกของอำนาจที่ไม่เท่าเทียมของสังคมและจำต้องเคลื่อนไหวจากผู้มีอำนาจน้อยที่เป็นฐานรากของสังคมเพื่อสร้างความยุติธรรมทางสังคม (Freire, 1970/2000; Goodman et al., 2004)

ความหมายของการเสริมพลังอำนาจ

การเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) มีรากเหง้ามาจากสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ ไม่เป็น

ธรรม มีการกดขี่ ครอบงำของผู้ที่อำนาจเหนือ หรือมีทรัพยากรมากกว่าต่อผู้ที่มีอำนาจน้อยหรือผู้ขาดแคลนทรัพยากรจนตกอยู่ในภาวะยากลำบาก ทุกข์ยากหรืออ่อนแอจากการถูกเบียดขับด้วยอัตลักษณ์ ขยายขอบที่สังคมตีตราจนไม่มีพลังอำนาจในการควบคุมชีวิตของตนเองต้องพึ่งพิงผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา นั้น Robert Adams (2003) ได้ค้นคว้าย้อนกลับไป ในประวัติการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์พบว่าการเสริมพลังอำนาจมีรากฐานที่พัฒนามาจากกระบวนการกลุ่มช่วยเหลือตนเอง (Self- help Group) และยาวนานมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1980 และแพร่หลายกว้างขวางขึ้นในปี 2000 แนวคิดการเสริมพลังอำนาจเริ่มพัฒนาตั้งแต่ระดับปรัชญา แนวคิดทฤษฎี กรอบการปฏิบัติงานและวิธีการปฏิบัติงาน งานวิจัยที่เป็นรูปธรรมหลายงานวิจัยยืนยันว่าผลการเสริมพลังอำนาจมีทั้งในระดับบุคคล ระหว่างบุคคลและสังคมการเมือง การเสริมพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาตอบสนองต่อยุค post modern (Adams, 2008) ที่เน้นความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์และพหุวัฒนธรรมเพราะการเสริมพลังอำนาจใช้ได้ทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่มหรือส่วนรวมที่เกี่ยวข้องกับสังคมการเมือง

Rappaport (1987) นิยามการเสริมพลังอำนาจว่า การเสริมสร้างโอกาสและความเป็นไปได้ให้ประชาชนสามารถคุมชีวิตของตนเองได้ ส่วน Whitmore (1988) มองว่าการเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ที่ประชาชนมีประสบการณ์ การเปลี่ยนแปลงส่วนบุคคลและสังคมที่สนับสนุนให้บุคคลกระทำการต่อต้านขัดขืนอำนาจเหนือขององค์กรหรือสถาบันสังคมที่ควบคุมและมีผลต่อชีวิต

ของบุคคลหรือกลุ่มคนนั้น (อ้างอิงใน John Lord and Peggy Hutchison (1993)

Ruth J. Parsons and Jean East (2013) ได้ระบุว่าภายใต้ฐานคิดการเปลี่ยนแปลง (Transformation Ideology) การเสริมพลังอำนาจคือการต่อต้านสภาวะหรือมุมมองการไร้ซึ่งอำนาจ ความสัมพันธ์ของงานสังคมสงเคราะห์คือการให้โอกาสผู้ใช้บริการได้มีประสบการณ์การมีอำนาจในตนเองและพร้อมร่วมมือปฏิบัติงานแก้ไขปัญหาความท้าทายของตนเอง การปฏิบัติงานเสริมพลังอำนาจมักใช้กับผู้ที่ไร้อำนาจ อ่อนแอหรือถูกตีตราจากสังคม

อภิญา เวชชัย (2555) ได้สรุปว่าความหมายของการเสริมพลังอำนาจมีหลากหลายนัยยะทั้งในด้านของแนวคิดที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองจนสามารถค้นหาพลังอำนาจและความเข้มแข็งในตนเอง หรือในด้านการพัฒนาตัวตนของบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชนให้เกิดศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงความคิด การกระทำของตนเอง หรือเกิดการเคลื่อนไหวที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้ยังมีการเสริมพลังอำนาจในหลายระดับตั้งแต่ระดับส่วนบุคคล กลุ่ม ครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับโครงสร้างที่หมายถึง การมีส่วนร่วมผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตสำนึกทางการเมือง วัฒนธรรม เป็นต้น

อำนาจกับการเสริมพลังอำนาจ

กระบวนการเสริมพลังอำนาจที่สำคัญคือการให้ได้มาซึ่งอำนาจที่เพิ่มขึ้น (Gutiérrez, 1991) แต่ทว่าอำนาจมีนิยามที่หลากหลาย คำอธิบายอาจไม่ชัดเจนและคลุมเครือเพราะอำนาจแทรกตัวอยู่ในทุกลักษณะความสัมพันธ์พื้นฐานของมนุษย์ที่อยู่กันเป็นกลุ่มสังคม และอำนาจมิได้มีสภาพหยุดนิ่งคงตัวอยู่อย่างเดิมแต่อำนาจสิ้นไหลเปลี่ยนแปลงได้ในวิถีชีวิตและพื้นที่ทางสังคมของผู้คน อำนาจมักเป็นกรอบการศึกษาที่สำนักคิดแต่ละสำนักจะมีมุมมองทั้งที่แตกต่างและคล้ายคลึงกันซึ่งพัชรินทร์ สิริสุนทร (2558) ได้ศึกษามุมมองเกี่ยวกับอำนาจและได้รวบรวมเป็นลักษณะของอำนาจได้ 5 กลุ่มคือ

1. อำนาจเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในระบบโครงสร้างสังคมที่รัฐหรือกลุ่มคนกระจายสู่บุคคลอื่นหรือเอื้อให้เกิดหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคคลต่อบุคคลหรือกลุ่มคน อำนาจจึงมักติดแน่นกับโครงสร้างสังคมหรือสถาบันต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์

2. อำนาจเป็นพลัง ที่ก่อให้เกิดผลตามมา อำนาจเป็นพลังและความสามารถหรือศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ กลุ่มคน และองค์กรจะกระทำเพื่อก่อให้เกิดผลบางประการ อำนาจเป็นพลังความสามารถในการเปลี่ยนแปลง (Transformative Capacity) หรืออีกนัยหนึ่งคือความสามารถในการที่จะสร้างความแตกต่างในระบบที่มีอยู่ของตนเอง เพราะเชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถ มีศักยภาพในการคิด ตัดสินใจที่จะกระทำการให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

3. อำนาจเป็นวัฒนธรรม สภาวะหรือเงื่อนไขทางสังคมกำหนดความสัมพันธ์ของคนในสังคมซึ่งอยู่ในรูปแบบของชนชั้นทางสังคม นายทุนเป็นผู้มีอำนาจควบคุมผู้ใช้แรงงานซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งที่จะนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น ดังนั้นอำนาจตามทัศนะนี้มิได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในสังคม

4. อำนาจเป็นความสัมพันธ์เชิงสังคม เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างรสนิยมและชนชั้นและวัฒนธรรมเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นแต่ให้ออกาสแก่ปัจเจกบุคคลสามารถเลื่อนชั้นทางสังคมได้หากเขามีทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมหรือรสนิยมเช่นเดียวกับกลุ่มชนชั้นนำ

5. อำนาจคือความจริงความรู้ มีมุมมองว่าอำนาจมิได้ผูกขาดไว้กับสถาบันทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมหรือปฏิสัมพันธ์คู่ตรงข้ามเท่านั้นและไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของการกดขี่และต่อต้านแต่อำนาจมาจากทุกแห่งหนเพราะเป็นความสัมพันธ์ที่พลวัตร เคลื่อนไหว ไม่ตายตัว อำนาจไม่ได้มีศูนย์กลางเดียวและไม่ได้เคลื่อนที่ไปในทิศทางเดียวแต่มาจากทุกแห่งหน กระจัดกระจายเป็นเครือข่ายและความสัมพันธ์เชิงอำนาจแทรกตัวอยู่ในทุกระดับสังคมทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ

สรุปได้ว่าอำนาจมีหลากหลายลักษณะเป็นทั้งทรัพยากร เป็นพลังความสามารถในตัวคน เป็นวัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคมโดยมีสถาบันต่าง ๆ รองรับอำนาจและมีระเบียบ กฎเกณฑ์ ความคิด ความเชื่ออยู่เบื้องหลังการปฏิบัติตัวตาม

อำนาจของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนนั้น อย่างไรก็ตามอำนาจสามารถเปลี่ยนแปลงสิ้นไหลได้ไม่ใช่ชุดความคิดที่ตายตัว ดังนั้นแนวคิดการเสริมพลังอำนาจจึงเป็นไปได้ในแง่ของการปฏิบัติเพราะอำนาจเป็นพลัง ศักยภาพที่เปลี่ยนแปลง และแพร่ขยายได้ซึ่งกระบวนการเรียนรู้แบบผ่านประสบการณ์ของกลุ่มจะช่วยสร้างประสบการณ์ร่วมอันนำไปสู่การเพิ่มขยายและการเปลี่ยนแปลงพลังอำนาจของผู้ใช้บริการทั้งปัจเจก กลุ่มหรือชุมชน

กระบวนการเสริมพลังอำนาจ

Lord and Hutchison.(1993) ศึกษาวิจัยพบว่ากระบวนการเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มสามารถควบคุมชะตาชีวิตของตนเองได้มิใช่เพียงแต่การมีกลไกการปรับตัวต่อสถานการณ์ปัญหาในชีวิตแต่เป็นการต่อสู้กับสถานการณ์ที่บีบคั้นให้ไร้ตัวตน ต้องดิ้นรน ไม่ยอมจำนน ไม่ยอมรับสถานการณ์เหล่านั้นด้วยการตั้งคำถาม ค้นหาทางเลือกอื่น ๆ ที่เหมาะสมและชีวิตเต็มไปด้วยความหวังของการเปลี่ยนแปลง การเสริมพลังอำนาจบุคคล (Personal Empowerment) เป็นกระบวนการคุมชะตาชีวิตของตนที่สัมพันธ์กับบริบทและสถานการณ์สังคม กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยยืนยันว่าการเสริมพลังอำนาจเป็นคุณลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่ตัวเองเช่นเดียวกับการมีแหล่งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายนอกสนับสนุนให้ผู้ใช้บริการรู้สึกถึงความมุ่งมั่นและเชื่อว่าศักยภาพและความสามารถที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองหล่อหลอมให้เกิดมั่นใจที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ การเสริมพลังอำนาจต้องดำเนินการในระบบนิเวศ

หรือสภาวะแวดล้อมของผู้ใช้บริการ ไม่มีใครสามารถ
กระทำการเสริมพลังอำนาจตามลำพังอย่างเดียว
ได้ การรวมกลุ่มและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก
และชุมชนเป็นการเสริมสร้างพลังการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้และอำนาจในตนเองและพลังของกลุ่ม
นอกจากนี้กระบวนการเสริมพลังอำนาจมิใช่การ
ดำเนินการตามขั้นตอนใดหากแต่เป็นการผสมผสาน
ร่วมกันของกระบวนการย่อย ๆ ตั้งแต่การเสริมสร้าง
ความมั่นคงทางจิตใจ การฟังด้วยหัวใจหรือการฟัง
อย่างลึกซึ้ง การปลูกจิตสำนึกเพื่อการเปลี่ยนแปลง
การแก้ไขปัญหา กระบวนการเหล่านี้เสริมสร้างพลัง
และการเรียนรู้ภายในบุคคลจนสามารถเปลี่ยนแปลง
ตนเองและสังคมได้

Lauren Bennett Cattaneo and Aliya
R. Chapman (2010) ได้ศึกษาทบทวนเกี่ยวกับ
รูปแบบกระบวนการเสริมพลังอำนาจสรุปได้ว่าการ
เสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์
เกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบของคนที่มีความอำนาจน้อยที่
ได้ตั้งเป้าหมายส่วนบุคคลที่จะเพิ่มอำนาจและปฏิบัติ
ให้ได้มาซึ่งอำนาจตามที่ตั้งเป้าหมายไว้และได้สังเกต
ทบทวน สะท้อนกลับต่อผลที่เกิดขึ้นจากการ
ปฏิบัติการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มพูนสมรรถนะ
ความสามารถ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้
คณะผู้ศึกษาทบทวนพบว่ารูปแบบของกระบวนการ
เสริมพลังอำนาจมีบริบทสังคมแวดล้อมที่เป็น
องค์ประกอบและมีอิทธิพลเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน 3
องค์ประกอบคือ (1) การตั้งเป้าหมายที่มีความหมาย
และความสำคัญส่วนบุคคลและเป็นเป้าหมายของ
การได้มาซึ่งอำนาจ (2) การปฏิบัติการหรือการ
ขับเคลื่อนกิจกรรม การกระทำที่นำไปสู่เป้าหมาย

(3) การสังเกต ทบทวน สะท้อน ผลที่เกิดขึ้นจากการ
ปฏิบัติการหรือการกระทำที่นำไปสู่เป้าหมายเพื่อเกิด
การเรียนรู้ใหม่ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบเหล่านี้ทำ
ให้กระบวนการเสริมพลังอำนาจเป็นมากกว่าการ
เพิ่มพูนอำนาจทางจิตใจที่มีอารมณ์ความรู้สึก
วนเวียนอยู่กับศักยภาพ ความสามารถของตนเองใน
บริบททางสังคมที่กดทับหรือเอื้ออำนวยให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงพลัง ซึ่งกระบวนการเสริมพลังอำนาจ
มิใช่เป็นกระบวนการที่เป็นเส้นตรงตามลำดับ คนที่
ต้องการเสริมพลังอำนาจอาจต้องย้อนกลับมาที่
องค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพื่อย้ำเตือน
เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ประเมินทบทวนสะท้อน
กลับประสบการณ์ ผลที่ได้ของกระบวนการเสริม
พลังอำนาจเป็นผลลัพธ์ส่วนบุคคลที่มีความหมาย
และเพิ่มพูนอำนาจในตนเองและกลุ่มที่ได้กระทำการ
ผ่านความพยายามต่าง ๆ

รูปแบบกระบวนการเสริมพลังอำนาจนี้
แตกต่างจากแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เช่น ความเชี่ยวชาญ
สมรรถนะ การพิทักษ์สิทธิ์ของตนเอง การตัดสินใจ
ด้วยตนเอง การมีวินัยและระเบียบในตนเอง ในสอง
ลักษณะคือ 1) กระบวนการเสริมพลังอำนาจเน้นที่
เป้าหมายย่อยซึ่งมักเป็นเป้าหมายที่มีพลังและ
ความหมายส่วนบุคคล 2) กระบวนการเสริมพลัง
อำนาจมีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงอิทธิพลของสังคมที่มี
ต่อตนเองมากกว่าการที่จะเปลี่ยนแปลงความคิด
หรือมุมมองทางจิตของตนเองเพียงอย่างเดียว การ
เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่หลากหลายมิติของ
สังคมมีความสำคัญและความหมายลึกซึ้งในบริบท
ของกระบวนการเสริมพลังอำนาจ คนที่มีอำนาจน้อย
ไม่มีโอกาสที่จะเพิ่มพูนอำนาจอย่างเท่าเทียมแต่

กระบวนการเสริมพลังอำนาจเกิดขึ้นในบริบทที่มีอำนาจไม่เท่าเทียมกันของโครงสร้างสังคมที่มีอยู่จริง

กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบเสริมพลังอำนาจในงานสังคมสงเคราะห์

การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์กระแสหลักส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับกระบวนการแก้ไขปัญหาของPerlman (Problem Solving Process) การเสริมพลังอำนาจดูเหมือนเป็นข้อความเชื่อที่มีความแตกต่างเพราะการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ในประเด็นการพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหานั้นเริ่มจากการเน้นที่ปัญหาและการค้นหาพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขมากกว่าการค้นหาพลังความสามารถของผู้ใช้บริการที่มีอยู่เดิมแม้ว่าจะถูกกดขี่คุกคามหรือได้รับความไม่เป็นธรรมเพื่อขยายเพิ่มเติมพลังอำนาจนั้นให้สามารถเรียนรู้และแก้ไขปัญหได้ด้วยตนเอง

Hamideh Addelyan Rasi และคณะ (2013) เป็นกลุ่มนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานที่มีความพยายามผนวกกระบวนการแก้ไขปัญหเข้ากับการเสริมพลังอำนาจซึ่งได้ค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับ การแก้ไขปัญหในงานสังคมสงเคราะห์ของPerlman ที่เชื่อว่าการเรียนรู้แนวคิดและโครงสร้างการแก้ไขปัญหานั้นไม่ได้ช่วยให้ผู้ใช้บริการแก้ไขปัญหในปัจจุบันได้เท่านั้นแต่ยังสามารถแก้ไขปัญหในอนาคตได้ด้วย Perlman ได้บูรณาการแนวคิดการวินิจฉัยและการช่วยเหลือเข้ากับมุมมองที่เน้นการเริ่มการช่วยเหลือที่จุดปัจจุบันที่ผู้ใช้บริการมีปฏิสัมพันธ์อยู่และแยกส่วนของปัญหาออกเป็นส่วนๆ ในการจัดการและพัฒนาความสัมพันธ์แบบ

เกื้อหนุนระหว่างผู้ใช้บริการกับนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของผู้ใช้บริการและพัฒนาศักยภาพให้มีความเติบโตอย่างเป็นอิสระ เธอเชื่อว่าผู้ใช้บริการต้องการการสนับสนุนให้สามารถเอาชนะอุปสรรคทางสังคมเพื่อจะพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหของตนเอง (Perlman, 1957)

ผู้ปฏิบัติงานและนักวิชาการอีกกลุ่มคิดว่าการปฏิบัติงานเสริมพลังอำนาจบุคคลและชุมชนยังคงเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมสงเคราะห์ แนวคิดการเสริมพลังอำนาจสามารถขยายไปครอบคลุมแนวคิดการแก้ไขปัญหของ Perlman ได้ เพราะการเสริมพลังอำนาจค้นหาการช่วยเหลือให้ผู้ใช้บริการได้หรือมีพลังอำนาจและสามารถกระทำการลดทอนผลกระทบจากสังคมหรืออุปสรรคส่วนบุคคลได้อย่างอิสระด้วยตัวเองโดยการเพิ่มพลังความสามารถ ความมั่นใจ และการเปลี่ยนแปลงถ่ายโอนอำนาจจากสิ่งแวดล้อมเข้าสู่ผู้ใช้บริการ (Payne, 1997) งานสังคมสงเคราะห์ที่เน้นการเสริมพลังอำนาจจะต้องสนับสนุนให้บุคคลค้นพบและพัฒนาความสามารถเพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่เขากำหนด (Moula, 2010).

Coady and Lehmann (2008 อ้างถึงใน Hamideh Addelyan Rasi และคณะ (2013)) ปฏิเสธการแยกข้อของการปฏิบัติงานมุ่งเน้นที่ปัญหา (Problem Based) กับการมุ่งเน้นความเข้มแข็ง (Strength Based) ในงานสังคมสงเคราะห์ เพราะเกรงว่าการเน้นที่ปัญหาเพียงอย่างเดียวจะนำไปสู่ความคับแคบของการค้นหาพยาธิสภาพ และความผิดปกติของผู้ใช้บริการ ในขณะที่การมุ่งค้นหาความเข้มแข็งเพียงอย่างเดียวก็จะละเลยความเสี่ยง

ของปัญหาที่มีอยู่จริงและยังไม่ได้แก้ไข ฉะนั้นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในประเด็น การเรียนรู้ และระดมทรัพยากรแวดล้อมมีความสำคัญเพื่อค้นหาความผูกพันของปัจเจกต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ใช้บริการ จากพื้นฐานความแตกต่างของความ ต้องการและเป้าหมายจะสนับสนุนให้ผู้ให้บริการพิจารณาความต้องการที่เชื่อมโยงสู่ภาวะแวดล้อมของตนเอง และพยายามจะเชื่อมโยงให้ความต้องการนั้นกลายเป็นเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมที่มองลึกเข้าไปในสิ่งแวดล้อม ศึกษาทางเลือกที่มีอยู่ เลือกทางเลือกที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงาน โดยให้ผู้ให้บริการสำรวจอารมณ์ความรู้สึกอย่างมีสติและเหตุผลซึ่งจะช่วยให้ระบุผลความต้องการได้อย่างชัดเจน และจะได้จัดการด้วยกระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีประสิทธิภาพ

ผลงานวิจัยของ Hamideh Addelyan Rasi และคณะ (2013) ได้วิจัยเกี่ยวกับการเสริมพลังอำนาจแม่เลี้ยงเดี่ยวโดยใช้รูปแบบการแก้ไขปัญหามานานแบบเสริมพลังอำนาจซึ่งได้นำรูปแบบการแก้ไขปัญหามาใช้ในการเสริมพลังอำนาจหรือเรียกย่อ ๆ ว่า Rahyab model นั้น ได้ ค้น พบ รูปแบบ กระบวนการแก้ไขปัญหามาดังนี้

1. ระบุสถานการณ์และปัญหาที่ผู้ใช้บริการเผชิญอยู่ ด้วยการพูดเล่าเรื่องราวชีวิตหรืออาจใช้วิธีการเขียนซึ่งการพูดหรือเขียนออกมาจะทำให้เห็นความคิด ความเชื่อและอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อสถานการณ์นั้น ๆ เมื่อทบทวนสิ่งที่พูดออกมาอย่างละเอียดนั้นจะสะท้อนปัญหาที่แท้จริง และสามารถมองเห็นบุคคลสำคัญที่ผู้ใช้บริการมีความสัมพันธ์อยู่โดยเฉพาะใน

สถานการณ์ที่เล่าออกมานั้น การเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการเล่าเรื่องราวนั้นเป็นการจัดระเบียบความคิด ความเชื่อและอารมณ์ ความรู้สึกของเขา

2. ระบุความต้องการการเปลี่ยนแปลงความเข้มแข็งของผู้ใช้บริการในสถานการณ์นั้น พิจารณาอารมณ์ความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับความต้องการนั้นและคิดว่าจะต้องการการเปลี่ยนแปลงอะไร พิจารณาความสัมพันธ์กับคนสำคัญอื่น ๆ ว่าความต้องการนั้นมีผลต่อคนเหล่านั้นอย่างไร เมื่อต้องการสร้างความเปลี่ยนแปลงนั้นบุคคลเหล่านี้จะมีบทบาทอย่างไร และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีผลอย่างไรต่อเขาเหล่านั้น

3. จินตนาการและวางแผนทางเลือกที่อาจเกิดขึ้น ผู้ใช้บริการคิดหาทางเลือกหลาย ๆ ทางที่อาจช่วยให้ปัญหาสถานการณ์ขณะนี้เปลี่ยนแปลงไปตามที่ต้องการ ต้องคิดถึงผลได้ผลเสียของแต่ละทางเลือก ทรัพยากรที่ต้องการในแต่ละทางเลือก ปัญหา อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในแต่ละทางเลือก ที่สำคัญต้องพิจารณาให้ได้ว่าแต่ละทางเลือกนั้นจะมีผลอย่างไรต่อคุณค่าหรือจุดยืนของผู้ใช้บริการซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานจริงหากเลือกทางเลือกที่มีผลต่อการลดทอนคุณค่าบางอย่างที่ผู้ใช้บริการยึดถือ ขั้นนี้จึงเป็นการใคร่ครวญด้วยสติและปัญญาให้มากที่สุด

4. การเลือกทางเลือกที่เหมาะสมและวางแผนตั้งเป้าหมาย เป้าหมายนั้นจะต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และส่งเสริมให้อำนาจภายในหรือความเข้มแข็งของผู้ใช้บริการมั่นคงชัดเจนและเพิ่มพูนขึ้น การจัดทำแผนชีวิตต้องอยู่บนฐานของ

ศักยภาพ ความสามารถและจุดแข็งของผู้ใช้บริการ ในการกำหนดเป้าหมายของแผนชีวิต ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างการตั้งเป้าหมาย (เป้าหมาย หมายถึง ข้อความที่ระบุผลลัพธ์ที่คาดหวังต่อผู้ใช้บริการ เมื่อสิ้นสุดการช่วยเหลือซึ่งต้องระบุเป้าหมายวันเวลาที่สิ้นสุด) ในการร่วมตั้งเป้าหมายนั้นมักตั้งด้วยคำถามว่า

4.1 พฤติกรรมอะไรที่ผู้ใช้บริการคาดหวังว่าจะเปลี่ยนแปลงได้ตามลำดับความสำคัญหรือความสามารถที่ตนเองมีอยู่

4.2 บริการ / แหล่งทรัพยากรใดในชุมชน ที่ผู้ใช้บริการ คาดหวังว่าจะใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหา

4.3 หน่วยสนับสนุนด้านใดอีกที่ผู้ใช้บริการคาดหวังว่าจะใช้ประโยชน์ต่อไปเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มั่นคงขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การรักษาพยาบาล หรือการศึกษา

4.4 ระบบสนับสนุนในชุมชน / เพื่อนบ้าน ที่ผู้ใช้บริการรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและอยู่ร่วมด้วยอย่างสบายใจ ที่อาจรวมพิทักษ์คุ้มครองผู้ใช้บริการอย่างใกล้ชิด

4.5 ผู้ใช้บริการต้องการเห็นผลสำเร็จของเป้าหมายเป็นอย่างไร และมีวิธีการประเมินและติดตามปรับเปลี่ยนแผนชีวิตอย่างไรหากผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

5. ประเมินและเรียนรู้จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงหรือคิดทบทวนอีกครั้งก่อนลงมือดำเนินการ เมื่อดำเนินการตามที่วางแผนไว้ หากผลที่ได้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายต้องเรียนรู้และปรับเปลี่ยนหรืออาจต้องใช้ความเชี่ยวชาญของ

ทีมสหวิชาชีพเข้าร่วมกระบวนการ บทเรียนสำคัญของกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบเสริมพลังอำนาจนั้นคือการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและข้อเรียนรู้ที่จะกลายเป็นทักษะการแก้ไขปัญหาต่อไปในอนาคต

ตัวอย่างกรณีศึกษา: การใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยการเสริมพลังอำนาจในงานสังคมสงเคราะห์

นาง ก. อายุ 42 ปี แม่เลี้ยงเดี่ยว เป็นผู้พ้นโทษมาจากเรือนจำแห่งหนึ่งเมื่อต้นปี 2561 ด้วยคดียาเสพติด มีโทษจำคุก 3 ปี ปรับ 2 แสนบาท ได้แสดงเจตจำนงขอรับทุนสงเคราะห์อาชีพจากเรือนจำก่อนพ้นโทษ เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเองดูแลสมาชิกในครอบครัวได้ นักสังคมสงเคราะห์ได้ติดตามเยี่ยมบ้านเพื่อหาข้อเท็จจริงด้วยการใช้กระบวนการเสริมพลังอำนาจเพื่อทราบปัญหาและความต้องการของนาง ก. และนำไปสู่การประเมินความเข้มแข็ง การตั้งเป้าหมายวางแผน และดำเนินการ ตลอดจนการประเมินการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะในการแก้ไขปัญหาในอนาคต ดังนี้

1. การเปิดโอกาสให้เธอได้เล่าเรื่องราวของตนเอง โดยนักสังคมสงเคราะห์ใช้ทักษะการฟังอย่างตั้งใจและใส่ใจ โดย นางก. เล่าว่า เธอเป็นโรครูมาตอยด์ ทำให้ไม่ได้ประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง มีรายได้ประมาณวันละ 200 บาทจากการช่วยน้องชายขายข้าวเหนียวหน้าสังขยา หน้ากุ้ง หน้าปลา บริเวณปากทางเข้าบ้าน ปัจจุบันอาศัยอยู่กับพ่อและแม่ที่มีอายุมากกว่า 70 ปี สุขภาพไม่ใคร่แข็งแรงนัก ซึ่งในช่วงการจำคุก มีพ่อและแม่ช่วย

ดูแลลูกเล็กของเธอมาโดยตลอด เธอแต่งงานครั้งแรกเมื่ออายุ 17 ปี สามีเป็นคนต่างอำเภอ มีบุตรคนแรกขณะอายุ 19 ปี ชีวิตคู่ไม่ราบรื่น แม่สามีมักขบและพยายามหาภรรยาใหม่ให้ เมื่อคลอดบุตรคนที่สอง ขณะนั้นเธออายุ 25 ปี จึงหย่าร้างกับสามีเพราะทนกับพฤติกรรมการเที่ยวผู้หญิง ใช้จ่ายเสียดิน และเล่นการพนันของสามีไม่ได้ เธอจึงกลับมาอยู่กับครอบครัวพร้อมนำบุตรทั้งสองคนกลับมาให้ตายายช่วยเลี้ยง หลังจากนั้นก็มีแฟนใหม่อายุมากกว่าเธอ 3 ปี เป็นคนถิ่นเดียวกับสามีคนแรก และคิดว่าสามีคนนี้จะเป็นที่พึ่งได้ เพราะดูผู้ใหญ่กว่า และมีฐานะดี แต่เมื่ออยู่ไปเธอมาพบทีหลังว่าสามีขี้ยา และเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้เธอหันมาเสพยา และขายยาตามสามี ด้วยเหตุผลเข้ามาอยู่และรับรู้ก็ต้องทำไปกับเขาด้วย หากไม่ทำก็จะอยู่อย่างลำบาก สามีของเธอเคยจำคุก และมีบุตรชายด้วยกันสองคน หลังจากนั้นเธอลีกกับสามีคนที่สอง นำลูกกลับมาอยู่ที่บ้านด้วย และมา มีสามีคนที่สาม มีบุตรชายฝาแฝด สามีคนที่สามทั้ง ใช้จ่ายและขาย จนสุขภาพร่างกายของเธอทรุดโทรม ขณะที่ตั้งครรภ์ได้ 7 เดือน ต่อมาได้ตัดสินใจเลิกเสพยา แต่สามีไม่เลิกเสพยา เธอจึงขอลีกกับสามี แต่สำหรับตัวเธอเองยังขายยาอยู่ จนกระทั่งคลอดบุตรได้ไม่ถึงปี เธอถูกตำรวจจับหน้าปากทางเข้าบ้านเมื่อ 2 ปีที่แล้ว พร้อมของกลางยาบ้า 4 ถุง ๆ ละ 200 เม็ด ลูก ๆ ทั้งหมด 6 คนจึงอยู่ในความดูแลของตายาย

2. การระบุถึงความต้องการเปลี่ยนแปลง: นักสังคมสงเคราะห์ถามความรู้สึกของเธอขณะอยู่ในเรือนจำ และความต้องการเปลี่ยนแปลง เธอบอกว่าได้ทบทวนตนเองครั้งแล้ว

ครั้งแล้ว รู้สึกสำนึกผิดกับพ่อแม่มาโดยตลอด เธอเคยผ่านมรสุมชีวิตที่อยู่ในจุดต่ำสุด พ่อแม่เคยขอร้องเธอให้เลิกเสพยาและเลิกขายยามาก่อน และชาวบ้านเคยตีตราว่าเธอเป็นลูกอกตัญญู แต่เธอไม่เคยเชื่อฟัง เธอพบว่ารักที่แท้จริงคือรักของพ่อแม่ แม่และพ่อของเธอสุขภาพไม่แข็งแรง แต่จะพลัดกันมาเยี่ยมเธอเกือบทุกสัปดาห์ อีกทั้งยังพลัดกันเลี้ยงลูกแฝดเล็กใน ขณะที่ต้องดูแลลูกของเธอที่อยู่วัยเด็บบโตและมีแนวโน้มจะมีความเสี่ยงต่อการใช้จ่ายเสียดินด้วย ยิ่งทำให้เธอตระหนักถึงความยากลำบากของพ่อแม่ที่ ทำเพื่อเธอและลูก เธอจึงตั้งมั่นว่าหากพ้นจากเรือนจำ เธอจะต้องประกอบอาชีพที่สุจริตเพื่อเลี้ยงดูพ่อแม่ที่ขราและลูกของเธอให้เป็นคนดีให้ได้ ดังนั้น เธอจึงพยายามเข้าร่วมกิจกรรมของเรือนจำ และปฏิบัติศาสนกิจของศาสนาเพื่อสะสมความดี และได้รับการอภัยโทษ ซึ่งเธอได้รับการอภัยโทษมา 1 ครั้ง จากโทษจำคุก 3 ปี เหลือ 2 ปี

3. การจินตนาการและวางแผนทางเลือกที่อาจเกิดขึ้น นักสังคมสงเคราะห์ได้ให้นาง ก. จินตนาการถึงสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้น เธอบอกว่าเธอโชคดีที่คนในครอบครัวรักเธอ เพื่อนบ้านซึ่งเป็นเครือญาติกันก็ยังทักทายอยู่ ทำให้เธอมีกำลังใจ แต่การมีรายได้เพียงวันละ 200 บาทจากการช่วยแม่และน้อง ทำข้าวเหนียวขาย ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่ต้องให้ค่าขนมลูกไปโรงเรียนทุกวัน ค่าน้ำมันรถมอเตอร์ไซด์รับส่งลูก แม้ว่าน้องชายจะช่วยเรื่องค่าน้ำค่าไฟก็ตาม แต่ในสิ้นปีนี้น้องชายของเธอกำลังจะแต่งงาน และย้ายไปอยู่กับแฟนที่กรุงเทพฯ ดังนั้นนาง ก. จึงคิดว่าหากได้ทุนประกอบอาชีพ จะลงทุนทำข้าวเหนียวหน้าต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และหาตลาดเพิ่ม เพื่อให้

ได้เงินมาจุนเจือครอบครัว และหากได้กำไรก็จะเป็นทุนสำหรับการขยายกิจการต่อไป และในขณะเดียวกันนาง ก.คิดว่าหากเธอสามารถทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้ เช่น การแลกเปลี่ยนและเล่าประสบการณ์การเป็นผู้กักขังและต้องการเปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคตที่ดีขึ้น เธอพร้อมและยินดี

4. การเลือกแนวทางที่เหมาะสมและการตั้งเป้าหมาย นาง ก.ยืนยันที่จะขอรับทุนประกอบอาชีพด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะประกอบอาชีพให้บรรลุเป้าหมาย นักสังคมสงเคราะห์ได้ตั้งคำถามว่า หากนาง ก.ได้รับทุนจะช่วยปรับพฤติกรรมด้านใดของเธอบ้าง เธอตอบนักสังคมสงเคราะห์โดยทันทีว่า เธอจะเข้มแข็งมากขึ้นไม่กลับไปขายยาเหมือนที่เคยทำอีกและมีเป้าหมายเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ยังมีโอกาสได้พูดคุยกับเพื่อนบ้านและเครือญาติ ซึ่งทุกคนเห็นชอบพร้อมที่จะให้โอกาสแก่นาง ก. นักสังคมสงเคราะห์จึงประสานและทำหนังสือถึงผู้ประสงค์มอบทุนให้แก่เรือนจำ และประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชน ได้ร่วมติดตามการค้าขายของนาง ก. ตลอดจนการตรวจปัสสาวะเพื่อหาสารเสพติดทุกเดือน เป็นต้น นอกจากนี้เธอยังมีแผนว่าหากไม่สำเร็จตามที่ต้องการ เธอจะขอทุนจากเครือข่ายอื่น เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เป็นต้น ส่วนภาวะการเจ็บป่วยของบิดาและมารดา ตลอดจนบุตรแฝดของนาง ก.มีรูปร่างผอม น้ำหนักน้อยกว่าเกณฑ์ เนื่องจากระหว่างที่นาง ก.ตั้งครรภ์ ได้เสพยา ทั้งนี้ นักสังคมสงเคราะห์ได้ประสานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลให้การช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องต่อไป

5. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นาง ก.ได้รับทุนประกอบอาชีพเป็นจำนวนเงิน 10,000 บาท การขายข้าวเหนียวเป็นไปด้วยดี นอกจากนี้ยังสามารถขยายการขายส่งในงานมงคลต่าง ๆ ด้วย แม้จะไม่ได้กำไรมาก แต่เธอภาคภูมิใจ รู้สึกอบอุ่นกับการยอมรับและการให้โอกาสของครอบครัวและจากเครือญาติ ชุมชน พลังใจเหล่านี้ทำให้เธอพร้อมที่จะสู้เพื่อพ่อแม่และเพื่อลูกต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ นาง ก.ต้องได้รับการตรวจคัดกรองทุกสัปดาห์ ด้วยการตรวจปัสสาวะเพื่อหาสารเสพติดจากคณะกรรมการชุมชนด้วย ซึ่งผลการตรวจของเธอปลอดภัยจากสารเสพติดทุกชนิด

ดังนั้นการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เพื่อเสริมพลังอำนาจนาง ก. ซึ่งที่อยู่ในภาวะเปราะบางให้เกิดความมั่นใจในจุดแข็งที่มีอยู่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงบริบทและพัฒนาระบบแหล่งทรัพยากรที่จำเป็นด้วยการคำนึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเป็นธรรมตามหลักสิทธิมนุษยชน

สรุปได้ว่า กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบเสริมพลังอำนาจนั้นเป็นการใช้อำนาจร่วมกันระหว่างผู้ให้บริการและนักสังคมสงเคราะห์รวมทั้งทีมสหวิชาชีพ (กรณีปัญหาซับซ้อนต้องการความร่วมมือจากหลากหลายวิชาชีพ) ผลจากการฟังเรื่องราวและสถานการณ์ความท้าทาย การสะท้อนกลับบอกอำนาจภายในและการทำใคร่ครวญทำความเข้าใจกับความเชื่อฝังหัวที่ถูกอบรม สั่งสอนจากระบบต่าง ๆ ในสังคม ผู้ให้บริการอาจเริ่มเห็นปัญหาที่แท้จริงว่ามีอะไรบ้างซึ่งนักสังคมสงเคราะห์

ควรร่วมประเมินสภาวะแบบองค์รวมและระบุปัญหาและความรุนแรงของปัญหาสาเหตุและผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งปัญหาเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายหรือกฎระเบียบใดเพื่อระบุความต้องการจำเป็นที่เป็นทรัพยากรหรือบริการสนับสนุนการแก้ไขปัญหา และควรประเมินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นหรือประเมินแหล่ง

ทรัพยากรและบริการที่มีอยู่ในขณะนั้นว่ามีพร้อมตอบสนองผู้ใช้บริการหรือผู้ใช้บริการเคยใช้วิธีการแก้ไขปัญหาแบบใดมาแล้วบ้าง อาจมีเงื่อนไขหรืออุปสรรคใดที่ผู้ใช้บริการไม่สามารถแก้ไขหรือเข้าถึงบริการเหล่านั้น จากนั้นจึงจัดลำดับความสำคัญหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหาแบบเสริมพลังอำนาจตามที่กล่าวข้างต้น

บรรณานุกรม

พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2558). *ความรู้ อำนาจและสุขภาพ: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิญญา เวชยชัย. (2555). *การเสริมพลังอำนาจในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Cattaneo, L. B., & Chapman, A. R. (2010). The process of empowerment: A model for use in research and practice. *American Psychologist*, 65(7), 646-659.

Chandola, T., Kuper, H., Singh-Manoux, A., Bartley, M., & Marmot, M. (2004). The effect of control at home on CHD events in the WhitehallIII study: Gender differences in psychosocial domestic pathways to social inequalities in CHD. *Social Science & Medicine*, 58(8), 1501–1509.

Dewey, J. (1922/2002). *Human Nature and Conduct*. New York, Dover Publications, Inc.

Freire, P. (2000). *Pedagogy of the oppressed*. New York, NY: Continuum.

Fox, P. D. R., Prilleltensky, I., & Austin, S. (2009). *Critical psychology: An introduction* (2nd ed.). London, England: Sage

Goodman, L. A., Liang, B., Helms, J. E., Latta, R. E., Sparks, E., & Weintraub, S. R. (2004). Training counseling psychologists as social justice agents: Feminist and multicultural principles in action. *The Counseling Psychologist*, 32(6), 793-836. Retrieved January, 25, 2019, from <https://doi.org/10.1177/0011000004268802>

Gutiérrez, L. (1991). *Empowering women of color: A feminist model*. In M. Bricker-Jenkins, N.R.

Hamideh Addelan Rasi, Alireza Moula, Antony J. Puddephatt, Toomas Timpka.(2013).

Empowering Single Mothers in Iran: Applying a Problem-Solving Model in Learning Groups to Develop Participants' Capacity to Improve their Lives. *British Journal of Social Work*, 43(5), 833-852. Retrieved January, 25, 2019, from <http://kau.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A570726&dswid=1644>

John Lord and Peggy Hutchison. (1993). The Process of Empowerment: Implications for Theory and Practice. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 12(1), 5-22 Retrieved January, 25, 2019, from http://www.johnlord.net/web_documents/process_of_empowerment.pdf

Moula, A. (2010). *Population Based Empowerment Practice in Immigrant Communities*, (Published doctoral dissertation with minor changes), Saarbrücken, Lambert academic publisher.

Payne, M. (1997) *Modern Social Work Theory*. London, MacMillan Press.

Perlman, H. (1957) *Social Casework: A Problem-Solving Process*, Chicago, University of Chicago Press.

Ruth J. Parsons and Jean East. (2013). *Empowerment Practice*. Retrieved July 20, 2018, from <http://socialwork.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-128>

Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention: Toward a theory for community psychology. *American Journal of Community Psychology*, 15(2), 121-148

Whitmore, E. (1988). Participation, empowerment and welfare. *Canadian Review of Social Policy*, 22, 51-60.

Zimmerman, M. A. (2000). Empowerment theory: Psychological, organizational, and community levels of analysis. In J. Rappaport & E. Seidman (Eds.), *Handbook of community psychology* (pp. 43-63). New York, NY: Kluwer Academic/Plenum.

BOOK REVIEW:

"Social Policy & Social Work An Introduction"

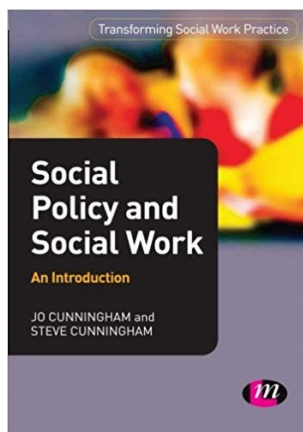
By Jo Cunningham & Steve Cunningham

อัศรพงษ์ เพ็ชรพล*

โจคูนิงแฮม เป็นแกนนำนักศึกษาในโรงเรียนด้านสังคมสงเคราะห์ชุมชน ซึ่งอยู่ในมหาวิทยาลัยเซนต์หลุยส์ในอังกฤษ สหราชอาณาจักร (UK) ในช่วง 18 ปีที่ผ่านมา เขาเคยมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการด้านการสอนและการศึกษาสังคมสงเคราะห์ในส่วนกลางของมหาวิทยาลัยฯ ก่อนที่จะมาเรียน เขาทำงานเป็นนักสังคมสงเคราะห์ในกลุ่มเด็ก เยาวชนและครอบครัว เขาสนใจงานวิจัยด้าน อุบัติเหตุและการเสียชีวิตในวัยเด็ก , นโยบายเกี่ยวกับผู้ลี้ภัย , นอกจากนี้ เขายังสนใจนโยบายเกี่ยวกับการปฏิบัติและบริบทของผู้ชายบริการทางเพศ

ส่วน สตีฟคูนิงแฮม เป็นอาจารย์อาวุโส ด้านนโยบายสังคม ในมหาวิทยาลัยเซนต์หลุยส์เขาเคยเป็นอาจารย์ผู้สอนด้านนโยบายสังคมทั้งในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา มากกว่า 20 ปี งานวิจัยที่เขาสนใจจะเน้นไปที่ ความเป็นมาของสวัสดิการความยากจน ความปลอดภัยทางสังคม สังคมวิทยาว่าด้วยสวัสดิการ นโยบายด้านผู้พลัดถิ่นและผู้ลี้ภัย สิทธิของเด็กและเยาวชนในด้านแรงงาน ซึ่งเขาเขียนและตีพิมพ์งานในลักษณะนี้อีกเป็นจำนวนมาก

เกี่ยวกับเนื้อหา

หนังสือเรื่อง

Social Policy and Social Work เล่มนี้เป็น การกล่าวนำ เรื่องของนโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เกิด การตื่นตัวต่อการ

เคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) ในวาระหรือภารกิจเชิงประเด็นที่ท้าทายการพัฒนาสังคมของหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคมและองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร หรือ NGO องค์กรวิชาชีพทางสังคมสงเคราะห์ องค์กรกฎหมาย ให้มาสนใจและถกเถียงประเด็นด้านสวัสดิการตั้งแต่ในอดีต จนไปสู่การเปลี่ยนแปลงในอนาคตอันจะส่งผลกระทบต่อพลเมืองโลกในภาพรวม จากสถานการณ์ทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร ที่เป็นผู้อายุมากขึ้น ความปลอดภัยจากการทำงาน การดูแลเด็กและเยาวชน ตลอดจนการอพยพย้ายถิ่น

* นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม

หรือลี้ภัยทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งสถานการณ์ต่างๆ เหล่านี้มีความเป็นพลวัตรหรือเคลื่อนไหวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดนิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของปัญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในด้านสวัสดิการสังคมการสังคมสงเคราะห์ และการคุ้มครองสิทธิ

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า หนังสือเล่มนี้จึงมีความสำคัญและมีความน่าสนใจค้นคว้าต่อยอดในหลายประเด็น ซึ่งในทุกๆ บทของหนังสือเล่มนี้ผู้อ่านจะได้ ศึกษาแนวคิดการทำงานที่มีการพัฒนามาจากค่านิยมหลักมนุษยธรรม จริยธรรม สิทธิ ความยุติธรรม ในด้านเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีให้รู้เชิงประยุกต์ในด้านสวัสดิการ กฎหมาย ให้เกิดแก่ประชาชน ตลอดจนการวิพากษ์วิจารณ์ วิเคราะห์ในเชิงสะท้อนสังคม นอกจากนี้ในบทนี้ยังพูดถึงรายละเอียดการเปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานของคุณภาพการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในปี 2016 และประเด็นอื่นๆ เช่น การกำหนดหลักการทำงานสังคมสงเคราะห์ ความรู้ความเข้าใจทฤษฎีทางสังคมสงเคราะห์ ค่านิยมหลักและจริยธรรมการทำงาน การปฏิบัติงานและการจัดการกับปัญหา การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ปัญหา ทักษะการปฏิบัติงานกับคนอื่น การประเมิน การเรียนรู้ การสอนงานเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์มีความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังมีประเด็นพัฒนาการของนโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ ประเด็นความสัมพันธ์ของนโยบายสังคมกับอิทธิพลภายใต้แนวคิดเสรีนิยมใหม่ ที่ส่งผลต่อนโยบายการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ นโยบายสังคมและงานสังคม

สงเคราะห์ อย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้ได้แบ่งหมวดหมู่ออกเป็นตอนที่สอดคล้องสัมพันธ์กันตั้งแต่บทแรกจนบทสุดท้าย ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดพอสังเขปได้ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ของหนังสือเล่มนี้ ใน บทที่ 1-4 นั้น จะกล่าวถึงบทบริบททางประวัติศาสตร์ความเป็นมาและเนื้อหาด้านทฤษฎีที่เกี่ยวกับนโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ การพัฒนานโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ในศตวรรษที่ 19 อุดมการณ์ของนโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ รวมไปถึงการพัฒนานโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ก่อนปี ค.ศ.1945 (พ.ศ.2488) (หรือนโยบายสังคมช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2) ของสังคมที่เป็นประชาธิปไตย ตลอดจนการพัฒนานโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ ในช่วงก่อนปี ค.ศ.1979 (พ.ศ.2522) ภายใต้แนวคิดเสรีนิยมใหม่ นโยบายการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจในช่วงศตวรรษที่ 19 และ 20 และปิดท้ายตอนที่ 1 ด้วยแนวคิดมาร์กซิสต์ (Marxism) กับนโยบายสังคม และ งานสังคมสงเคราะห์ ในบทที่ 5 และ 6 มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

ประเด็นที่น่าสนใจในบทที่ 1 ของหนังสือเล่มนี้ ได้เกริ่นนำถึงรายละเอียดของความเป็นมาของนโยบายสังคมและสังคมสงเคราะห์ที่มีต้นกำเนิดของนโยบายสังคมที่พัฒนามาจากองค์กรการกุศล (COS) จากการที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเกิดปัญหาความยากจน ที่มีผลมาจากการพัฒนาโลกไปสู่ความเจริญเศรษฐกิจ เกิดปรากฏการณ์สำคัญ เช่น การปฏิรูปสังคมโดยเฉพาะการเรียกร้องสิทธิเลือกตั้งและสวัสดิการต่างๆ หลังจากนั้นก็เริ่มมีการศึกษาอย่าง

เป็นทางการในหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา (DSSA) หรือ องค์การบริหารงานสังคมศาสตร์ในประเทศไทย ในช่วงปี ค.ศ.1912 หลังจากนั้น นโยบายสังคมได้มีการพัฒนามาจนช่วงหลังปี ค.ศ. 1945 หรือในช่วงเหตุการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีพื้นฐานมาจากแนวคิดนักวิชาการหลายท่าน เช่น ปีเตอร์ฮาร์ดเซ็นท์และริชาร์ดทิตมัส ซึ่งเป็นผู้พัฒนาแนวคิดสวัสดิการขึ้น โดยมีพื้นฐานความเชื่อในเนื้อหาของทฤษฎีมาจากการวิพากษ์วิจารณ์สังคม การวิเคราะห์ประสบการณ์จากประเทศที่ประสบความสำเร็จในด้านสวัสดิการในช่วงก่อนสงครามโลก ดังนั้นสิ่งที่ทำให้นโยบายสังคมเป็นจุดสนใจในวันนี้ คือปัญหาสังคม เช่น ความยากจน การกีดกันทางสังคม การว่างงาน อาชญากรรมคนไร้บ้าน คุณภาพของสุขอนามัยและการศึกษา เป็นต้น

ประเด็นที่น่าสนใจในบทที่ 2 เป็นการพัฒนานโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ในศตวรรษที่ 19 กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของแนวคิดรัฐสวัสดิการ จะทำให้ผู้อ่านได้มีมุมมองว่า รัฐสวัสดิการนั้นมีพื้นฐานมาจากอะไรกันแน่ “การดูแล” หรือ “การควบคุม” ซึ่งมีอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกัน นอกจากนี้แนวคิดจากกฎหมายคนจน (The old Poor Law) ซึ่งเป็นกฎหมายเก่าที่เข้ามา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่ The “new” Poor Law in practice ทำให้องค์กรการกุศลมีการพัฒนากระบวนการทำงานสังคมสงเคราะห์แบบเฉพาะราย หรือ “casework”

ประเด็นที่น่าสนใจในบทที่ 3 กล่าวถึงความเชื่อในโมเดลทฤษฎีแนวคิดอันเป็นรากฐานของ

สังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสวัสดิการ และนโยบาย ทำให้เชื่อมโยงความคิดและเริ่มมีแนวโน้มเกี่ยวกับลัทธิความเชื่อในการครอบครองความต้องการ 3 ประการ คือ ความเป็นสังคมประชาธิปไตย แนวคิดเสรีนิยมใหม่ และแนวคิดมาร์กซิสต์ (Marxism) เชื่อว่าทุกสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพล และมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อวิถีทางของการวิพากษ์วิจารณ์ ในเชิงวิชาการ และการเมือง ในประเด็นปัญหาสังคม และสวัสดิการสังคม

ประเด็นที่น่าสนใจในบทที่ 4 กล่าวถึง การพัฒนานโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ ในสังคมที่เป็นประชาธิปไตยหลังปี ค.ศ.1945 (ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2) บทนี้เกริ่นนำด้วย หลักการของความเท่าเทียมกันของมนุษย์ จากความสำเร็จของการเป็นสังคมประชาธิปไตย ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการพัฒนาไปสู่การเป็นรัฐสวัสดิการ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน มนุษย์แต่ละคนมีอิทธิพลต่อนโยบาย และการปฏิบัติต่อกัน โดยมีมุมมองที่จะปฏิบัติต่อกันคือการเป็นสังคมประชาธิปไตย

ส่วนในประเด็นที่น่าสนใจในบทที่ 5 คือแนวคิดเสรีนิยมใหม่และการพัฒนานโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ หลังปี ค.ศ.1979 แนวคิดเสรีนิยมใหม่ ไม่เห็นด้วยกับรัฐที่แทรกแซงสวัสดิการในเขตท้องถิ่น โดยมีความเชื่อในทางศีลธรรมซึ่งนำไปสู่การทุจริต ส่งผลให้ต้องพึ่งพิงผู้มีอิทธิพลในทางตรงกันข้าม แนวคิดเสรีนิยมไม่ได้เชื่อถือในรัฐสวัสดิการ ในช่วงหลังสงคราม เช่น วิลเลียมที่อ้างว่าการบริการสวัสดิการที่พัฒนาขึ้นหลังปี ค.ศ.1945 ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและสังคมแย่ลงไปอีก ทำ

ให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ได้ถึงกันถึงการฟื้นฟู “หลักการ 1834” ที่สนับสนุนการ “ช่วยเหลือตนเอง” และความเข้มแข็ง ซึ่งรัฐสวัสดิการจะไม่สามารถให้บริการเป็นรายบุคคลได้ แต่จะสนับสนุนให้ช่วยเหลือตนเอง ด้วยความพยายาม ความคิดริเริ่มของตนเอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในบทนี้ ในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์จะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักการของการสนับสนุนแนวคิดเสรีนิยมใหม่

และ บทที่ 6 แนวคิดมาร์กซิสม์ (Marxism) จะเป็นบทวิเคราะห์ที่สำคัญอย่างยิ่งของหนังสือเล่มนี้ มุมมองทางทฤษฎี การตรวจสอบ การประเมิน การสนทนาทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง จะเป็นผู้กำหนดนโยบายทางสังคม ที่เฉพาะเจาะจง ในช่วงแรกของบทนี้จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของคาลมาร์ก เกี่ยวกับนโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ ในต้นศตวรรษที่ 19 มาร์กเห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ของนักสังคมนิยมประชาธิปไตยโดยเฉพาะการสร้างสังคมแห่งความเท่าเทียมกัน บทหลักการแห่งความยุติธรรม ต่อมา มาร์กก็กลายเป็นผู้นำการต่อสู้สวัสดิการให้กับชนชั้นกรรมมาชีพ ที่อยู่ในระบบอุตสาหกรรม นำไปสู่การพัฒนาทฤษฎีความขัดแย้ง จากปัญหาการเอารัดเอาเปรียบทางชนชั้นระหว่างชนชั้นนายทุนกับแรงงานของระบบทุนนิยม

ตอนที่ 2 ในส่วนของบทที่ 7-10 จะกล่าวถึงการวิเคราะห์ว่านโยบายสังคมในระยะต่างๆ จะส่งผลกระทบต่อประชาชนอย่างไร ในงานสังคมสงเคราะห์และผู้ให้บริการ โดยเน้นไปที่ นโยบาย

สังคมและงานสังคมสงเคราะห์ในกลุ่มเด็ก กลุ่มวัยรุ่น หรือวัยหนุ่มสาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัยรุ่นที่อยู่ในภาวะวิกฤติ หรือ วัยรุ่นกลุ่มเสี่ยง ตลอดจนในกลุ่มวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงวาระหรือภารกิจเชิงประเด็นที่ว่าด้วยนโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ในเฉพาะบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มอีกด้วย สำหรับในตอนที่ 2 นี้จะปิดท้ายด้วย วาระหรือภารกิจเชิงประเด็นโดยรวมในด้านนโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ และบทสรุป

ประเด็นที่น่าสนใจในบทที่ 7 คือการที่สาธารณชนให้ความสำคัญกับงานสังคมสงเคราะห์ในกลุ่มเด็ก พยายามปกป้องสิทธิเด็ก อย่างไรก็ตามเป้าหมายสำคัญของบทนี้มุ่งไปที่ประเด็นของ “การปล่อยปละละเลยหรือทอดทิ้งเด็ก” และ “การคุ้มครองเด็ก” สามารถคำนึงถึงการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนเหล่านั้นที่มีความต้องการที่อยู่ และปัจจัยอื่นๆที่สามารถเข้าแทรกแซงได้ในโอกาสชีวิตของเด็กที่เสี่ยงและเปราะบาง เช่น การขาดสารอาหาร ยาจน ขาดโอกาสทางการศึกษา และขาดโอกาสทางด้านการดูแลสุขภาพอย่างมีคุณภาพ ส่วนคนหนุ่มสาวหรือวัยรุ่นมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสังคมและการแทรกแซงในงานสังคมสงเคราะห์

ประเด็นที่น่าสนใจในบทที่ 8 จะพิจารณาถึงวิธีการริเริ่มของนโยบายมีส่วนร่วมและมีอิทธิพลอย่างไรต่อความไม่ชอบธรรม “สามัญสำนึก” ที่เกี่ยวข้องกับคนวัยหนุ่มสาวแนวคิดของคนวัยหนุ่มสาวได้ถกเถียงถึงประสิทธิภาพของนโยบาย นอกจากนี้ยังมีประเด็นพูดถึงเรื่องราวของการเคารพนับถือคนวัยกลางคนหรือวัยค่อนข้างสูงอายุอย่าง

กลมกลืน ในความเห็นนี้ ประวัติศาสตร์ของชาวอังกฤษ สามารถเข้าใจในตนเองบนรากฐานของฐานคิดหลัก ใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นแรก เป็นการสันนิษฐานว่า นโยบายการเมือง สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ยากจะแก้ไขได้ เพราะจากพฤติกรรมของคนวัยหนุ่มสาวค่อนข้างจะเป็นกลุ่มคนในยุคสมัยใหม่ ที่ยึดมั่นในคุณภาพออนไลน์ ไม่โต้แย้งในกฎระเบียบมีความเคารพในควมมีอำนาจ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของวิถีชีวิตชาวอังกฤษ

2. ประเด็นที่สอง เป็นความรู้สึกรู้สึกที่ว่า ภาษาสินค้า กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากคนวัยหนุ่มสาวว่าโบราณมาก ๆ

3. ประเด็นที่สาม สันนิษฐานว่า มีหลายปัจจัยที่จะสามารถสร้างหรือฟื้นฟู อารยธรรม และกอบกู้ความสามารถของวัยหนุ่มสาวให้มีความเข้มแข็งเหมือนเดิม และนอกจากนี้ยังมีประเด็นของแนวคิดเสรีนิยมใหม่กีดกันวัยหนุ่มสาว และวัยหนุ่มสาวกลุ่มเสี่ยง ที่สนใจการเมืองดังนั้น ข้อเสนอสมมติฐานเหล่านี้ก็มักจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ วันนี้หลายคนเห็นด้วยกับการเรียกร้องในพฤติกรรมของหนุ่มสาวที่มีส่วนร่วมในการต่อต้านสังคม

ประเด็นที่น่าสนใจในบทที่ 9 นโยบายสังคม และงานสังคมสงเคราะห์ วัยผู้ใหญ่ กับวาระในประเด็นความเป็นส่วนบุคคล ซึ่งในบทนี้ผู้เขียนได้เริ่มต้น ความสนใจไปที่การมองภาพของปัจจัยบางอย่างที่เป็นสาเหตุ จากการที่วาระเชิงประเด็นนโยบายสังคมเริ่มจะมีความเป็นส่วนบุคคลมากขึ้น เราจะเห็นได้จาก รัฐสวัสดิการ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีความเป็นสากลพบว่าได้ประสบความสำเร็จ

ล้มเหลว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความต้องการของกลุ่มผู้ใช้บริการวัยผู้ใหญ่ที่แตกต่างกันนำไปสู่การเรียกร้องให้ใช้การเสริมพลังอำนาจของการจัดสวัสดิการในองค์กร ในบทนี้จะพูดถึง ประเด็นสวัสดิการต่างๆ เช่น ในเรื่อง ข้อกำหนดที่มีความชอบด้วยกฎหมายเป็นสิ่งที่ไม่ตอบสนองกับความตรงการของผู้ใช้บริการวัยผู้ใหญ่หรือไม่ วัยผู้ใหญ่กับสุขภาพจิตและความพิการทางการเรียนรู้ ความสนใจในการต่อสู้กับสากลนิยมใช้หรือไม่ความท้าทายกับสากลนิยมแนวคิดหลังสมัยใหม่นิยมและสวัสดิการ เรื่องอำนาจในความต้องการซื้อของผู้ใช้บริการแตกต่างกับสถานะที่เป็นอิสระในเมือง ความเป็นมาในปี 1996 ศิลปะในการปกป้องดูแลกัน(การจัดการหนี้สิน)ของชุมชน การมีอุดมการณ์หรือความไม่เห็นแก่ตัวใช้หรือไม่ การมีผลกำไรในส่วนบุคคลตลอดจนประเด็นคุณภาพของการให้บริการที่ดีขึ้น เป็นต้น

ประเด็นที่น่าสนใจในบทที่ 10 บทนี้เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับนโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์กับการเปลี่ยนไปตามช่วงวัยของคน ผู้เขียนเขาเกริ่นนำด้วยภูมิหลังของการเริ่มต้นนโยบายในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ปี ค.ศ.1901 (ประมาณปี พ.ศ.2444) พบว่า ผู้ชายในสหราชอาณาจักร (UK) อายุเฉลี่ยประมาณ 45 ปี ส่วนผู้หญิง อายุเฉลี่ยประมาณ 49 ปี โดยระหว่างปี 2012 กับปี 2014 ช่วงอายุของชายและหญิงที่เกิดในสหราชอาณาจักร มีความแตกต่างกันอย่างมาก โดยมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 79.5 ปีและ 83.2 ปี ซึ่งพอจะทำนายได้ว่าจะมีแนวโน้มอัตราที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในปีใกล้ๆ นี้ ประเด็นต่อมา เป็นเรื่อง

เกี่ยวกับความต้องการในการใช้จ่ายใช้สอยของคน นอกจากนี้ยังกล่าวถึง ความยากจนและความเสียเปรียบด้านอายุที่แตกต่างกันมากของคนในสหราชอาณาจักร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรายได้ของคนแก่ใน สหราชอาณาจักร ความแตกต่างด้านอายุ การเลือกปฏิบัติในด้านการดูแลสุขภาพของคนแก่ การเลือกปฏิบัติในการดูแลสุขภาพโดยเฉพาะในเรื่องการดำเนินงานด้านสุขภาพตามมาตรฐาน จนมาสู่การตั้งคำถามกับนโยบายว่า ดูแลแบบคนแก่แบบไหนกันแน่ นอกจากนี้ยังพูดถึงคุณภาพของการดูแลสุขภาพตามมาตรฐานของการดูแลหรือไม่ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วในบางบ้านก็นำคนแก่ไปดูแลเองที่บ้าน เป็นต้น ประเด็นต่อมาพูดถึงเรื่องของจำนวนสถิติของจำนวนประชากรที่มองในด้านลบ ซึ่งมีหลักฐานงานเขียนในปี 2010 ของ Cited in Chittenden ว่า “ในประเด็นของประชากรกลุ่มจิตเวช ที่เป็นผู้สูงอายุมากขึ้น ซึ่งเป็นกลุ่มอพยพเข้าประเทศและแพร่ระบาดมากขึ้นซึ่งแย่มาก ส่งกลิ่นเหม็นเข้ามาในร้านอาหาร ร้านกาแฟ และร้านค้าทั่วไป ฉันจินตนาการถึงพวกนั้นเป็นสงครามกลางเมือง กับคนแก่และคนหนุ่มในเวลา 10 หรือ 15 ปี” บทความแสดงให้เห็นว่า ในสหราชอาณาจักรมีการพูดถึงการจัดสวัสดิการของคนในกลุ่มจิตเวช กลุ่มคนอพยพ คนแก่ ที่ไม่สามารถดูแลได้ และประเด็นสุดท้ายที่น่าสนใจในบทที่ 10 หนังสือเล่มนี้ได้พูดถึง บทวิจารณ์ในแง่ลบของนโยบายสังคมและการกำหนดวาระเชิงประเด็นที่เป็นส่วนบุคคล

สรุปแล้วภาพรวมของเนื้อหาจะเป็นเชิงประวัติความเป็นมาของการกำหนดนโยบายตั้งแต่ก่อนสงครามโลกของสหราชอาณาจักร (UK) ที่

กล่าวถึงการก่อตั้งองค์การการกุศล (COS) และกฎหมายคนจนที่มีการพัฒนาโยบายสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ แต่อย่างไรก็ตามประเทศยังประสบปัญหาการอพยพ ความยากจน ตลอดจนปัญหาการจัดการหรือแนวทางการรับมือกับสถานการณ์ที่ประชากรมีอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ ประการแรกสำคัญที่สุดคือ ต้องชื่นชมผู้เขียนทั้ง 2 ท่าน เพราะว่าเป็นหนังสือที่มีการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลในทุกบท ทำให้ยอมรับกันในแวดวงวิชาการซึ่งมีความน่าเชื่อถือได้ในทางวิชาการ ประการต่อมาในแต่ละบทของหนังสือจะมีการบอกให้รู้ว่าผู้อ่านจะได้รับความเข้มข้นของการทำงาน สังคมสงเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นความเชี่ยวชาญในความรู้เนื้อหาทฤษฎี ค่านิยมและจริยธรรมการทำงาน ทักษะปฏิบัติงาน เป็นต้น ประการที่สาม มีรายละเอียดเนื้อหาเพิ่มเติมในภาคผนวก เช่น สมรรถนะที่ชำนาญของนักสังคมสงเคราะห์ และ ประการสุดท้ายหนังสือเล่มนี้ได้วางโครงสร้างของแต่ละบทได้สอดคล้องสมเหตุสมผลกัน ทั้ง 2 ตอน เช่นในตอนแรกกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเนื้อหาเชิงทฤษฎี เกี่ยวกับนโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาโยบายในช่วงหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา วาระเชิงประเด็นที่ให้ความสนใจนโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ในสังคมประชาธิปไตย หลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 ตลอดจนการพัฒนาแนวคิดเสรีนิยมใหม่ช่วงหลังปี 1979 หรือ พ.ศ. 2520 และแนวคิดมาร์กซิสต์กับนโยบายสังคม ส่วนตอนที่สองจะเน้นไปที่การกำหนดนโยบายเฉพาะของ

กลุ่มเป้าหมายทางสังคมสงเคราะห์ กลุ่มเด็ก วัยรุ่น
กลุ่มเสี่ยง วัยผู้ใหญ่

ส่วนข้อจำกัดของหนังสือเล่มนี้ เนื้อหาด้าน
การกำหนดนโยบายสังคมและงานสังคมสงเคราะห์
อาจจะยังไม่ครอบคลุมถึงทุกกลุ่มเป้าหมายทาง
สังคมสงเคราะห์ กลุ่มที่ไม่ได้กล่าวถึงคือ กลุ่มคน
เร่ร่อน ไร้ที่พึ่ง หรือ homeless กลุ่มผู้การทุก
ประเภท กลุ่มสตรี เป็นต้น

บทวิจารณ์หนังสือ

ท้ายที่สุดแล้วผู้อ่านจะเห็นได้ว่า หนังสือ
เล่มนี้สนับสนุนการทำงานที่เน้นการกำหนดนโยบาย
สังคมและงานสังคมสงเคราะห์ของภาครัฐ ที่มีต่อ
ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจอันจะส่งผลกระทบ
โดยตรงต่อโอกาสในชีวิตของกลุ่มผู้ใช้บริการ รวมทั้ง
ปรับปรุงระบบสวัสดิการของกลุ่มเปราะบางทาง
สังคม ซึ่งจะส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายมีความเป็นอยู่ที่ดี
ด้านสังคมและเศรษฐกิจที่ดีขึ้น และรูปแบบการ
ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ภายใต้ข้อจำกัด และ
ขอบเขตของกฎหมาย ดังนั้นผู้ที่เข้าสู่นักสังคม
สงเคราะห์มืออาชีพนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่

จะต้องเข้าใจการเมืองและนโยบายทางสังคม การ
ต่อสู้กับการเลือกปฏิบัติและการทำงานที่เน้น
'ช่วยเหลือผู้คน' ให้สามารถเข้าถึงทรัพยากร และที่
สำคัญจะส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานมีความกระตือรือร้น
และมีส่วนร่วมมากขึ้น

คลื่นใต้น้ำของแนวคิดเสรีนิยมที่แข็งแกร่ง
จะนำไปสู่การพัฒนา นโยบายสังคม การส่งเสริมและ
สนับสนุนอุดมการณ์ทางการเมืองของนักการเมือง
จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสวัสดิการและ
สนับสนุนให้ผู้อ่านคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับทางเลือกที่
เป็นไปได้สำหรับ (และแนวทางแก้ไข) ในปัญหา
เศรษฐกิจและสังคม ในท้ายที่สุดหนังสือเล่มนี้จะให้
ความสำคัญกับการยอมรับมีนโยบายสังคมเพื่อ
การศึกษาสภาพแวดล้อมของนโยบายทางสังคมที่
กว้างขึ้นและมาตรฐานสำหรับงานสังคมสงเคราะห์
ซึ่งผู้เขียนหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะช่วยให้ผู้อ่านเห็น
คุณค่าสาเหตุของปัญหาและความยากลำบากที่
ผู้ใช้บริการได้รับและนักสังคมสงเคราะห์จะเป็น
เครื่องมือทางปัญญาที่จะวิเคราะห์นโยบายทางสังคม
ได้เป็นอย่างดี